

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**„SVÉ SÍLY CÍRKVI A VLASTI.“
- JOSEF JAN SANKOT A JEHO DĚJEPIS MĚSTA TELČE
NA MORAVĚ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

Autor Práce: Bc. František Štampera

Studijní obor: Archivnictví - navazující

Ročník: 2.

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 22. července 2011

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph. D. za vedení práce, trpělivé zodpovídání dotazů a koneckonců i inspiraci při hledání tématu. Vděk si však zaslouží i PhDr. Rostislav Smíšek, PhD. a pan Jan Sláma z telčského farního úřadu. Za morální podporu bych rád poděkoval Jindřišce Fantové, Martině Kubátové a Jindřichu Poláčkovi.

V Českých Budějovicích dne 22. července 2011

Anotace

František Štampera

„*Své síly církvi a vlasti.*“ - *Josef Jan Sankot a jeho Dějepis města Telče na Moravě*
Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta,
Ústav archivnictví a pomocných věd historických, České Budějovice.

Úkolem práce je analyzovat spis a představit jeho autora a zasadit je do kontextu doby. Představeny jsou i prameny.

Diplomová práce je rozdělena do čtyřech kapitol. První se zabývá životem autora. Druhá kapitola je rozčleněna na pět podkapitol. První podkapitola se zabývá prameny, které Sankot při psaní své práce použil. Druhá rozebírá jeho přístup k historii a použité metody. Třetí analyzuje dílo paleograficky a mluvnicky. Samotnému rozboru je věnována čtvrtá kapitola. Pátá podkapitola je zaměřená na stručný popis a srovnání konceptu s čistopisem. O využívání a citování díla dalšími autory pojednává čtvrtá kapitola. Závěrečná kapitola popisuje díla Sankotových předchůdců a nástupců a má dvě podkapitoly, v nichž jsou blíže představena dvě nejpodobnější a jejich autoři.

Závěr a seznam použité literatury je doplněn o Sankotovu fotografii a ukázky ze spisu. Studovaný rukopis *Dějpisu města Telče na Moravě* je editován v příloze předkládané práce.

Summary

František Štampera

„*My effort for church and country.*“ - *Josef Jan Sankot and his History of the town Telč in Moravia*

The diploma essay, University of South Bohemia, Faculty of philosophy, Institute of archival science and auxiliary sciences, České Budějovice.

Main goal of the diploma essay is to analyze publication and present his author and set them into the context of their era. The sources are presented too.

Diploma essay is divided to the four chapters. First chapter is describing author's life. Second chapter is subdivided on four subchapters. First subchapter is presenting the sources, which Sankot used. Next one is analyzing his interpretation of history and methods, which were used. Thirdone is analyzing the publication in paleographically and grammatically way. The fourth subchapter is specialized on the content of Sankot's book. The fifth subchapter is oriented on short discribing the concept of publication and comparing him to fair copy of publication. The fourth chapter is about exploitations and citations of the publication by other authors. Last chapter is describing Sankot's predecessors and successors ad has two subchapters in which are presented their two most similar books.

To the epilogue and list of used literature are added Sankot's photo and some pictures from his publication. The script of *History of the town Telč in Moravia* is edited as supplement of the diploma essay.

Obsah:

1. Úvod.....	7
2. Život Josefa Jan Sankota.....	10
3. Podrobný rozbor díla.....	19
3.1 Prameny	19
3.2 Sankotův přístup k historické látce	23
3.3 Paleografická a gramatická stránka spisu	30
3.4 Obsah díla	31
3.5 Koncept.....	52
4. „Posmrtný život“ Sankotova díla.....	55
5. Sankotovy předchůdci a následovníci.....	57
5.1 Jan Kypta (1813-1858) – Stručný dějepis města a panství Telč.....	58
5.2 Jan Beringer (1848-1901), Jaroslav Janoušek (1854-1897) – Město a panství Telč.....	60
6. Závěr.....	65
7. Seznam použité literatury a pramenů.....	66
8. Dějepis města Telče na Moravě - edice	69
9. Obrazová příloha.....	169

1. Úvod

Rukopis knihy *Dějepis města Telče na Moravě* není nijak zvláště objevným dílem. Nebyl první knihou o dějinách města ani nepřináší převratné informace, které by byli snad historici přehlíželi. Hodnota díla tkví někde jinde. Zajímavé je duchem, v jakém je psán, posláním, které měl nést, a v neposlední řadě též osobou svého autora, který mu i přes snahu o vědeckost vtiskl onen romantizující vlastenecký a snad až téměř buditelský charakter.

Josef Jan Sankot byl venkovským farářem, jemuž nechyběl zápal pro národní věc. O pozdvihnutí svého kraje se nesnažil výhradně jen slovy. Byl členem mnoha spolků, aktivně se podílel na kulturním i hospodářském životě svého kraje. *Dějepis města Telče* snad měl důstojným způsobem dle hesla „Corona finis corpus“ uzavřít jeho celoživotní dílo. Sankot neměl historické vzdělání, historie byla pouze jedním z jeho koníčků. Nebyl profesionálním historikem, ale byl zapáleným vlastencem a věrným služebníkem církve. Všechno tohle se nutně muselo odrazit v jeho knize o Telči, kterou jsem se ve své diplomové práci pokusil edičně zpřístupnit. Tak se tedy z jeho spisu vynořují fragmenty z děl Palackého jakožto velké autority historických věd Sankotovy doby, moravských historiků Dudíka a Volného i méně známých autorů z kruhů katolické církve. Vzniklo tak zvláštní dílko, které je možná na mnoha místech křečovitě taženo vpřed od úsvitu českých dějin blíže k autorově současnosti. Často v oněch částech vidíme autorovu úpornou snahu zužitkovat znalosti nabyté z děl výše zmíněných historiků, nebo naopak přidat důrazu a vážnosti událostem, které život města Telče zasáhly jenom nepatrně.

Mezi hlavní poslání knihy však nepatří pouze popsat dějiny tohoto klenotu Vysočiny, odráží se v něm i regionální patriotismus a skrze něj touha podpořit hrdost na národní dějiny. Sankot k tomu využívá především postav Cyrila a Metoděje. Právě tyto postavy jsou dokonalým zosobněním Sankotova smýšlení. Bratři-věrozvěsti byli duchovní, na Moravě rozšiřovali křesťanství, konali vše možné pro obecné dobré a přitom posilovali jakoby národní identitu - například vytvořením písma pro Slované nebo kázáním v národních jazycích. Dalším velikým lákadlem pro takto uvažujícího člověka se zálibou v historii jsou lidové pověsti o tom, že Cyril a Metoděj prošli Telčskem a dokonce po sobě v kraji kolem Dyje zanechali i množství památek. Tyto domnělé památky Sankot probíral s až nečekanou pečlivostí. Ve spisu se objevují

například i pověsti o křestních studánkách¹ a památných křížích.² Míra fascinace misí soluňských bratrů se projevuje ve studovaném spisu v plné šíři. Autor zachází dokonce tak daleko, že je na několika místech nazývá apoštoly.

Ačkoliv se spis má zabývat už jen podle názvu Telčí, Sankot evidentně považoval za nezbytné uvést čtenáře hlouběji do tématu, proto se nevyhýbá delším výkladům o Velké Moravě a přemyslovském rodu. I toto činí spisek z dnešního pohledu zajímavým. Dílko bychom mohli považovat za jakési zrcadlo, které odráží pohled řadového venkovského faráře s vlasteneckým zápalem na „velké“ dějiny. Vyčíst z něho můžeme, co člověk s takovou buditelskou duší považoval za důležité sdělit svým čtenářům.

I ve vztahu k Telči má tento spis jistě svou hodnotu, neboť by mohl tvořit jakýsi předěl mezi érou romantizujícího dějepisectví, jejichž představitelé interpretovali historii spíše v zájmu „národní věci“, a érou pozitivismu, kdy se pozornost badatelů upírá v daleko větší míře k faktům, která jsou přednesena ve vyčerpávajícím rozsahu. V historickém spisování o Telči bychom do éry buditelů mohli zařadit Jana Kyptu a Josefa Olivu. Pozitivismus na druhé straně reprezentují Jan Beringer, Jaroslav Janoušek a především Jan Tiray. Sankot využíval pramenů mnohem více než Kypta s Olivou, nicméně jeho rétorika nese stigmata romantismu spolu s duchem obrozenců. Dokonce i na pomyslné časové přímce by Sankot stál mezi oběma érami.

Tato diplomová práce je rozšířením mé bakalářské práce. Pokoušel jsem se v ní hledat nová fakta, které by ji dále rozšířila. Samozřejmě jsem měl snahu hlouběji proniknout do dějin historiografie a důvěrněji se seznámit s dobou, v níž Sankot žil a psal. Nejdříve však bylo nutné shrnout jeho život. Považuji to za nutné pro správnou interpretaci a pochopení i těch nejmenších nuancí v textu. Jen pokud víme, jaký život vedl, kde studoval, když známe rozsah jeho působení ve veřejném životě, můžeme se takto pokusit nepřímo zrekonstruovat svět a dobu, ve které žil, a získaný obrázek pak využít při rozboru textu. V jedné z kapitol rozebírám i přístup Sankota k práci, v jistém smyslu i metody, které použil. Zajímavá mi také připadala úvaha nad skutečností, proč je v Sankotově spisu tak často zmiňován Cyril s Metodějem. Snad se mi podařilo najít vhodné odpovědi alespoň na některé z mnoha otázek, které při studiu rukopisu vyvstávají.

---

¹ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, Dějepis města na Moravě, neinventarizováno, fol. 17.

² Tamtéž, fol. 17-18.

Samozřejmostí je kritický rozbor díla, jeho vnějších i vnitřních znaků. Značný prostor jsem věnoval analýze obsahu díla, pokládal jsem za důležité tímto způsobem upozornit na způsob psaní Sankota a ukázat na některé z chyb a dezinterpretací, jichž se dopustil.

Dalším vhodným vodítkem při interpretaci může být reflexe Sankotovy osoby a jeho spisování v dílech jiných lokálních autorů. Ohlasy Sankotových současníků a nástupců budou velmi užitečné pro rozkrytí jakéhosi posmrtného života *Dějepis města Telče*, jeho autora a hodnotu pro generaci zastánců pozitivismu.

Aby byla jeho pozice mezi dějepisci píšícími o historii Telče ještě patrnější, ve stručnosti jsem Sankotovi předchůdce i nástupce představil a nabídl charakteristiku jejich děl. Ta nejbližší Sankotovu rukopisu jsem rozebral podrobněji a snažil jsem se je porovnat s jeho knihou.

Nejzásadnější částí mé práce je pochopitelně edice Sankotova spisu. Přistoupil jsem k ní zodpovědně a opatřil jí poznámkami, které upřesňují to, na co v dané chvíli Sankot odkazoval. Sankotovi se nepodařilo knihu vydat. Je tedy mým přáním, aby bylo alespoň prostřednictvím mé diplomové práce zpřístupněno odborné veřejnosti a badatelům věnujícím se regionálním dějinám.

2. Život Josefa Jana Sankota

Pátnáctého únorového dne léta Páně 1825 se narodil manželům Josefovi a Rosalii Sankotovým synek, kterému dali jméno Josef. Rodina Sankotových žila tenkrát v telčském Starém Městě v domku s číslem 23. Oba rodiči byli telčští rodáci. Otec vedle svého hospodářství spravoval svou živnost, byl mistrem kolářským. Matka Rosalie byla dívčím jménem Hustáková a zřejmě tedy patřila na Telčsku k „dobrým partiím“, neboť pocházela z tradiční telčské statkářské rodiny. Můžeme očekávat, že její rodiče na věnu nešetřili. Sankotovi rodiče se brali na Starém Městě v kostele Matky Boží v roce 1822.¹ Rodina Sankotových byla podle všeho velmi dobře situována, což dokládá fakt, že bylo v jejich ekonomických možnostech poslat syna na studia do jihlavského gymnázia. C. k. normální školu však Josef Jan Sankot navštěvoval ještě v Telči během let 1832-1837. V tomto období měl na něj obrovský vliv zejména ředitel této školy Ignác Šašecí. Za jeho dohledu byl Josef Jan Sankot připravován pro kněžskou dráhu. Díky jeho přičinění mohl mladý Sankot nastoupit do latinských škol. Z dostupných pramenů ovšem nelze zjistit, zda si kněžské „povolání“ zvolil sám z vlastní vůle či zda poslušně následoval přání rodičů, kteří jistě do jeho vzdělání nemálo vložili. Ze skutečnosti, že Sankot pak bývá popisován například „*horlivý pastýř duší [...], mariánský ctitel a kazatel,*“² však můžeme usuzovat, že církvi sloužil skutečně pilně z vnitřního přesvědčení.

Studentem jihlavského gymnázia se stal Josef Jan Sankot jako třináctiletý jinoch. Období jeho studií v Jihlavě začíná rokem 1838 a je ukončeno ve školním roce 1842/43. Další významný krok k dráze duchovního učinil Sankot následujícího roku, když začal studovat na koleji piaristů v Mikulově. Patrně už zde se musel projevit jeho zájem o historii a zejména tu raně středověkou, neboť i v samotném Dějepisú města Telče neúnavně vypisuje mnohá místa onoho kraje v souvislosti s působením věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Záhy však mění Josef Sankot Mikulov za Brno, kde vstoupil do řádu minoritů v Brně.³ Zde se z Josefa Sankota stal bratr Ildefons a ještě rok zde konal noviciát. Záliba v historii však neopustila Sankota ani během pobytu v této moravské

---

¹ MZA Brno, ŘKFÚ Telč, matrika oddaných, část IV. - Telč-Staré předměstí, 1816 - 1840, inv. č. 6990.

² Bohumil PAVLŮ, *Svatý Bartoloměj v Radkově*, Telč 1993, s. 8.

³ Minoritský klášter s kostelem svatého Jana Křtitele a Jana Evangelisty v Brně-Bystrci.

metropoli. Důkazem budiž úsek textu, který je věnován historii onoho města.⁴ V revolučním roce 1848 z řádu vystoupil, ale i nadále se věnoval v témže městě studiu bohosloví.

Jeho příprava na kněžství byla dovršena vysvěcením, kterého se Sankot dosáhl 25. července 1851. Primici však slavil již v Telči, dělo se tak v neděli 10. srpna a své první kázání přednesl věřícím o dva týdny později v Radkově během pouti sv. Bartoloměje. Je tak trochu symbolické, že jeho první i poslední kázání zaznělo právě v Radkově, byť jeho cesta na tuto farnost nebyla tak přímočará. Nejdříve ho zavedla služba církvi do Blanska, kde začal působit 25. září 1851 jako kaplan. Město a vůbec celý kraj neprožíval právě šťastné časy. Pro mladého Sankota muselo být působení zde skutečnou zkouškou, neboť farníky totiž kosila zákeřná cholera. Mladý kaplan měl tedy mnoho práce s pohřby a zaopatřováním svých „oveček“. Nicméně jeho činnost zde byla mnohem pestřejší, vypomáhal totiž i jako duchovní v okolí, především pak v poutních místech Křtinách⁵ a Sloupě.⁶ Jeho působení v Blansku však nemělo dlouhého trvání a skončilo se už téměř po roce a půl, načež byl Sankot poslán na výpomoc do Radiměře,⁷ kam oficiálně nastoupil 9. března 1853. Ani zde se však na dlouho neusadil, protože přesně tři měsíce poté se stal kaplanem v Kunštátě.⁸ Podle všeho za jeho časté přesuny mohly skutečně přetrvávající epidemie cholery a tyfu, které si vyžádaly na Blanensku přes 1500 obětí a úbytek obyvatel v některých obcích přesáhl 10%.⁹ Asi nejhorší období si prožil v čele svých farníků od srpna do prosince roku 1855, kdy tyto nemoci udeřily v kraji s nebyvalou intenzitou. Stejně jako v jiných místech to pro Sankota znamenalo velké množství práce a starostí o rodiny a jednotlivce v jeho farnosti.

V Kunštátě zůstal Sankot celých deset let a přesně v duchu doby a vlastně i myšlenek tzv. národního obrození se zde zasazoval o „*kulturní a hospodářské povznesení národa*.“¹⁰ Tato jeho činnost byla korunována vydáním jeho knihy *Pomníky*

---

⁴ SOKa Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 15-17.

⁵ Křtiny, obec cca 10 km jihovýchodně od Blanska.

⁶ Sloup, obec cca 10 km severovýchodně od Blanska.

⁷ Radiměř, obec cca 6 km jižně od Svitav.

⁸ Kunštát, obec cca 12 km severně od Blanska.

⁹ <http://www.blansko.cz/clanky/09/09/vyskyt-cholery-v-19-stoleti-na-blanensku.php> a Blahomil GRUNDA, *Cholera na Blanensku v devatenáctém století*, Blansko 2010.

¹⁰ Josef RAMPULA, *Kněžší rodáci z Telče*, s. 170.

tisícileté památky v národu našem.¹¹ Ovšem svoje přesvědčení neprokazoval pouze slovy, ale i činy. Z jeho iniciativy byla v Kunštátě na jaře 1862 založena Hospodářská společnost. Podobně a možná ještě horlivěji si počínal i později v Radkově, kde byl jejím zakladatelem a jednatelem. V obdobné telčské společnosti se samo sebou angažoval také, o čemž se poněkud neskromně neopomněl zmínit v konceptu svého *Dějepis města Telče na Moravě*.¹² Od Sankota také přišel impuls k ustanovení komise pro zřízení rolnické školy v Telči, jejímž se stal jednatelem a zpravodajem. Jeho vklad k založení školy ovšem nebyl pouze v rovině, řekněme, manažerské a intelektuální, ale k jistině základního jmění školy věnoval rovněž stovku výtisků svého dílka *Pomníky tisícileté památky v národu našem*, z čehož museli mít rolníci nepochybně upřímnou radost.

Po oněch desetiletích spravování kunštátské fary se Sankotova životní cesta opět stočila zpět k rodnému kraji a Radkovu. Tam nastoupil jako lokální 11. července 1863. Jeho ctižádosti se příliš tento titul nezamlouval (i v radkovské farní kronice pojmenovává svou funkci „administrátor“,¹³ proto se vší silou zasazoval o to, aby brněnská diecéze uznala pro radkovské lokálníky titul „farář.“ Toto se mu skutečně podařilo vymoci od brněnské konzistoře v roce 1867. Dekretem datovaným 1. srpna 1867 byl brněnským biskupem Antonínem Arnoštem¹⁴ oficiálně jmenován farářem. Sankota tento úspěch evidentně naplnil hrdostí, proto ho také doslovně přepsal do farní kroniky, aby snad i jeho nástupci poznali, komu mohou vděčit za tuto blahovůli církevní vrchnosti.¹⁵

Na jeho působení v telčském regionu je třeba se podívat ještě podrobněji. I to snad pozitivně přispěje ke zdárnému pokusu o sestavení jeho portrétu coby archaického buditele. Pro Sankotovu osobnost je příznačná svědomitost, což ostatně vynikajícím způsobem dokládá farní kronika, kde vypisoval především záležitosti hospodářského charakteru. Nešetřil zmínkami o všemožných vydáních, provedených úpravách a opravách. Naproti tomu velice vzácně hovořil o církevních záležitostech. V této

---

¹¹ Josef Jan SANKOT, *Pomníky tisícileté památky v národu našem*, Brno 1863.

¹² SOKA Jihlava, Josef Jan Sankot, *Dějepis města Telče na Moravě (koncept)*, fol. 68.

¹³ Farní kronika Radkov, s. 60.

¹⁴ Antonín Arnošt Schaffgotsche, biskup brněnský v letech 1842-1870.

¹⁵ Farní kronika Radkov, s. 68-69.

souvislosti tvoří naprostou výjimku záznamy o vizitacích. Z toho můžeme usuzovat, jak velkou prioritou pro Sankota byly hospodářské záležitosti jemu svěřené lokálie.

Hned po svém návratu do Radkova tedy začal se zušlechťování fary. Za touto formulací se skrývá například vlastnoruční opravování lavic, oprava varhan „specialistou“ z Kostelního Vydří, dláždění cest ke kostelu a hřbitovu. Podle zápisů ve farní kronice měl Sankot vedle historie i pro život mnohem praktičtější koníčky, vášnivě se věnoval sadařství a zahrádkaření. Proto hned ve svém prvním roce v Radkově dal vysázet na dvě stovky kerů. Nechal si také navozit kvalitní zem a založil zahrádku. Tak tedy vyplnil první rok svého působení v rodném kraji.

I v roce 1864 pokračoval ve zvelebování a okrašlování radkovské lokálie. Na svátek Nejsvětější Trojice¹⁶ posvětil tři kříže, za což obdržel honorář. Po finanční stránce si tento rok vůbec trochu polepšil. Na jeho vlastní žádost mu byl přiznán vyšší plat, takže měl „*pro svůj dům jeden zlatý r[akouského]. č[ís]la. denně.*“¹⁷ Příslušný dekret podle svého zvyku opět doslovně opsal, proto víme, že se tak stalo 18. února 1864.¹⁸ Další zápisy z toho roku už jsou opět ryze praktické. Kronice se svěřil se svým trápením se sklepením, modernizací tzv. „černé kuchyně“. Tu si svým naléháním vymohla jeho sestřenice, kterou u sebe zaměstnal jako hospodyně. Po těchto všedních záležitostech se odvážil vylíčit průběh visitace a její dohru. Tato běžná církevní revize se totiž po odjezdu telčského děkana proměnila takřka v lidovou slavnost. Na farním dvoře hrála hudba k tanci pro pětatřicet párů, které se na této improvizované veselici sešly. V následující větě si pak Sankot ještě vtípně pochvaluje, jak má nyní dokonale urovaný dvůr, což si dokonce nadšeně podtrhl červenou pastelkou. Autor, jenž přečetl všechny Sankotovy zápisy, počal při této poznámce malinko váhat, zda byl kronikář skutečně natolik dobrosrdečný, či zda byl veden ryze ekonomickým úmyslem. Dostí však ironie, pravda je zcela jistě taková, že to byl „*den převeselý*“.¹⁹ Sankot k vytvoření veselé atmosféry nechal pro své farníky dokonce vyvalit sudy z vlastního sklepa, rozdávalo se všelijaké občerstvení a tabák. Sám pak ještě střílel z moždíře, který si pořídil z peněz darovaných za vysvěcení výše zmíněných křížů. Popis události jaksi nemůže nesvádět k dojmu, že Sankot se svými farními ovečkami v zábavě

---

¹⁶ První neděle po letnicích.

¹⁷ Farní kronika Radkov, s 62.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

přínejmenším držel krok. Tento dojem se zdá být tím neodbytnějším, jak dále poznáváme Sankotovou osobnost a poněkud mírněji řečeno jeho přísloušnou šetrnost. Jeho zvykem totiž bylo svěčovat se farní kronice i se sebemenším vydání, přičemž se tato konstatování nesla většinou v takovém nahořklém tónu. Velmi nápadné je to například u „kauzy“ poničeného oplocení z následujícího roku. Musel nechat postavit „*plot nový – nové rygle, nové krajiny a kamenní – Všecko za moje peníze! Farníci mi ovšem zdarma dováželi - ale řemeslníci a nádeníci – všem jsem dával stravu, pivo a tabák! (Dvě libry tabáku nestačilo!)*.“²⁰

„In nomine domini!“²¹ tímto zvoláním uvozuje Sankot líčení roku 1865 v Radkově a tak trochu ironicky hned za tímto výkřikem popisuje, kterak se přikročilo k rekonstrukci kuchyně. V podobném duchu se nesou i další události. Příklad opravy plotu už byl rozebrán výše. Taktéž nesměla chybět zmínka o Sankotově vášni – sadařství. V pomologii našel Sankot evidentně zalíbení a nepochybně bral sadařství velice vážně. Rady pilně sbíral i u panských zahradníků v nedalekých Dačicích i Telči, kam za nimi jezdíval a občas od nich také pořizoval odrůdy různých druhů dřevin. Soudě podle zápisů, sad nepovažoval pouze za pramen finančního přilepšení, jako spíš za zdroj potěšení. Usuzovat tak můžeme především z toho, že při výběru stromů mu záleželo více na kvalitě a rozmanitosti. S plody svojí práce (či přesněji svých stromů) dokonce objížděl výstavy a soutěže, v nichž sbíral ocenění, jak se ostatně dozvíme dál.

Rok 1866 začíná na stránkách farní kroniky Sankotovými slovy o jeho chloubě, kterou rozřířil o ořechové stromu. Nechybí však ani obvyklé lamentace nad svými investicemi vyjádřené slovy: „*Od mého přijetí do Radkova až do dneška čítám, že jsem přes půl třetího sta zlatých rak[ouského]. čísla vložil do stavení a do zahrady ve faře Radkovské [...]*“²² Tím ovšem stesky nad výdaji a nutnými opravami nekončí a korunuje je vzdech „*až bude jen peněz!*“²³ Trochu úsměvné je, že podobně hořké stížnosti se ve farní kronice objevují pravidelně před záznamem o vykonané vizitaci s připojeným podpisem telčského děkana. Zdá se, jakoby se tímto způsobem pokoušel říci si nenápadně o zvýšení svého platu. Zajímavé je, jak se v Sankotových zápisech tyto starosti mísí s rakouským patriotismem: „*A mnoho jiného ještě jest k porřízení – ale*

---

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž; přeloženo „*Ve jménu Páně!*“.

²² Farní kronika Radkov, s. 62.

²³ Tamtéž.

až po vojně s Prušákem a Vlachem, ve které aby Rakouskou šťastně zvítězilo Bůh ráciž dáti!"²⁴ Válka s „Prušákem“ zasáhla do života na faře však trochu více, než aby jen zdržela ta nutná „pořízení.“ Přítomnost pruských vojsk pocítil Sankot jistě víc než by mu bývalo bylo milé, protože jeden z pruských pluků si totiž na radkovské faře zřídil svůj štáb. Přímo u Sankota se ubytovali tři prušští důstojníci štábní lékař a pochopitelně i jejich sluhové. Faru, respektive štáb, střežila dnem i nocí dvojitá stráž. Vedle toho si velebný pán také stěžoval na neustálé návštěvy posílů a kurýrů s rozkazy. Aby toho nebylo málo, Prusové způsobili Sankotovi vedle této psychické újmy pro něj snad ještě bolestnější újmy finanční. Jistý „ordonanc“ prý ve zlosti poničil pažbou své pušky dveře a jeden z oficírských koní si zase dovolil plnit nepřátelský sad a očesal jabloň v Sankotově sadu. Nejen on se ale choval jako pravý dobyvatel, štáb totiž důkladně vyplenil i farní zásoby proviantu. Aby vyprávění získalo na autenticitu, bude vhodné nechat promluvit samotného Sankota ze stránek farní kroniky: *„Celé dni musela býti tabule prostřená a pořád dost jíst a dost dobrého! – to bylo útrat a trmácení ještě více! – Sestřenice má dostala za to, že velmi chutně vařiti umí, dva pruské tolary a jeden reušťák rakouský! Bohu chvála, že jsou pryč!*"²⁵

Takový byl tedy prusko-rakouský konflikt v roce 1866 očima jednoho venkovského faráře na Vysočině. Sankot zajisté musel sledovat vývoj této války a nepochybně rozmlouval i s pruskými vojáky, s nimiž koneckonců musel najít nějaký modus vivendi. Sledoval válku, která otrásla Rakouskem, jeho mocenským postavením a zřejmě i vírou českých lidí v podunajské mocnářství. Můžeme tedy předpokládat, že tento neúspěch císařských jistým způsobem zapůsobil i na Sankota. Vezmeme-li v potaz jeho původní nadšení, které bylo zmíněno výše, pak je zarážející, že se poté nedopustil žádného hodnocení a už vůbec ne jedovatostí na pruskou stranu. Do této dedukce zapadají i jeho první pokusy o významnější zapojení se do veřejného života, které přišly právě po roce 1866. Jeho „buditelství“ mohlo být výrazně zesíleno právě frustrací z průběhu prusko-rakouské války. Následujícího roku po onom pro monarchii tolik smutném „šestašedesátém“ byl to tiž zvolen v Radkově dne 25. června prvním radním. Ještě dříve toho roku byl vybrán za volitele za dačický okres pro volby do zemského

---

²⁴ Tamtéž, s. 67.

²⁵ Tamtéž, r. 1866.

sněmu.²⁶ Jeho společenskou prestiž jistě pozvedlo i přiznání statutu faráře od brněnské konzistoře. Za další důkaz růstu jeho společenské angažovanosti možno považovat působení v hospodářských spolcích, jež mu vyneslo uznání v kraji. Za své záslužné práce byl také jmenován ještě v roce 1867 členem C. K. Moravsko-slezské hospodářské společnosti v Brně.

Z dostupných pramenů tedy můžeme usuzovat, že rok 1866 byl v Sankotově životě a uvažování zlomový, rakouský neúspěch se možná stal pro Sankota impulsem, který jej pohnul k usilovnější práci pro národ. Jak je vidno, od té doby se totiž stal daleko angažovanějším vlastencem než v býval v předtím, byť o jeho národním uvědomění nemůžeme pochybovat ani v ranějších létech jeho života. Důkazem toho budiž jeho fotografie datovaná k 23. 6. 1857, k níž vepsal: „*Své síly církvi a vlasti. Josef Jan Sankot*“.²⁷

Starosti s jemu svěřeným hospodářství však samozřejmě neustoupily ani poté, co pruské oddíly z Čech a Moravy odtáhly, a nadále hojně plnily stránky radkovské farní kroniky. Obvyklé zmínky o sadaření se střídají s problémy se zaplaveným sklepem. V této poválečné době se také znovu rozhořel spor s urbanovským duchovním správcem o některé pozemky a finanční výhody z nich plynoucí. V touze po zlepšení hospodářských možností své farnosti tak znovuotevřel téměř třičtvrtě století starou kauzu, ve které si stejným způsobem počínal jeho radkovský předchůdce Kašpar Alois Foltánek, jenž byl stejně jako Sankot telčským rodákem. Farní kronika nám bohužel neprozradí samotný vývoj tohoto případu, dokonce ani nejsou identifikovány pozemky, o které se spor vedl. Pouze v zápisu z roku 1869 se objevuje nenápadná zmínka, že opravu stodoly Sankot uhradil „*z peněz, které jsem urbanovskému panu faráři za najaté pole od lidí vybíral*“.²⁸ Spor se patrně vlekl delší dobu, neboť ještě v roce 1871 Sankot žádal o přiznání „*26 měř polí ke kostelu náležících*“.²⁹ V zápisu z vizitace vykonané v témže roce se ovšem nenalézá jediné slovo výtky, což je ale způsobeno faktem, že telčský děkan Josef Těšík byl Sankotovým osobním přítelem a on se tedy mohl

---

²⁶ Důvěru zde tehdy dostali a do světa politiky byli vrženi pánové Helcelet (zvolen 28. ledna) a Kíánek (zvolen 31. ledna).

²⁷ Josef RAMPULA, *Kněží rodáci z Telče*, s. 171.

²⁸ Farní kronika Radkov, rok 1869.

²⁹ Tamtéž, rok 1871.

spolehnout na jeho podporu v této záležitosti.³⁰ Stejně příznivě však Sankotovi nebyla nakloněna brněnská konzistoř, která za ostrou formu vedení tohoto sporu udělila Sankotovi „důtklivé pokárání“,³¹ což poukazuje na neopodstatněnost nároků, které si Sankot dělал na ony urbanovské pozemky. O této důtce však již z pochopitelných důvodů radkovská farní kronika mlčí.

Na předchozích stranách byl již popsána Sankotova záliba v zahrádkaření. V roce 1870 se tedy rozhodl pochlubit s výsledky své píce a úsilí na hospodářské výstavě v Telči, která se konala 27. září. Porota ho ocenila druhou cenou, což považoval za úspěch, na který je třeba být hrdý, jelikož první odměnu obdržel telčský hrabecí zahradník, Sankotův přítel a rádce Prokop.

Zápis z roku 1871 je až nezvykle stručný s ohledem k dramatické události, jež se radkovské faře přihodila. Po krátké zmínce o kanonické visitaci z 9. července následuje totiž jen krátká poznámka o tom, že radkovský kostel vyhořel. Toto neštěstí se stalo 24. října. Požár úplně zničil střechu kostela a věž. Žár byl dokonce tak silný a vytrvalý, že způsobil roztavení zvonů. I v těchto těžkých časech se dozajista projevila Sankotova píce a energičnost, neboť ještě téhož roku byla pořízena nová střecha na kostel i věž a následujícího roku byly odlity v jihlavské dílně nové zvony.³² Komise vyslaná na jaře 1872 do Radkova dačickým hejtmanstvím vyčíslila výši finančních nákladů na opravu na 455 zlatých a 53 krejcarů.³³

Od této katastrofy jsou zápisy v kronice stále více kratší. Ty z posledních let Sankotova úřadování bývají co se sdělení týče hůře srozumitelné. Současně zápisy najednou jakoby postrádají Sankotovu příslovečnou agilnost a energičnost. Obecně to působí dojmem, jakoby už ona kronika přestala být výkladní skříň jeho úspěchů a vítanou možností pochlubit se překonanými obtížemi a přijatými výzvami, ale je psána už jen čistě z povinnosti. Nezdá se, že by se z toho pro Sankota stala nepříjemná rutina, spíše byl na vině jeho zhoršující se zdravotní stav. Rampula píše, že Sankot „poslední léta stále churavěl.“³⁴ Prosby³⁵ o zachování zdraví nalézáme koneckonců i

³⁰ Josefa Sankota a jeho jmenovce děkana Těšíka evidentně pojilo přátelství, neboť podle radkovské farní kroniky spolu slavívali „Josefa“.

³¹ Josef RAMPULA, *Kněží rodáci z Telče*, s. 171.

³² Josef RAMPULA, *Kněží rodáci z Telče*, s. 171.

³³ Farní kronika Radkov, rok 1873.

³⁴ Josef RAMPULA, *Kněží rodáci z Telče*, s. 172.

³⁵ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města Telče na Moravě-koncept*, fol. 64, 80.

při pročitání konceptu *Dějepis města Telče*, v čistopise se však již neobjevují, patrně tedy odrážejí autorovo aktuální rozpoložení v době vzniku konceptu.³⁶ Dá se také očekávat, že s postupujícím věkem většinu své energie a elánu vložil právě do spisování *Dějepis města Telče na Moravě*. Bylo by však mylné být jen předpokládat, že se omezil pouze na něj. Sankot hojně přispíval plody svého ducha v podobě článků do různých novin, časopisů a pochopitelně i církevních sborníků. Témata článků, pod kterými je podepsán, však jsou velmi pestrá. Nezaměřoval se pouze na církevní záležitosti či popisy historických událostí a památek, významně jsou zastoupeny i texty věnované kultuře či hospodářské problematice. Životním a očividně zamilovaným tématem však pro Sankota zůstalo působení Cyrila a Metoděje na Moravě a s ním spojené legendy. Zmiňuje se o nich nejen na mnoha místech ve svém *Dějepis města Telče*, nýbrž i ve svém starším díle *Pomníky tisícileté památky*.³⁷

Farář Josef Josef Jan Sankot se rozžehnal se světem ve svých šestapadesáti letech. Zemřel na den přesně v devatenáctém výročí svého působení na radkovské faře, tedy 11. července 1882. Pohřben byl blízko svého oblíbeného chrámu na hřbitově u Matky Boží v Telči.

---

³⁶ Dokládá to především první zmínka, neboť věty vůbec nenavazují na předcházející souvětí, ve kterých mluví o školství v Telči.

³⁷ Josef Jan SANKOT, *Pomníky tisícileté památky v národu našem*, Brno 1863, s. 24-25.

3. Podrobný rozbor díla

3.1 Prameny

Jistě bude přínosné, představíme-li prameny a literaturu, které Sankotovi posloužily při tvorbě jeho díla. Překvapující je jak jejich počet, tak i záběr a různorodost. Sankot i tímto dokázal, že k psaní přistoupil skutečně nadmíru zodpovědně. Soubor použité literatury je velmi pestrý a mnohé prozrazuje i na autora. Odhaluje jeho fascinaci Cyrilo-Methodějskou legendou, rozpoznatelný je rovněž i autora příslušnost ke kléru.

Základní informace k obecným dějinám Sankot čerpal z jednáctidílného *Riegerova slovníku naučného*.³⁸ Mělo-li dílo mít nějakou hodnotu, muselo pochopitelně stát na kvalitních základech. Tyto základy tvoří pochopitelně ucelené syntézy. Jelikož se Sankot považoval za vlastence, rovnalo by se téměř zločinu, kdyby opominul dílo „Otce českého dějepisceví“ Františka Palackého.³⁹ Na základě citací je jasné, že Sankotovi pomohlo především s pasážemi o raných dějinách českého státu. Palackého dílo však nebylo jedinou syntézou, kterou Sankot využil. Mnoho informací bylo načerpáno z knih Řehoře Volného,⁴⁰ především pak z jeho syntézy dějin Moravy,⁴¹ jejíž první díl byl vydán již v roce 1835. K Volnému choval Sankot patrně velký respekt a podle všeho vysoce oceňoval jeho knihy. Nejenže z jeho díla čerpal pro *Dějepis města Telče*, ale Sankot ho kolportoval jakožto nutnost pro obecní knihovny ve svých *Pomnících tisícleté památky*,⁴² které bylo pojato jako jakýsi pokus o definování praktického programu moravských vlastenců. Volný Sankotovi poskytl množství informací i ve

---

³⁸ Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874.

³⁹ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Dílu I., Částka 1. Od prwowěkosti až do roku 1125*, Praha 1848.

⁴⁰ Řehoř Tomáš Volný (1793–1871), moravský historik.

⁴¹ Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren topographisch, statistisch und historisch geschilder I-VII*, Brno 1835-1842.

⁴² Josef SANKOT, *Pomníky tisícleté památky v národu našem*, Brno 1863.

své rozsáhlé topografii Moravy.⁴³ Ta je vskutku obdivuhodně hutným dílem. Jejích devět svazků pojímá vyčerpávajícím způsobem církevní dějiny na Moravě a zejména budování správního systému v brněnské a olomoucké diecéze.

Jedním z Volného žáků byl Beda Dudík,⁴⁴ jehož knihy taktéž významnou měrou napomohly při tvorbě Sankotova *Dějepisů města Telče*. Konkrétně Sankot využil jeho *Mährens allgemeine Geschichte*.⁴⁵ Dudík byl víc než důstojným nástupcem Volného, což se odráží mimo jiné i na rozsahu této syntézy, která narostla až do úctyhodných dvanácti svazků, ačkoliv výklad končí událostmi roku 1350. Dudík byl ne zcela neprávem ve své době srovnáván s Františkem Palackým.

Sankot si při psaní svého díla počínal vskutku pokrokově, pro své bádání totiž využíval i edičně zpřístupněné prameny. Hned na několika místech odkazuje na moravský diplomatář,⁴⁶ který vytvořil Antonín Boček.⁴⁷ Od téhož autora taktéž využil jeho genealogickou studii o moravských knížatech a markrabatech.⁴⁸

I Boček měl svého důstojného následovníka, byl jím Vincenc Brandl.⁴⁹ Ani jeho dílo neuniklo Sankotově pozornosti. Vlastně to ani nebylo možné, neboť Sankot projevoval zájem snad o vše, co souviselo s Velkou Moravou, a Brandl se svého času pustil i do polemiky⁵⁰ s názory Bedy Dudíka o původu Velehradu. Sankot však cituje pouze jednu jeho knihu a to *Stručný přehled vlastivědy Moravské*.⁵¹ Dá se však očekávat, že znal i jeho knihu o Cyrilu a Metodějovi.⁵²

---

⁴³ Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften*, 9. sv., Brno 1855-1866.

⁴⁴ Beda Dudík (1815-1890), moravský historik.

⁴⁵ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte I-XII*, 12 sv. Brno 1860-1869.

⁴⁶ Antonín BOČEK, *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I-IV*, Olomouc a Brno 1836-50.

⁴⁷ Antonín Boček (1802-1847), moravský archivář.

⁴⁸ Antonín BOČEK, *Přehled Knížat a Markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, Brno 1850.

⁴⁹ Vincenc Brandl (1834-1901), moravský zemský archivář.

⁵⁰ Vincencius BRANDL, *Poloha Starého Velehradu. Historické pojednání*, Brno 1862.

⁵¹ Týž, *Stručný přehled vlastivědy Moravské*, Praha 1865.

⁵² Týž, *Knihy pro každého Moravana*, Brno 1863.

Poslední odkazem na práce o obecných dějinách bylo Tonnerovo⁵³ *Vypravování dějin domácích*.⁵⁴ Základní zeměpisné informace o regionu Sankot získal z útlé knihy Karla Filipovského o dačickém hejtmanství.⁵⁵ Na tomto místě je třeba poznamenat, že topografický úvod Sankotova *Dějepis města Telče* se nápadně podobá těm částem textu Filipovského knihy, které se věnují Telčsku.

Sankot nemohl ve svém písemném projevu zapřít svoji stavovskou příslušnost ke kléru, proto se pochopitelně nezabýval výhradně světskými dějinami. Koneckonců jeho obdiv k Cyrilu a Metodějovi vystupuje téměř z každé stránky jeho spisu. Pro témata spjatá s duchovním životem na Moravě a šíření křesťanství považoval za přínosná díla Jan Bílého.⁵⁶ Tento člověk byl podle všeho svým naturelem Sankotovi velmi podobný. I jejich knihy jsou jistým způsobem příbuzné. Sankot cituje dvě jeho díla. Prvním je takový pokus o syntézu církevních dějin Moravy,⁵⁷ který nabízí obecný přehled církevních dějin. Druhým je kniha o Cyrilu a Metoději psaná v oslavném duchu a pojímající legendy, které se k nim měly vztahovat.⁵⁸ Jinak než oslavně snad ani psaná být nemohla, neboť byla vydaná k cyrilometodějskému miléniu a patrně i z tohoto důvodu ji nemohl Sankot ignorovat.

Výčet knih k obecným dějinám je tímto vyčerpán. Pohovořit je však nutné i o dílech orientovaných blíže k regionální historii. Snad nejčastěji citovanou a rovněž nejstarší prací o Telči je spis Jana Pavla Bílka,⁵⁹ který byl hojně využíván snad všemi dalšími dějepisci, kteří se rozhodli o městě psát. Bílkův spis⁶⁰ byl na svou dobu velmi pozoruhodným dílem, neboť si i přes některá romantizující příkrášlení zachovával přesnost. Je věčná škoda, že toto dílo nebylo nikdy vydáno. Dalším významným a oblíbeným dílem, která Sankot rovněž citoval, je kniha učitele z místní dívčí školy Jana

---

⁵³ Emanuel Tonner (1829-1900), český politik a novinář.

⁵⁴ Emanuel TONNER, *Vypravování dějin domácích. Díl I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I.*, Praha 1871.

⁵⁵ Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879.

⁵⁶ Jan Evangelista Bílý (1819 – 1888), moravský kněz a církevní historik.

⁵⁷ Jan BÍLÝ, *Dějiny sv. katolické církve*. Brno 1859.

⁵⁸ Týž, *Dějiny sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha 1863.

⁵⁹ Jan Pavel Bílek (1753 – 1826), dějepisec a lékař.

⁶⁰ SOKA Jihlava, Jan Pavel BÍLEK, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno, stará sign. Rampula Č63.

Kypty.⁶¹ Na Kypťův spis⁶² nebývá v *Dějepis města Telče* odkazováno příliš často. Snad je to dáno odlišností zájmů obou autorů, Kypta totiž evidentně nebyl tolik fascinován hospodářskými dějinami města ani cyrilometodějskou legendou. Posledním citovaným dílem o Telči je výtvar telčského kaplana Josefa Olivy.⁶³ Jeho kniha má však literární a nikoliv vědecké ambice.⁶⁴

Kromě knih však Sankot využil i jiné druhy tištěných zdrojů informací. Odkazováno je například na první dvě čísla Sborníku Velehradského.⁶⁵ O tom jaká tematika na jeho stranách převládala nemůže být pochyb už při prvním pohledu na jeho název. I ony se Sankotovi staly studnou informací o Cyrilu a Metodějovi. Mírně řečeno nestandardní je rovněž použití starého kalendáře.⁶⁶ Údiv nad takovým rozhodnutím patrně nezmírní ani fakt, že byl vydán nákladem Matice Moravské.

Na Sankotovi je výjimečný způsob jeho přístupu k práci. Pro své spisování totiž narozdíl od svých předchůdců využíval v neobvyklé míře prameny. To dokládá i obsah Sankotova fondu, který vznikl vyříděním několika listů jeho poznámek z archivu městského muzea v Telči. Mezi těmito poznámkami můžeme najít například výpisky z urbářů, gruntovních či městských knih. Nechybí ani přepis testamentu Zachariáše z Hradce. Sankota zaujal i hospodářský vývoj města, neboť vedle nejstarších pramenů, jako jsou přepisy listin v městských knihách, je v citovaných pramenech uveden i lánový rejstřík z roku 1750 či aktuální katastrální protokol. Rovněž do zápisů ze zasedání městské rady Sankot nahlížel. Tímto způsobem nevyužil prameny ani jeho předchůdce Kypta. Bílkovi postačovaly pro jeho práci podle všeho jen některé části městských knih. Naproti tomu Sankot opakovaně prokazoval hlubokou znalost pramenů k dějinám města ze všech možných oborů. Můžeme jen litovat, že se Sankot nevěnoval této práci soustavněji a nebylo mu dopřáno tolik času, aby mohl nabyté znalosti dokonale zužitkovat.

---

⁶¹ Jan Kypta (1818–1868), učitel a hudební skladatel v Telči.

⁶² Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857.

⁶³ Josef Oliva (1762 - ?)

⁶⁴ Josef OLIVA, *Rhythmi patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785.

⁶⁵ Sborník Velehradský 1, Brno 1880,; Sborník Velehradský 2, Brno 1881

⁶⁶ Koleda, Kalendář 1858, Brno 1857.

3.2 Sankotův přístup k historické látce

Byť Sankotovu knihu nezdobí právě koncepčnost ani promyšlený a metodický přístup k bádání, přesto v ní můžeme vyzorovat jisté inspirace přístupy nové generace historiků. Doložit to lze jeho četnými odkazy na urbář, katastr a městské knihy. Sankot se tedy neomezil pouze na vyprávění starších dějepisců z přelomu 18. a 19. století, ale pokusil se do svého výkladu přinést i nové prvky, které měly dále rozšířit vědomí především o hospodářském životě města. Telč v Sankotových očích nepředstavovala pouhou kulisu dějinných procesů a událostí, nýbrž je na ni nahlíženo jako na živý organismus, který se vyvíjí a má své vlastní ambice i poslání. Město se tedy mění z oné kulisy na aktéra dějin. Z komodity v rukou šlechty se mění na jejího partnera a v některých oblastech pak nepřímo vystupuje jako její konkurent. Právě proces tohoto přerodu či emancipace se Sankot snažil zachytit pomocí hospodářských pramenů. Ve své knize nejdříve Telč představil jako opevněné místo, které mělo plnit funkci jakéhosi opěrného bodu v kraji. Pak vypočítává práva, které později město obdrželo a které přispěly k jeho další správní i hospodářské expanzi. Zmíněna je i funkce trhů. Na stránkách rukopisu Sankotovy knihy je věnován velký prostor rovněž analýze nejvýznamnějších hospodářských odvětví i skupin obyvatel města, kteří se jimi zabývali. Ovšem tyto pasáže textu by zůstaly pouhými konstatováními, kdyby nebyly aktivity jednotlivých skupin doloženy citacemi městských knih a listinným materiálem vzniklým interakcí s vrchností. Na první pohled působí některé z těchto odkazů na prameny irelevantně, nicméně po hlubší úvaze v nich můžeme spatřovat doklady ekonomických možností dané skupiny obyvatel, jakož i její podnikatelské činnosti a záměry. Na pány města citace z listin zase prozrazují jejich zájem na hospodářském růstu města třeba i v oblastech, které prostřednictvím svých úředníků nemohli dokonale kontrolovat.

V konceptu spisu se záležitostmi města zabýval Sankot ještě podrobněji. Do finálního rukopisu, který měl být dán do tisku, se nedostaly například oddíly textu týkající se městského soudu, tiskárny, prachárny či vojenské posádky ve městě. Tyto kapitoly by přitom knihu určitě obohatily a doplnily výklad o životě ve městě a hospodářské aktivitě jeho obyvatel. Můžeme se jen domýšlet, co vedlo Sankota k tomu, že je nakonec do čistopisu nezahrnul. Snad se obával, aby se jeho práce příliš neodchýlila od dějepisu směrem k místopisu tak, jak mu rozuměl a jak ho vnímal.

Bylo by vůbec zajímavé zamyslet se, jak vlastně Sankot pojmy historie a dějepisectví vnímal. Pokusit se o to můžeme i tak, že se podíváme fakta, která při svém bádání posbíral a od nichž očekával, že budou mít jistou výpovědní hodnotu. Množina těchto informací obsahuje poznámky, které se nalézají ve fondu s *Dějepisem města Telče*; koncept práce a v neposlední řadě též seznam použité literatury.⁶⁷

První zásadní otázka zní, co vlastně Sankot považoval za historii a především jakými roky byla ohraničena. Míním tím časový úsek, o kterém Sankot zamýšlel psát. Už od první strany se jeho kniha tváří, jakoby chtěla pojmut historii Telče v její úplnosti. Časově výklad začíná u keltského osídlení. Určit druhou hranici časového výseku, o kterém má kniha pojednávat, je však daleko obtížnější. Většinu témat Sankot vyčerpal až do konce 16. století. Dále zachází jen v případech, v nichž chtěl zdůraznit kontinuitu. Do své současnosti dovedl témata v případě, že se bezprostředně promítly do aktuálního fungování města nebo se týkaly geografie. Líčení historických událostí však zakončil ještě mnohem dříve – obdobím husitských válek, což je podivné, neboť by jistě bylo o čem psát dál. Mezi majiteli Telče byl dále například Vilém Slavata, za třicetileté války se v Telči objevili vojáci švédského krále, v devatenáctém století i ti francouzští císaře Napoleona. Náměty pro pokračování v bádání nechyběly, chyběla pouze vůle je zpracovat. Snad tato skutečnost může sloužit jako doklad toho, co považoval Sankot za „historické.“ Nápadné je to tím více, že některá z novějších témat se objevila v konceptu *Dějepisu města Telče*. Jako příklad lze uvést třeba kapitoly o rodu Slavatů na Telči.⁶⁸ Co konkrétně ovlivnilo toto rozhodnutí v pojmání historie, se můžeme jen domýšlet. Snad svou roli sehrála i skutečnost, že jen málokterá z knih, z nichž Sankot čerpal vědomosti, byla dovedena dále než za husitské války. Možná mu připadalo, že jakákoliv novější témata překročí ambice jeho díla a nezaujmu cílovou skupinu jeho čtenářů. Nehledě na to, že v jistých oblastech svého vyprávění by se tím dostal na tenký led. Zůstává otázkou, jak by asi hodnotil například pražskou defenestraci, jejímž nešťastným aktérem i majitel telčského panství Vilém Slavata. Jak by vůbec hodnotil třicetiletou válku a protireformaci? Pokud by chtěl zůstat věren své koncepci a zachovat postup od velkých dějin k těm regionálním, musel by se i s těmito kontroverzními událostmi nějak dějepisecky vypořádat. Sám byl vlastenec a svou knihu také pro vlastence psal, zároveň ji ale chtěl věnovat k výročí vysvěcení katolického

---

⁶⁷ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města Telče na Moravě*, fol. 61-62.

⁶⁸ Tamtéž, *Dějepis města Telčena Moravě* (koncept), fol. 46-48, 51-52.

chrámu. Zdá se, že si přinejmenším podvědomě přál knihu někam programově zasadit, a tím pádem tedy nepřikládal své práci takový vědecký význam. Kniha měla ambici zapadnout především do určitého prostoru kulturního než do toho vědeckého.

Způsob uspořádání kapitol je taktéž zajímavý. Do určitého bodu se totiž Sankot pokoušel až křečovitě držet chronologickou linii, častokrát byla v její prospěch obětována přehlednost a návaznost jednotlivých témat. Minimálně v první polovině knihy jde o střet chronologičnosti vyprávění s jeho věcnou orientací. Ovšem postupně jsou témata stále objemnější, kapitoly pojímají stále širší časové období, proto chronologická posloupnost ustupuje do pozadí a důraz je kladen spíše na věcnost. Všimněme si například, jak na začátku své knihy Sankot začne líčit výpravu Cyrila a Metoděje. Zmíní se, že měli kázat i v Telči a nechali tu postavit kapli, té tedy věnuje následující oddíl.⁶⁹ Jelikož další pověsti o jejich působení v Telči v té době chybí, zařadil za ni kapitolu o brněnském chrámu,⁷⁰ který měl Metoděj posvětit, dále kapitolu o křestních studánkách,⁷¹ ve kterých domorodce křtili, a nechybí ani oddíl věnovaný památným křížům,⁷² které měly připomínat jejich působení na Moravě. Až poté ve své práci uzavřel cyrilometodějskou epizodu kapitolami o smrti Metoděje⁷³ a jeho odkazu.⁷⁴ Líčení historie pak pokračuje vyprávěním o sv. Vojtěchu a kostelu, který měl poblíž Telče založit, a prvních Přemyslovcích. Preferoval-li by Sankot věcnou skladbu, nejspíše by hovořil nejdříve obecně o účinkování Cyrila a Metoděje na Moravě a popis historie všech telčských kostelů by zařadil do jedné kapitoly bez ohledu na dobu, v jaké vznikaly. Podobný přístup použil i v otázce majitelů telčského panství. Nejsou vyjmenovány najednou v samostatné kapitole či oddílu. Sankot telčské dějiny jakoby rozdělil na různé etapy a popsal, co se v jejich rámci ve městě dělo.

O způsobu, jakým se Sankot chtěl postavit k tématu, vypovídá i skupina knih, které vyjmenoval. Ta má vskutku nečekaně široký záběr. Nejčteněji jsou v ní samozřejmě zastoupeny práce dějepisců, nicméně vedle nich se objevují i autoři knih zabývající se topografií a to nejen regionální. Z dějepisných prací nejsou zastoupena

---

⁶⁹ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města Telče na Moravě*, fol. 14-15.

⁷⁰ Tamtéž, fol. 15-17.

⁷¹ Tamtéž, fol. 17.

⁷² Tamtéž, fol. 17-18.

⁷³ Tamtéž, fol. 18-19.

⁷⁴ Tamtéž, fol. 19-20.

pouze díla místních „badatelů“, jelikož pomínuty nejsou ani rozsáhlé syntézy Palackého či Dudíka.

Z fragmentů, které jsou v archivech k dispozici, můžeme usuzovat, že Sankot skutečně nepodcenil heuristiku pro své dílo o Telči. Fond,⁷⁵ v němž se rukopis jeho práce nachází, obsahuje i řadu lístků s poznámkami. Sankot musel být velmi dobře obeznámen s prameny k problematice, jíž se hodlal zabývat. Způsob zacházení s historickými prameny pravděpodobně velmi dobře vyzoroval z prací předních historiků své éry. Koneckonců čtenáře Sankot odkazuje na knihy Tomka,⁷⁶ Palackého,⁷⁷ Bočka⁷⁸ nejen poznámkami pod čarou, ale zmiňuje se o nich přímo v textu. Jejich knihy tedy musel bezpochyby znát. Například Tomkovy práce sice nefigurují v seznamu literatury, který Sankot chtěl ve své knize otisknout, ale nemůže být pochyb, že s jeho dílem byl seznámen. Těmi z nich, které pojednávaly o dějinách měst, se mohl do jisté míry i inspirovat.⁷⁹

Kromě knih seznam obsahuje i výčet pramenů. Z něj poznáváme, že Sankot heuristiku v žádném případě nepodcenil a projevil snahu sesbírat všechny dostupné informace vztahující se k Telči. Že toto tvrzení není v žádném případě přehnané, snad nejlépe doloží skutečnost, že ve své knize Sankot odkazoval nejen na matriky či gruntovnice, ale i na protokoly ze zasedání městské rady. Sankot tedy projevil mimořádnou schopnost orientovat se v dějepisných dílech svých telčských předchůdců, ale i v písemnostech produkovaných městské a panské kanceláře. Přímá vazba zdrojů informací k zvolenému subjektu bádání byla tedy rozhodujícím faktorem při jejich výběru.

Sankot patrně vůbec neuvažoval o nějaké možnosti komparace s jinými městy, alespoň pro porovnání jejich fungování a expanze, byť se to nabízelo. Jeho ambice patrně nemířily tak vysoko. Neznamená to, že by snad k danému tématu nepřistoupil zodpovědně, jen je škoda, že svoje dílo připravil o tento rozměr. Sankot se vydal cestou, kterou už předtím vyšlapal Jan Pavel Bílek,⁸⁰ tu rozšířil o pojednání o ekonomických

---

⁷⁵ SOKA Jihlava, Josef Jan Sankot, neinventarizováno.

⁷⁶ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města Telče na Moravě*, fol. 19.

⁷⁷ Tamtéž, fol. 28, 29, 38.

⁷⁸ Tamtéž, fol. 14, 23.

⁷⁹ Wácslav Wladiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy I-XII*, Praha 1855-1901.

⁸⁰ SOKA Jihlava, Jan Pavel BÍLEK, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno, stará sign. Rampula Č63.

záležitostech a přikrášlil legendami o Cyrilu a Metodějovi. Z této provinčnosti se bohužel nevymanil ani neumělými pokusy o zasazení dějiny města do dějin země.

Způsob Sankotova psaní je poznamenán touhou za každou cenu představit Telčsko jako region, který je snad až mysticky spojen s nejstaršími českými dějinami. Tomuto je podřízen styl vypravování. Mnohé kapitoly pouze uvozují ty podstatnější, které směřují k nějaké z telčských reálií. Častokrát Sankot věnoval značné úsilí, aby popsal události, které se v Čechách a na Moravě odehrály, a jakoby na jejich pozadí vylíčí, co se v dané době odehrávalo v Telči. Zní to sice jako ušlechtilý a snad i moderní záměr, bohužel se ho nepodařilo realizovat takovým způsobem, aby regionální dějiny harmonicky splynuly s dějinami českého státu.

Celkově z jeho díla není znatelná snaha převyprávět dějiny města v chronologickém sledu, jakkoliv měl k tomuto systému Sankot nakročeno. Nejdřív totiž čtenáři stručně představil město topograficky, poté přikročil k líčení dějin Velké Moravy a s ní spojené mise Cyrila a Metoděje, kterou ztotožňuje s počátkem existence Telče. Výklad pokračuje zmínkami o válkách mezi Přemyslovci, které mají údajně rovněž vazby k založení Telče. Do této chvíle kniha stále ještě působí uceleně a látka, kterou se Sankot chystal zpracovat, tímto dostala příhodný úvod. S každou další stranou se však jakékoliv zdání koncepce pozvolna vytrácí. Sankot se jakoby nechal rozptylovat tématy, což mělo za následek, že celek působí přespříliš nejednotně. Po téměř romantickém úvodu s důrazem na odkazy minulosti následují mnohdy až suchopárné interpretace historických pramenů. Tento výrazný rys *Dějepis města Telče* naprosto popírá, že by Sankot měl nějakou konkrétní představu, jakými metodami se ozbrojí při pomyslném zápolení s daným tématem. Koncepce zkrátka ustoupila do pozadí před úpornou snahou podělit se o informace získané v pramenech.

To, co dnes učeně nazýváme metody historikovi práce, využíval Sankot intuitivně. Ze začátku se Sankotovo dílo jeví jako kompilát informací získaných z knih jiných badatelů. Je tomu tak ale pouze v případech, kdy jsou popisovány obecné dějiny. Měl-li Sankot přístup k pramenům, prokazoval, že je schopen s nimi pracovat a s jejich pomocí prohloubit své bádání. Zejména k hospodářským dějinám města je pramenná základna, kterou shromáždil, více než dostatečná. Nepopisoval historii pouze v určitém momentu, na problematiku ekonomického života města nahlížel jako na dynamický proces. Snažil se vysledovat všechny změny, jak je s sebou doba přinášela. Píše-li například o

mlýnech,⁸¹ registroval i transakce, jejichž se mlýny staly objektem. Touha po důkladném poznání telčských reálií byla u něj ale ještě mocnější. Častokrát Sankot sáhl i po telčském urbáři z let 1531-1631 aby zjistil produkci popisovaných hospodářství a dávky, které z nich měly být odváděny. I toto pomáhalo vytvořit si lepší představu o rozlehlosti, významu a lukrativnosti nejen hospodářských dvorců, ale též pivovarů či rybníků. K zmapování růstu hospodářské aktivity obyvatel města jistě dopomohly i záznamy z Tereziánského katastru z roku 1750, do kterého Sankot rovněž nahlédl. Využíváním těchto pramenů se stal Sankot mezi telčskými historiky novátorem, jeho dílo se totiž tímto krokem přiblížilo tomu, co dnes považujeme za vědu.

V momentech, kdy byly rozebírány prvopočátky Telče, si Sankot dokonce vypomáhal sémantikou. K vzniku názvu města Sankot nabídl několik teorií, některé zní uvěřitelně a jiné méně. Fantaskně vyhlížejí ty, podle nichž nese město název po městech v Panonii nebo na Ukrajině či po bulharském chánovi. Za těmito teoriemi pravděpodobně opět stojí snaha podpořit tvrzení o působení Cyrila a Metoděje na Telčsku, ti totiž, jak známo, Pannonii procestovali. Sankot tedy vydedukoval, že se mohli inspirovat názvy míst a osob, které při své výpravě poznali. Původ některých místních názvů podle Sankota může odkazovat na slovanské osídlení Telčska. Například teorie o tom, že název „Oslednice“ je odvozen od jména slovanského boha Oslada, již nepůsobí tak neuvěřitelně. Jelikož ale jde o problematiku počátku osidlování kraje a neexistují spolehlivé prameny či archeologické důkazy, Sankotovy domněnky o praslovanském původu Telče nadále domněnkami zůstanou. Nicméně i tak se zdá, že toto sémantické intermezzo bylo na místě a obohatilo netradičním způsobem *Dějepis města Telče*. Můžeme to považovat i za doklad toho, že Sankot vsutku o zpracované historické látce přemýšlel a pídil se po odpovědích na otázky, které prameny nedokázaly jasně podat. Zápolem však je, že si mnohdy nedokázal udržet nutný odstup a tyto teorie předkládal účelově tak, aby podpořily jeho premisy.

Troufám si říci, že Sankotova práce je pozoruhodná už samotným autorovým přístupem. Překvapivě se nestala kompilátem vět, které by mohl hravě sesbírat ze stránek knih svých kolegů a předchůdců. Dílo se způsobem zacházení s prameny i pokusy o vlastní teorie vymyká kategorii romantického dějepisectví. Nevznikl totiž pouhý památník, který měl oslavovat město a autorův rodný kraj. Vzniklo dílo s vyšším posláním - snahou podat zprávu o vývoji města.

---

⁸¹ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města Telče na Moravě*, fol. 48-49.

Nedá se však popřít, že kniha má i ony romantizující prvky. Alespoň na první pohled to tak vypadá, přinejmenším z dnešního pohledu. Pokusme se však na ni podívat optikou 19. století. Sankot své dílo tvořil v jeho osmdesátých letech, v době kdy český národ sahal po kulturní a politické emancipaci. Rovněž interpretace historie byla tomuto cíli do určité míry podřízena. Historie už nebyla jen nástrojem akademiků, ale i politiků a dalších hybatelů české kultury. Byla v ní hledána opora pro obhajobu cílů toho, co označujeme jako „národní obrození“. Současně se však stala i objektem zájmu filozofů, neboť v ní bylo hledáno poslání a úloha českého národa. Toto hledání pak vyvrcholilo tím, co vešlo ve známost jako „Spor o smysl českých dějin.“⁸² V historii byly nacházeny vzory, které měly být hodny následování. Z těchto vzorů se měl český národ a poučit a pokud možno na ně navázat a následovat je. Pro některé to byl svatý Václav a doba přemyslovský králů, pro další husitství, pro jiné česká reformace a pro některé zase cyrilometodějské legendy – k nim se počítal i Sankot. První republika díky povaze jejího vzniku a zejména legionářskému kultu našla kýžený vzor v husitství. Jaký vzor odpovídal smýšlení moravského katolického faráře? Jistěže to musel být cyrilometodějský kult! Šíření křesťanství, zvelebování země, důraz na slovanskou jedinečnost – to všechno odpovídalo Sankotově podstatě, jeho vnitřnímu světu, jeho pohledu na směřování dějin i národa. Pokus o kritickou analýzu orientace na cyrilometodějský kult se objevil v Masarykově knize *Česká otázka*.⁸³

Nejdříve jsem se domníval, že Sankot pouze akcentuje moravský patriotismus, po hlubší úvaze se však zdá, že byl (byť nepřímo) ovlivněn dobovým fenoménem hledáním smyslu českých dějin, který sice ještě v jeho době nenabyl oficiální charakteru, nicméně se již dávno promítal do děl historiků. Zajisté se Sankot nezaobíral filozofickou podstatou a nutností hledání smyslu českých dějin, ale určitě byl ovlivněn knihami a novinami, které četl, a rétorikou svých vlasteneckých druhů, s nimiž udržoval kontakt. Tak si i on sám našel bod, ke kterému připoutal vyprávění o Telči. Nebylo Sankotovým záměrem nabídnout svou odpověď na otázku smyslu českých dějin. V cyrilometodějském kultu však našel platformu, na níž mohl své dílo postavit. Ostatně obdobně mnozí jiní využili husitství či Jednotu bratrskou, aby připomněli jejich jedinečnost v historii a jakýsi výjimečný morální či politický odkaz, který je hoden inspirace.

---

⁸² Miloš HAVELKA (ed.), *Spor o smysl českých dějin 1895-1938*, Praha 1997.

⁸³ Tomáš Garrigue MASARYK, *Česká otázka a naše nynější krize*, Praha 1990, s. 157-170, 200.

3.3. Paleografická a gramatická stránka spisu

Před vnitřní analýzou díla bude zajisté vhodné pokusit se charakterizovat i jeho vnější znaky.

Rukopis *Dějepis města Telče* vznikl na počátku osmdesátých letech 19. století, jeho čtení by tedy nemělo činit problémy ani oku naprostého laika. Sankot byl vzdělaný muž, jeho písmo vypadá úhledně a moderně. Typově bychom ho řadili k české humanistické kurzívě. Navzdory tomu, že Sankot studoval na německém gymnáziu, jeho písmo nenese ani sebemenší náznak vlivu německé kurzívy. Nasazování liter je plynulé, celkově vyhlíží písmo velice úhledně. Že písař psal volně a nenutil se k nějakým vyšším kaligrafickým výkonům, můžeme vyčíst z porovnání s konceptem, písmo se totiž vůbec neliší. Jediným rozdílem je snad podtrhávání slov, které je v případě čistopisu tvořeno s pomocí pravítka, zatímco v konceptu jsou slova podtrhávána volněji a v některých případech dokonce vlnovkou.

Na papír byly vedeny tahy perem s tmavě modrým až černým inkoustem, který během let vybledl a při zažloutnutí papíru získal na některých místech hnědý nádech. Při opravách v konceptu užíval písař ke korekturním zásahům modrou a červenou tužku. Modrou barvou značil změny v pořadí slov ve větách nebo jejich úplné vypuštění. Červená tužka byla použita ke zvýraznění vpisku, podtrhávání důležitých jmen, popřípadě ještě naznačovala rozdělení vět do odstavců.

K úpravám je třeba říci snad jen několik málo slov. Rukopis je rozdělován na kapitoly, které jsou tvořeny odstavci. Sankot je nezvýrazňoval volným řádkem mezi nimi, pouze první slovo každého nového odstavce je odsazeno. V závěru každé kapitoly jsou v závorce uvedeny odkazy na prameny a literaturu. Citace však nebyly uváděny v plném znění, Sankot je označil zkratkami, které byly rozepsány v příloze jeho díla. Za každou zkratkou byla ještě naznačeno číslo stránky, na které se měla citace v dané knize nacházet. V seznamu literatury však nebyla všechna díla uvedena s originálními tituly, německé názvy knih Řehoře Volného například Sankot volně přeložil do češtiny.

Po gramatické stránce obsahuje rukopis z dnešního pohledu velké množství chyb, což ale omlouvá skutečnost, že za Sankotových školních let nebyl pravopis zcela ujednocen. Nejvíce prohřešků proti české gramatice se Sankot dopouštěl ve shodě

podmětu s přísudkem, chyby se však nepříjemně často objevují i v interpunkci. Velice nápadné je to v momentech, kdy autor sestavuje příliš rozvětvená souvětí. Na čárky však bývá zapomínáno i při delších výčtech. Jiné ze „zločinů“ proti spisovné češtině můžeme připsat na vrub kraji, ve kterém Sankot žil. Jakýmsi společným znakem řeči obyvatel Telčska a možná i valné části Vysočiny bývalo krácení dlouhých samohlásek. Samozřejmě je i užívání specifických slov a tvarů. Na srozumitelnosti textu to však pranic neubírá.

3.4. Obsah díla

Než se Sankot vůbec pustil do svého vyprávění dějepisu města Telče, přinesl čtenářům jakýsi všeobecný přehled. V něm poskytl informace o topografii Telče a blízkého okolí. Vyjmenovány byly i vesnice, které náležely k telčské farnosti. Do tohoto místopisu se však Sankot neponořil příliš hluboko, přesto je tato část vhodná, neboť jde o jakýsi nenásilný úvod k dějinám města. Informace o samotném městě nejsou v tomto úvodu nijak obšírné – vyjmenované jsou zde pouze jeho součásti, jednotlivé kostely, „průmysl“ ve městě, úřady, nechybí ani základní fakta o zámku. Celá tato část je až nápadně podobná stejně zaměřené statím v knize Filipovského.⁸⁴

Po tomto kratičkém místopisném úvodu přešel Sankot k nástinu vývoje osídlení území Čech a Moravy. Jako první z národů obývajících tuto část středoevropského prostoru jsou jmenováni Keltové, jejichž místo zde měli zaujmout během let 80-70 př. n. l. kmeny Markomanů a Kvádů. Na tahle konstatování navazuje několik vět o římském impériu a jeho provinciích. Podle citací⁸⁵ načerpal autor tyto informace z Dudíkovy knihy o obecných dějinách Moravy,⁸⁶ což můžeme považovat za poměrně dobrý a spolehlivý zdroj informací.

V souvislosti s Bóji je samozřejmě zmíněn jako jejich vládce Marobud.⁸⁷ Postupující osídlování prostorů budoucích Čech a Moravy odvozoval Sankot od

---

⁸⁴ Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879.

⁸⁵ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města Telče na Moravě*, fol. 8.

⁸⁶ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906*, Brno 1860.

⁸⁷ Marobud (?-38), markomanský král.

skutečnosti, že tyto kmeny se staly tak významnými, že musely odvádět tribut už římskému císaři Commodovi.⁸⁸ Sankot však ještě jedním dechem dodal, že jejich příslušníci se patrně ještě neshromažďovali do velkých měst. Naproti tomu nepominul odkázat na řeckého geografa Ptolemaia,⁸⁹ jenž jmenoval některá z údajně keltských sídel, která postupně měla nabýt status měst. Při tomto výkladu nebyla Sankotovi nápomocná pouze již zmíněná Dudíkova kniha, ale z části vycházel i z Palackého *Dějiny národu českého*.⁹⁰

Od starověku Sankot kráčí dále po proudu času dále až ke stěhování národů, které klade do období mezi roky 375-568.⁹¹ Pak opatrně postupoval dále ve svém výkladu až k existenci tzv. Sámovy říše, kterého však podle současných historiků nesprávně považoval za příslušníka slovanského kmene Veletů.⁹² Ve snaze vtisknout svému dílu atributy vědeckosti odkázal při zmínce o Sámovi a jeho říši na Fredegarovu kroniku.⁹³ Po Sámovi jsou zmíněny legendární postavy, které zná snad každý český školák z Jiráskových *Starých pověstí českých*; řeč je totiž o Krokovi, který měl pocházet ze Sámova rodu, a jeho dcerách Kazi, Tetě a Libuši, při této příležitosti odkázal na Zelenohorský rukopis.⁹⁴ Zmínka o kontroverzním Zelenohorském rukopisu jistě není nezajímavá, můžeme z ní totiž usuzovat, že s ním byl Sankot obeznámen a podle všeho neměl pochybnosti o jeho autentičnosti, když jej neváhal využít při svém bádání. Za tímto úsekem je překvapivě pouze jediná citace a to na heslo z *Riegerova slovníku*.

Z časů, v nichž se měl odehrát onen nádherný příběh Libuše a Přemysla, však Sankot rázně čtenáře vytrhne a z nejisté oblasti legend a mýtů ho zavede zpět na pevnou zem faktů. Jeho vyprávění ztrácí onu hladkost a nenucenost, když najednou začne líčit, jakým způsobem se od Soluně rozšiřovalo křesťanství až k našim končinám. Skrze tento poněkud košatý úvod se oklikou dostaneme až k Velkomoravské říši a misi Cyrila a Metoděje, která spojuje oba hlavní motivy těchto odstavců.

---

⁸⁸ Commodus (177–192), římský císař.

⁸⁹ Klaudios Ptolemaios (85?–165?), řecký astrolog, geograf a astronom.

⁹⁰ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Dílu I., Částka 1. Od prwowěkosti až do roku 1125*, Praha 1848.

⁹¹ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 9.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Český překlad viz Václav HUSA (ed.), *Naše národní minulost v dokumentech*, Praha 1954.

⁹⁴ Viz Julius ENDERS (ed.), *Rukopis Zelenohorský a Královedvorský*, Praha 1991.

Na pasáze o historii Velké Moravy a odyssee soluňských bratří je jakoby naroubován vznik Telče. Své tvrzení o starobylosti města se pokusil Sankot křečovitě podpírat spekulacemi o původu jeho názvu. Naznačil totiž, že inspirace mohla být nalezena v Bulharsku, kterým Cyril s Metodějem prošli rovněž. Až komicky zní teorie, podle které má město Telč své jméno podle bulharského panovníka Telece⁹⁵ či jakési bulharské pevnosti. Se sémantikou si však Sankot pohrál asi více než bylo zdrávo.⁹⁶ Skrytě totiž nabídl i další a ještě ztřeštěnější možnosti, když jako další možné zdroje inspirace pro název osady na Vysočině jmenoval litevské město Telšia či Tulcín blízko ruského Podolsku. Mnohem pravděpodobněji zní jeho další tvrzení, že název mohl vzniknout stažením slov „Taje“ (podle řeky Dyje⁹⁷) a „Vlč“, což byl les, v jehož blízkosti město vzniklo.⁹⁸ Takto vytvořený název „Tajevlč“ se mohl proměnit na „Tevlč“ a časem do finální podoby „Telč.“ Pro úplnost je třeba podotknout, že ve své víře ve spjatost Telče s osobnostmi Cyrila a Metoděje nezůstal Sankot osamocen. Podobné domněnky vyslovili ve svých pracích rovněž Matěj Procházka,⁹⁹ František Příkryl¹⁰⁰ a Jan Bílý.¹⁰¹ Bílého Sankot na několika místech svého díla cituje, knihy dvou zbylých pánů vyšly až po Sankotově smrti. Mezi regionálními historiky zabývajícími se dějinami Telče však uvedená teorie nenašla významnější odezvu.

Sankot se ještě několikrát k příběhu, odkazu a památkám po soluňských věrozvěstech vrátil. Po předchozím sémantickém vybočení směrem k Telči, pokračuje Sankot v líčení cyrilo-metodějské anabáze.¹⁰² Popsal tedy jejich cestu od Peště na Moravu až k Telči, přičemž své vyprávění okrášlil regionálními pověstmi, v nichž tito světci ničili sošky slovanských bohů a tím obraceli lid na křesťanskou víru. V této části své knihy rovněž Sankot připomněl další památky na působení Cyrila a Metoděje. Podle

---

⁹⁵ Telec, bulharský chán vládnoucí v letech 760-763.

⁹⁶ Viz SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 12-13.

⁹⁷ V něm. Thaya.

⁹⁸ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 13,

⁹⁹ Matěj PROCHÁZKA, *Život sv. Metoděje*, Praha 1885.

¹⁰⁰ František PŘIKRYL, *Sv. Cyril a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě*, Kroměříž 1905.

¹⁰¹ Jan BÍLÝ, *Dějiny sv. Apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha 1863.

¹⁰² SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 13-14.

uvedené citace při sepisování využil články ze Sborníku velehradského,¹⁰³ do něhož také sám přispíval.

Následující kapitola nese název „Kaple Cyrillo-Methodská“,¹⁰⁴ což je ovšem matoucí, neboť kaple toho jména v Telči nikdy nestála. Jedná se o další Sankotův pokus podpořit svou teorii o působení Cyrila a Metoděje zde. Autor po úvodním konstatování o starobylosti cyrilo-metodějské kaple vylíčil čtenářovi snad veškerá neštěstí, která Moravu v průběhu staletí potkala, aby ten nabyl dojmu, že ona kaple musela být zničena během válek Přemyslovců, případně vpádem Maďarů, či snad řáděním husitů nebo později Švédů. O této údajně pradávne kapli se nezmiňuje ani žádný z dalších regionálních historiků. Zbavíme-li tedy příběh této stavby pláště legend, který jí Sankot „ušil“ coby její ctitel, zůstane jediným doložitelným faktem skutečnost, že kaple sv. Vojtěcha byla postavená až r. 1652. O tom, jestli dříve stála na jejím místě nějaká raně-středověká stavba, která by snad mohla pamatovat Cyrila a Metoděje, není nic známo. Název kapitoly však nepostihuje její samotný obsah. Sankot v ní totiž psal i o založení kostela Matky Boží, kostela sv. Jana Křtitele v Bílkově a městském špitále v nedalekých Slavonicích. Tím se zřejmě opětovně snažil obhájit a dále podepřít svou poněkud vratkou konstrukci o osídlení oblasti kolem Dyje v časech Velké Moravy, neboť je to v rozporu s názory dalších historiků.

Od telčských dějin odbočuje autor v další kapitole k historii svatopetrského chrámu v Brně.¹⁰⁵ Existuje však rozumný důvod, který tento krok naprosto ospravedlňuje. Sankotova kniha měla být totiž v Brně vydána k tisíciletému výročí vysvěcení tamějšího chrámu, které v roce 884 vykonal údajně sám svatý Metoděj. Kromě dedikace jsou jedinými dalšími pojítky této kapitoly se zbytkem knihy pouze osoby soluňských věrozvěstů, respektive otázka uložení jejich ostatků a rozdělení relikvií. Vedle této problematiky přistoupil autor v tomto oddíle textu též k výčtu nejstarších kostelů na Moravě.

Další kapitoly pojednávající o křestních studánkách a památných křížích jsou Telči podobně vzdálené jako ta o svato-petrském chrámu v Brně. Pokud se Telče dotýkají, je to jen okrajově, společným jmenovatelem zůstává nadále výhradně jen odkaz na Cyrilaa a Metoděje.

---

¹⁰³ Sborník Velehradský 2, Brno 1881.

¹⁰⁴ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 14-15.

¹⁰⁵ Tamtéž, fol. 15-16.

Do kapitoly o památných křížích¹⁰⁶ je vřazena i stat' o prvních Přemyslovcích. Sankotova fascinace dílem Cyrila a Metoděje se ale odráží i zde, neboť v souvislosti s prvními doloženými příslušníky tohoto rodu se dočítáme o rozmáhajícím se křesťanstvím a v tom samozřejmě hráli významnou roli Cyril s Metodějem. Vysvěcení prvního českého kostela na Levém Hradci totiž připisuje právě sv. Metodějovi. V této souvislosti se Sankot zmínil i o dalších českých světcích – sv. Ludmile a sv. Vojtěchu. Překvapením však zůstává Sankotovo mlčení o nejvýznamnějším českém patronovi, sv. Václavu. Je velkou záhadou, proč jindy v otázkách legend a nejstarší historie českých zemí tak svědomitý a mnohomluvný Sankot opomenul zmínit právě tuto osobnost. Zajisté by se dalo oponovat jakýmsi Sankotovým moravocentrismem, nicméně ani tento argument se nezdá být správným, jelikož ne zcela zanedbatelný prostor ve svém díle věnoval i legendě o sv. Vojtěchu.¹⁰⁷

Po tomto intermezzu, ve kterém měli hrát soluštní misionáři pouze vedlejší úlohu, se Sankot vrátil k jejich životním osudům a především odkazu. Ani v tomto oddíle však nezapomene zahrát na regionální notu a přišel s tvrzením, že telčské děkanství je po brněnském a znojenském nejstarším na Moravě,¹⁰⁸ což je do očí bijící nesmysl.¹⁰⁹

I bez uvedení odkazů by bylo možné snadno rozpoznat, ve kterých dílech načerpal Sankot inspiraci spolu s potřebnými informacemi. V citaci pod kapitolou „Odchod sv. Methoda“¹¹⁰ uvádí sice Dudíka¹¹¹ i Volného,¹¹² ovšem nejvíce z jejího obsahu vystupuje vliv díla Jan Bílého.¹¹³ Právě jeho kniha byla vydána k výročí tisíce let od příchodu Cyrila a Metoděje na Moravu a autor v nich nešetřil chválou nad bohulibou činností obou bratrů. Samozřejmě Sankot neshbíral informace výhradně ze

---

¹⁰⁶ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 17-18

¹⁰⁷ Tamtéž, fol. 20, 21.

¹⁰⁸ Tamtéž, fol. 19.

¹⁰⁹ Viz Josef RAMPULA, *Vznik a oblastní změny původního děkanství telčského*, *Vlastivědný věstník moravský* II, Brno 1947, s. 179-183.

¹¹⁰ Tamtéž, fol. 19.

¹¹¹ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906*, Brno 1860.

¹¹² Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren III*, Brno 1856.

¹¹³ Jan BÍLÝ, *Dějiny sv. Apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha 1863.

spisů těchto autorů, nýbrž i z výrazně starších děl, čímž mám na mysli především starší podání legendy o Cyrilu a Metodějovi.¹¹⁴

Sankot se patrně snažil zachovat jakousi chronologickou posloupnost a přitom neztratit kontakt s ústředním tématem knihy – Telčí, proto upřel pozornost ke svatému Vojtěchu a ke kostelu,¹¹⁵ jež mu je v Telči zasvěcen. Více než na Telčsko se však kapitola zaměřila obecně na život sv. Vojtěcha a jeho bohubilé skutky ve vlastech českých. Sankot při té příležitosti převyprávěl legendu o jeho životě a zdůraznil tu její část, v níž měl navštívit kraj kolem tohoto města na Vysočině. Kostel je však opět novější než by si býval jistě Sankot přál. Bezpochyby byl Sankot ovlivněn Janem Pavlem Bílkem, který pověst zaznamenal pro budoucí věky asi jako první, byť patrně nebyl přesvědčen o tom, že by sv. Vojtěch skutečně toto místo navštívil. Bílek totiž neochvějně věřil, že skutečný vznik Telče spadá až do roku 1099, kdy měl být údajně založen chrám Matky Boží na Starém Městě. Dalším, kdo se přiklonil k oné regionální pověsti o svatém Vojtěchu, byl Josef Oliva,¹¹⁶ jenž dokonce svému kladnému náhledu na celou záležitost vtiskl uměleckou podobu formou latinských veršů, které byly přeloženy do češtiny mrákotínským kantorem Jeronýmem Czokem. Bílek své dílo¹¹⁷ spisoval během let 1780-90 a Oliva vydal své básně v roce 1785 v Olomouci, tuto tezi tedy zaznamenali ve stejnou dobu a není příliš pravděpodobné, že by se jeden inspiroval dílem toho druhého, což ukazuje téměř jistě na lidové podání příběhu o pouti sv. Vojtěcha krajem kolem Telče. Ke stejnému názoru došel ostatně i Jan Tiray.¹¹⁸

Na chronologický postup Sankot, jak vidno, ještě nerezignoval, jelikož do své knihy zařadil kapitolu o Břetislavovi I. a principu nástupnictví,¹¹⁹ který tento panovník zavedl. Jakkoliv nelogicky může toto autorovo rozhodnutí vyznívat, není bezdůvodné. Spory mezi Přemyslovci o to, kdo z nich by měl být požehán vládou nad zemí, se totiž neřešily pouze u jednacích stolů, nýbrž i v četných bitvách. Jedna z nich měla sehrát i veledůležitou roli v založení města. Podle jedné z domněnek o založení Telče se zde

---

¹¹⁴ Viz. Bohuslav HAVRÁNEK, Josef HRABÁK (edd.) *Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu*, Praha 1957, s. 46-54.

¹¹⁵ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 20-21.

¹¹⁶ Josef OLIVA, *Rhythmi patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785.

¹¹⁷ SOkA Jihlava, Jan Pavel BÍLEK, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, stará sign. Rampula Č63.

¹¹⁸ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913, s. 98.

¹¹⁹ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 21-22.

měla odehrát bitva mezi znesvářenými příslušníky přemyslovského rodu. Vítěz měl postavit kapli blízko bitevního pole u lesa Vlče. V zájmu zachování chronologického pořádku o téhle epizodě Sankot ještě pomlčel. Kapitulu trochu záhadně uzavřel konstatováním, jak významně přispělo k povznesení města křížové tažení v roce 1095, jehož se měl český panovník zúčastnit. Odhlédneme-li od faktu, že se obecně má za to, že počátky Telče sahají k roku 1099, kdy měla vzniknout kolem nově založeného kostela Matky Boží, těžko si představit jakým způsobem mohla obohatit horda vojáků nepatrnou osadu sevřenou někde mezi hvozdy na Vysočině.

O roku 1099, který měl znamenat počátek města, Sankot hovořil až v následujících dvou kapitolách.¹²⁰ V tomto roce se tedy měla odehrát bitva mezi zneprátelenými příslušníky přemyslovského rodu poblíž budoucí Telče. Stanout proti sobě měli Olomoucký kníže Ota II.¹²¹ a český kníže Břetislav II.¹²² Měl to být právě Ota II., kdo nechal jako poděkování Panně Marii, ke které se obrátil v modlitbách před bojem, postavit kapli blízko místa zvaného Vlč. Jistou esenci kritického dějepisceví, jehož náznaky jsou jinak ve spisu vzácné, můžeme najít v řádcích, v nichž Sankot polemizuje s Řehořem Volným, který ve svých dílech o topografii Moravy psal, že bitvu zde svedli jiní Přemyslovci, totiž Bořivoj II. a Svatopluk. Sankot se nepokusil přímo vyvrátit toto konstatování a psal o spojenectvích Bořivoje II. s Břetislavem II. na jedné a Oty II. se Svatoplukem na straně druhé. Dějepisci píšící o historii Telče v pozdějších letech se však shodují na jméně Oty II. jako vítěze šarvátky u lesa Vlče. V presbyteriu kostela je totiž vsazen do zdi kámen s vytesaným nápisem „*Otto II., marchio moraviae ecclesiae huius fundator 1099*“.¹²³ Telč je jinak v těchto kapitolách taktéž romanticky srovnávána s Římem, který je spojován s bratry Romulem a Remem. Osudovou podobnost Sankot spatřoval v tom, že i do historie Telče se významně zapsali dva bratři. Jedni přinesli do Telče křesťanskou víru, druhými zde byla založena kaple a dědina se následně dočkala povýšení na městys.

Sankot, jak bylo naznačeno výše, nepovažoval rok 1099 za počátek existence Telče, zmínil ho zde pouze v souvislosti s údajným založením kostela Matky Boží. Rok 1099 uznával pouze jako další milník v dějinách města, nicméně mu nepřikládal

---

¹²⁰ Tamtéž, *Dějepis města*, fol. 22-24.

¹²¹ Ota II. Černý (?-1126), moravský kníže.

¹²² Břetislav II. (?-1100), český kníže v letech 1092-1100.

¹²³ Ota II., moravský markrabě, kostela tohoto zakladatel 1099.

takovou důležitost jako například Jan Pavel Bílek, jehož kostel Matky Boží fascinoval, a který svoje přesvědčení demonstroval nejen slovy, nýbrž i skutky, neboť roku 1799 připravil velké oslavy na výročí sedmi set let od založení kostela. Podle Sankotova názoru však město muselo být starší a tak citoval Olivu, který považoval „*Telč Praze souvěkou*“, přičemž se však Sankot zaklíná frází „*toho též o své váze necháváme.*“¹²⁴

Než měla být plně zaměřena pozornost k Telči, považoval Sankot za nutné osvětlit správní systém církve, tzn. děkanství a tzv. žup. Telč pokládal za jedno z nejstarších, ne-li přímo jedno z těch původních, když byl nový systém zásluhou olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka¹²⁵ zaveden.

Od dohadů o vzniku Telče a pověstem vztahujícím se k němu se propracováváme ke konkrétnějšímu tématu a tím jsou majitelé města. Telč je čtenáři představena jako město, které bylo majetkem českého panovníka. Jako prvního „soukromého“ majitele Telče představil Sankot jistého Bohutu, pozdějšího hraběte z Bíliny.¹²⁶ Ten si měl vydobýt čest a slávu v křížovém tažení, k němuž se připojil jako člen družiny moravského knížete ve znojenském údělu Konráda II. Bohuta ale později sloužil ve „Svaté zemi“ i českému králi Vladislavu II.¹²⁷ Český kontingent vyrazil na svou anabázi v roce 1147. Bohuta byl pro své schopnosti využíván jako vyjednávač. Podle knih Dudíka a Tonnera¹²⁸ se jednalo o velice schopného diplomata, Bohuta se měl stát dvořanem byzantského císaře Manuela I.¹²⁹ a později mu posloužil při vyjednávání s českým králem Vladislavem Po návratu z křížového tažení se z Bohuty měl podle Sankota stát vážený muž, čemuž odpovídal titul hraběte z Bíliny, který mu byl přiznán v roce 1188. V roce 1207 však od něj získává Telč osecký klášter¹³⁰ cisterciáků. Nyní zde však vyvstává otázka, zda se skutečně jednalo o Telč na Moravě. Jak již bylo řečeno výše; Bohuta byl správcem Bíliny, což je obec v severních Čechách

---

¹²⁴ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 11.

¹²⁵ Jindřich Zdík (?-1150) byl olomouckým biskupem v letech 1126-1150.

¹²⁶ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 27-29.

¹²⁷ Vladislav II. (?-1174) byl českým knížetem od r. 1140, v roce 1158 získal královskou korunu.

¹²⁸ Emanuel TONNER, *Vypravování dějin domácích. Díl I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I.*, Praha 1871, s. 210, 227.

¹²⁹ Manuel I. Komnenos (1118 – 1180), byzantský císař v letech 1143 – 1180.

¹³⁰ Antonín BOČEK (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Tomus 2. Ab annis 1200-1240*, Olomouc 1839, s. 42-44.

rozkládající se mezi Teplicemi a Mostem. Několik kilometrů severozápadně od ní leží Osek. Transakce s majetkem ve vzdálené Vysočině je tedy přinejmenším podivná. Nabízí se tedy možnost, že by se mohlo jednat o nějaký zaniklou osadu, která se nacházela blíže sídlům obou aktérů této transakce.

Přes veterána cruciát Bohutu z Bíliny se dostáváme k Vítkovcům.¹³¹ Příslušníci toho rodu se v průběhu věků významnou měrou zasloužili o pozvednutí významu a okrášení města. Sankot ve snaze prodat znalosti vyčtené z děl Palackého,¹³² určitým dílem též Tonnera a blíže nespécifikovaných listin archivu zámeckého pána, představuje bohatou historii tohoto rodu. Ve výkladu o éře pánů z Hradce na Telči nás uvádí až do časů zakladatele rodu, šlechtice jménem Vitigo Ursini.

Po tomto svém úvodu autor směřoval k vylíčení založení Nového Města v Telči.¹³³ Naprosto správně pak odhalil strategický motiv k vybudování hradu. Vnitřní město je vlastně ze tří stran obklopeno vodní plochami a tato poloha by přirozeně znesnadňovala případnému nepříteli dobývání. V souvislosti se založením Nového Města se Sankot zmiňuje o výstavbě kostela sv. Jakuba, který ale roku 1273 vyhořel.¹³⁴ Zajímavé je, že Sankot ho připisuje řádu sv. Chrodeganga z Mét, o čemž naopak ostatní telčští dějepisci mlčí. Vypadá krajně podezřele, že by úmyslně vynechali tak důležitou informaci.

Nedá se přesně určit, komu Telč patřila ve 13. století. Mimořádně lákavá se tedy badatelům zdála myšlenka, že by město s dalšími přilehlými osadami mohlo patřit k majetku templářského řádu. Tuto teorii přijali mnozí telčští dějepisci. Někteří se k ní stavěli nadšením jako Bílek, Kypta a Oliva, jiní skepticky (Beringer, Janoušek a Tiray). Snad jen Rampula se snažil zachovat si jistý kritický odstup. Teorie o Templářích v Telči má určitě alespoň částečně základ v lidovém vyprávění, neboť se traduje, že ve zřícenině nepříliš vzdáleného hradu Šternberku (Štamberku) se nachází poklad Templářů. Tento hrad měl být dokonce sídlem rytířů Templu v této oblasti. Pověst v plné šíři uvedl ve své knize Jan Kypta.¹³⁵ Oliva věnoval hradu a templářům celou

¹³¹ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 29.

¹³² František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Dílu I., Částka 1. Od prwowěkosti až do roku 1125*, Praha 1848.

¹³³ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 29-30.

¹³⁴ Tamtéž, fol. 30.

¹³⁵ Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, in: Miloš F. Drdáký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004, s. I-4.

báseň, kterou pak ve svém díle odcitoval ještě Rampula.¹³⁶ Teorie o panství Templářů na telčsku je zajisté velmi atraktivní především i díky tomu, že by mohla zacelit mezeru ve výčtu vlastníků města, bohužel však nemá ani sebemenší oporu v pramenech. Jediným faktem zůstává, že Telč opět přešla k majetku koruny a to za panování krále Jana Lucemburského, což by korespondovalo se zrušením řádu v roce 1312. Konkrétní doklady o tom, zda Telč skutečně Templáři spravovali, ovšem zcela chybí.

Nejenže se Sankot nevyhýbal romantizujícím domněnkám, ale popisoval je i s určitou vášní a mnohokrát s překvapujícími podrobnostmi. Jakoby byl veden nejen svým lokálním patriotismem, ale i touhou vzbudit v samotném čtenářovi pýchu na historii kraje a jeho význam. Sankot se tohoto romantizováním dopouštěl především v případech, kdy neexistuje možnost si podobné skutečnosti ověřit v historických pramenech. Právě tento přístup uplatnil také v kauze templářských rytířů na Telčsku.

Sankot se pak dále snažil držet nit svého vyprávění, proto další kapitoly věnoval onomu údajně templářskému hradu Štamberku¹³⁷ a dalším rytířským řádům, které působily na území Moravy.¹³⁸ Sankot se i zde držel svého zvyku a obšírně popsal i okolnosti jejich založení, zmínil některé z jejich velmistrů, aby k závěru stočil své vyprávění zpět směrem k Telči.

Vojenské záležitosti Sankot neopustil ani v další kapitole, jejímž posláním bylo zdůraznit vliv krále Přemysla Otakara II. na jejich rozkvět a opevňování.¹³⁹ Čtenář je v nich seznámen s opevňovací praxí, jakož i s pohnutkami pro budování fortifikačních prvků ve městech. Autor prokázal, že měl velmi dobré povědomí o vývoji středověkých měst. Zmínil například fakt, že člověku, jenž měl opevňování na starosti, býval dědičně propůjčován rychtářský úřad a vyjmenovány jsou též další výhody, které mohl obdržet. Daňové zvýhodnění mešťanů a způsob financování takové stavby je taktéž zmíněn. Stranou nezůstaly ani ryze technické věci, nečekaně podrobně je popsána tehdejší opevňovací praxe. Způsob, jakým se vybudování hradeb odrazilo na tváři města, si taktéž nezasluhuje připomínek. Platí, že čím více se Sankot přiblížil v tématech městu, tím vyšší kvalitu jeho výklad má.

---

¹³⁶ Josef RAMPULA, *Pověsti a názor.*, s. III-10.

¹³⁷ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 32.

¹³⁸ Tamtéž, fol. 32-33.

¹³⁹ Tamtéž, fol. 33-35.

Je samozřejmé, že s hradebním právem přicházela další privilegia, jež měla město dále ekonomicky pozvednout. Hospodářská tematika byla Sankotovi vždy velice blízká, zpracovává je se znatelným zaujetím a vyznačují se poměrně vysokou úrovní. V tomto bodě své práce si však dovolil další exkurz, tentokrát k „zvrhlému rytířstvu světskému“.¹⁴⁰ Snad tímto krokem mýnil lépe přiblížit čtenáři středověký svět a starosti, které tito lapkové působili majitelům panství i králi. Svým způsobem tato stať podtrhuje nutnost opevňování měst, kterým se zabývala předchozí kapitola.

Návrat blíže Telči a dějinám města znamenají kapitoly o špitálských rytířích¹⁴¹ a klášteře v Telči.¹⁴² Text o špitálských rytířích opět spíše uvozuje následující kapitolu o ženském klášteře a špitále sv. Ducha, jelikož je Telč zmíněna až v samém závěru. Většinu kapitoly tvoří pojednání o minulosti a poslání řádu. Sankot tu tvrdil, že příslušníci tohoto řádu měli na Telčsko přijít společně s Templáři a v brzku na rynku vystavěli špitál. O tomto řádu se v souvislosti s Telčí tentokrát zmínil i Kypta.¹⁴³ Beringer s Janouškem¹⁴⁴ zachovávali méně smělý postoj. Spojitost s řádem sv. Ducha a telčským špitálem považují pouze za pravděpodobnou s ohledem na stáří kostela. V citacích se Sankot odkazoval na málo spolehlivého Olivu. O telčském špitále dále všichni svorně psali, že královna Eliška Přemyslovna¹⁴⁵ po odchodu řádu sv. Ducha z Telče založila ve městě ženský klášter. Jejich slova potvrzoval ve své knize i Sankot.¹⁴⁶ Tuto domněnku se pokusil ve své práci vyvrátit jen Rampula,¹⁴⁷ jenž tvrdil, že jeptišky z novoříšského kláštera pouze našly v dobách husitských válek v Telči azyl. Touto kapitolou byl tedy definitivně završen vyčerpávající výklad o všem, co mohlo i jen vzdáleně s érou templářů v Telči.

Po údajném vlastnictví Telče Templáři se město mělo vrátit k majetku krále. Jako úvod k této události Sankot popisuje způsob likvidace onoho vlivného a bohatého řádu francouzským králem Filipem IV., který jednal s podporou papeže Klementem

---

¹⁴⁰ Tamtéž, fol. 35.

¹⁴¹ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 35-37.

¹⁴² Tamtéž, fol. 37.

¹⁴³ Jan KYPTA, *Stručný dějepis*, s. I-24.

¹⁴⁴ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, s. II-27.

¹⁴⁵ Eliška Přemyslovna (1292-1330), česká královna.

¹⁴⁶ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 38.

¹⁴⁷ Josef RAMPULA, *Pověsti a názory o vzniku a vývoji Telče v nejstarší době*, in: Miloš F.

Drdácký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004, s. III-15.

V.¹⁴⁸ Český král se pochopitelně též po vzoru krále Filipa IV. a řady dalších evropských panovníků hbitě zrušením řádu obohatil a jeho majetek zkonfiskoval. Nemusel to být nevyhnutelně příklad Telče. Je možné, že nikdy neopustila širokou náruč českého krále, který ji mohl jakožto vlastník udělovat v léno svým zasloužilým služebníkům. Třeba tak učinil i v případě již zmíněného Bohuty. Bohužel historické prameny jména správců telčského panství zatím neodhalily a patrně už ani neodhalí.

Je známo, že hospodaření nenáleželo mezi silné stránky Jana Lucemburského a Telč by mohla být vzata za příklad, neboť Jan byl nucen ji využít jako zástavu, přičemž jí nechtěl nebo možná nedokázal získat zpět. To se podařilo až jeho schopnému synovi, tehdejšímu moravskému markraběti Karlovi. Ten ji v roce 1339 vyměnil s Oldřichem III. z Rožmberka¹⁴⁹ za hrad Bánov, jehož strategický význam byl mnohem větší než mohla mít Telč.

Od zmíněného roku 1339 se tedy začínají psát dějiny éry pánů z Hradce na telčském panství. Než se však na zažloutlých stranách Sankotova rukopisu dočteme o šťastných letech, během nichž Telč zveleboval Zachariáš z Hradce, popsána je také tolik oblíbená legenda o dělení pánů z růže.¹⁵⁰ I v telčském zámku se nachází výjev, který zobrazuje tuto část rodové historie. Snad aby byl pro čtenáře náležitě zdůrazněn význam a moc tohoto rodu, vyjmenoval Sankot ty z jeho příslušníků, kteří přímo spoluutvářeli dějiny českého království. Tímto způsobem dospěl až k prvním doloženým majitelům telčského panství. Je třeba upozornit, že údaje, které zde Sankot uvedl, jsou velice přesné a netřeba nic uvádět na pravou míru. Snad jen označování pánů z Hradce číslovkami bývá někdy matoucí. Někdy jsou totiž počítáni podle pořadí v Telči, jindy podle pořadí v Jindřichově Hradci. Jen životy a skutky majitelů panství jsou popsány velice stručně. V rukopisu o nich najdeme jen nepatrné množství informací. Zato způsob rozšiřování panství za jejich životů je popsán vynikajícím způsobem a připomíná spíše mnohem mladší práce o Telči, nejvíce pak tu od Jana Tiraye.¹⁵¹

Sankotovi byly přece jenom stavovsky bližší záležitosti týkající se církevní organizace v Telči; soudě podle rozsahu kapitoly o dvou farázech ve městě.¹⁵² Ta si

---

¹⁴⁸ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 37-38.

¹⁴⁹ Oldřich III. z Hradce (? – 1348).

¹⁵⁰ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 38.

¹⁵¹ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913.

¹⁵² SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 40-42.

vynutila i vysvětlení práva odúmrtě, které zabírá podstatnou část kapitoly a ukazuje, že toto Sankotovo dílo mělo být podobně jako *Pomníky tisícileté národu našemu*¹⁵³ určeno spíše laickému publiku. Tuto teorii ostatně rovněž dokládá následující kratičká kapitola věnovaná zemským deskám,¹⁵⁴ zápisech v nich a jejich úloze v tehdejší právním systému; můžeme-li tehdejší praxi tak nazvat.

Jak známo, Sankot sloužil církvi jako farář v Radkově, nemohl tedy nevěnovat alespoň několik řádek místu svého působení.¹⁵⁵ Radkov evidentně nebyl dějištěm velkých historických událostí, proto jsou jádrem kapitoly věty týkající se tamější farnosti a majitelům vsi. V souvislosti s Telčí je samozřejmě relevantní především informace o tom, kdy byl Radkov včleněn do telčského panství pánů z Hradce. Zmínky o předchozích méně významných a majetných vlastnících jsou už jen příjemným bonusem.

Po takovém obecnějším a zpočátku velmi romantizujícím líčení historie Telče přistoupil Sankot se vši vervou a zaujetím k popisu hospodářských záležitostí města. Není snad třeba dodávat, že tato část je výrazně méně literárně zajímavá než ta, v níž se píše o období raného středověku a především pak o misi Cyrila a Metoděje na Velké Moravě. K podobnému stylu vypravování dějin se Sankot ještě vrátil v samém závěru čistopisu, kdy navázal na výklad o pánech z Hradce a jejich aktivitě za husitských válek. Pověštinou ale směřoval svou pozornost k věcem jakou jsou trhy, privilegia, pivovary, mlýny, špitály či zakládání rybníků. Výjimku tvoří části textu o hradu Roštejně¹⁵⁶ a soše sv. Prokopa,¹⁵⁷ kterou opět doprovodil světcovým životopisem. S tvrzeními uvedenými v kapitolách o ekonomických záležitostech města není vůbec potřeba polemizovat, mají mocnou oporu v pramenné základně, jejíž znalost Sankot opakovaně prokazuje na mnoha stranách svého spisu, ostatně na městské knihy neustále odkazuje, byť je přímo nevyjmenovává.

Telč bývá často zvaná „moravskými Benátkami“, Sankot tedy v kapitole, která nás přivádí k rozvoji města, hovořil o zakládání a udržování telčských rybníků. Jako

---

¹⁵³ Josef Jan SANKOT, *Pomníky tisícileté památky v národu našem*, Brno 1863.

¹⁵⁴ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 42.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějiny města*, fol. 44-45.

¹⁵⁷ Tamtéž, fol 49.

první si vybral staroměstský,¹⁵⁸ který ovšem bývá považován za nejmladší z telčských rybníků. Snad ho k tomu vedla jeho blízkost k prvopočátkům Telče, neboť rybník se rozprostírá nedaleko chrámu Matky Boží, poblíž kterého se měla nacházet již zmiňovaná Cyrilo-Methodějská kaple. Kapitola není výhradně o této vodní ploše, ale znovu je otevřeno i téma počátku osídlení prostoru, ve kterém během staletí Telč vyrostla. Jasným odkazem na předkřesťanské osídlení místa je podle Sankota název Oslednice, jak je označováno místo kolem rybníka. Název této lokality Sankot odvozoval od slovanského boha Oslada. Domníval se, že v těch místech byla tato obdoba řeckého Dionýsa uctívána. Mnozí ze současných domorodců by nad tímto vysvětlením jistě kroutili hlavou, hojně se totiž ujal názor, že název souvisí se skutečností, že se tu měly vykonávat popravy a vedla tudy poslední cesta odsouzených. Těžko posoudit, která z teorií je romantičtější. Stejně obtížné je však i rozhodnout, která z nich je ta správná. Na tomto místě nepříliš četné archeologické nálezy Sankotovu hypotézu spíše vyvracejí. Autorův odkaz na heslo o slovanském bůžku v Jungmannově slovníku naučném¹⁵⁹ je asi jediným elementem dodávající této teorii alespoň zdání vědeckosti.

Takovéto sémantické zamyšlení střídal oddíl popisující úlohu pánů z Hradce jako starostlivých ochránců města dbalých dobra svých měšťanů.¹⁶⁰ Sankot ocenil jejich snahu o rychlé obnovení jádra města, které bylo zničeno požárem v roce 1386. Zprávu o této katastrofě potvrzuje i Tiray,¹⁶¹ jehož dílo zdobí mimořádná přesnost. Požár nenarušil pouze hospodářský život města, nýbrž i ten duchovní; mše měly být slouženy i nadále v Novém městě ovšem farářem od chrámu Matky Boží, který tím ochotně vyslyšel prosby obyvatel rynku, neboť tamější kostel rovněž podlehl požáru. Sankotovy věty potvrdili Kypta¹⁶² i Volný.¹⁶³ Všichni tři dále svorně psali, že sám papežský legát Julius Cesarini v roce 1403 povolil sloužení mší v Novém Městě s přenosným oltářem. Toto tvrzení ale později vyvrátil Beringer s Janouškem.¹⁶⁴ Argumentem jim k tomu byla

---

¹⁵⁸ Tamtéž, fol. 43.

¹⁵⁹ Josef JUNGSMANN, *Slovník česko-německý I-V*, Praha 1834-39.

¹⁶⁰ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 44.

¹⁶¹ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, s. 103.

¹⁶² Jan KYPTA, *Stručný dějepis*, s. I-25.

¹⁶³ Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren III*, Brno 1856, s. 108.

¹⁶⁴ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, s. II-57.

citace z Palackého *Dějin národu českého*,¹⁶⁵ která připomínala, že kardinál dostal pověření k organizaci křižáků v Čechách k boji proti husitům teprve 11. ledna 1431. Samotná listina vypovídající o zničeném telčském kostele sv. Jakuba byla datována ke 4. květnu 1443.

Poté Sankot opět malinko odstoupil od Telče. Nevzdálil se však příliš daleko, neboť se pozastavil nad dějinami a vznikem hradu Roštejna, který se nachází blízko města. Celá tato stať vlastně vypravuje o scelování pozemků kolem hradu a úloze roštejnského purkrabího v kraji. Blíže o obchodních transakcích s pozemky a dědinami psal Jan Tiray¹⁶⁶ ve statích věnovaným vesnicím a tratím, kterých se týkaly. Sankot hovořil o roštejnském purkrabím jako o zcela nezávislém vlastníkovi půdy, nikoliv jako o podřízeném majitele telčskému panství, jakým ve skutečnosti byl.¹⁶⁷ Hrad však po celou dobu své existence nepatřil výhradně Telčským pánům. Vlastníky byli zpočátku příslušníci nižší šlechty a později se mezi nimi objevil i významný rod Krajířů z Krajku, od nichž hrad získal zpět pro pány z růže Zachariáš z Hradce. Stát se tak mělo v roce 1580. Hrad nechal Zachariáš zrekonstruovat a přeměnil ho na lovecký hrádek. Sankot zmínil i na Telčsku notoricky známou epizodu z období husitských válek, v níž hrad hrál ústřední úlohu. Jednalo se o pokus husitského velitele Jana Hvězdy dobýt Roštejn. V oblíbené pověsti se praví, že husitští ozbrojenci hrad v hlubokých lesích vůbec nenašli a ustoupili do Čech před blížícím se početným vojskem Menharta z Hradce.¹⁶⁸ Bílek přišel s prozaičtější verzí příběhu a tvrdil, že husité hrad našli a dokonce se jim podařilo pobořit část hradeb, ale v dobývání nakonec úspěšní nebyli. Roštejn tak nepotkal stejný osud jako domnělý templářský hrad Štamberk, který husité proměnili v ruiny. Této verze epizody z dějin Roštejna se držel i Sankot, jenž ostatně hojně čerpal z Bílkova spisu i při mnoha jiných příležitostech.

Kapitolou o rybnících¹⁶⁹ se Sankot vrátil k hospodářským tématům. Sluší se říct, že téma zcela vyčerpal. Tato část textu v rukopisu ukazuje na způsob, jakým se Sankot

---

¹⁶⁵ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě III*, Praha 1872, s. 125, 127.

¹⁶⁶ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913, s. 88-446.

¹⁶⁷ Jan KYPTA, *Stručný dějepis*, s. I-30; Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství*, s. II-17.

¹⁶⁸ Menhart z Hradce (?-1376). Více o něm Josef RAMPULA, *Pověsti a názory*, s. III-21.

¹⁶⁹ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 45-46.

snažil „prodat“ všechna fakta nalezená v pramenech. Téměř v úplnosti je zde prezentován stav rybnického hospodářství na Telčsku, jak se o něm dozvěděl z urbářů.

Důležitým odvětvím pro život města a jeho obyvatel zejména v pozdějších dobách je školství.¹⁷⁰ Sankot na tomto místě svého rukopisu připomíná jakousi školu, která stála na náměstí snad ještě před výše zmiňovaným požárem, který měl Telč postihnout v roce 1273. Její budova se měla nacházet hned vedle kostela sv. Jakuba, který oheň poničil nejvíce. Škola však pak dále fungovala v provizorních prostorách kdesi na rynku. V souvislosti s těmito nejasnými počátky šíření vzdělanosti v Telči je jmenován jakýsi varhaník Havel. Farní škola v Telči existovala v oněch časech i podle Tiraye,¹⁷¹ avšak o jejích představitelích se v jeho knize nedozvíme nic bližšího. Zůstává tedy otázkou, odkud získal Sankot tuto informaci. Prvním skutečně doloženým správcem školy je až Jakub ze Slavonic. Zmínka o něm ale pochází až z roku 1471. Mezi tím tedy vzniká téměř dvousetletá mezera nejasností. O jakousi osvětu mohli ve městě pečovat kněží a zmínka o varhaníkovi Havlovi byla možná učiněna třeba jen díky tomu, že nepocházel ze stavu duchovních, ale je to pouze má domněnka.

Několik slov si také zasloužily majetkové záležitosti správců a zaopatření školy. Kromě farní školy stála ve městě také chlapecká škola. Její budova však musela během let ustoupit jezuitskému kostelu, jenž byl vysvěcen biskupem Karlem z Lichtenštejna v roce 1667.¹⁷² Podle Sankota mělo ke stěhování dojít během roku 1663. Naproti tomu Beringer s Janouškem hovořili o roku 1655 jako o konci farní školy v původních místech.¹⁷³ V provizorních prostorách musela škola žít poměrně dlouho, jelikož nové vlastní budovy se dočkala oficiálně až v roce 1703.¹⁷⁴

Velkou roli i v oblasti školství ve městě sehráli jezuité. Jejich škola byla posléze rozšířena na gymnázium. Řád se v Telči těšil značné přízni Františky Slavatové z Meggau,¹⁷⁵ která mu nescetněkrát projevila svou štědrost. Štědrých donátorů však měla jezuitská kolej více. Vedle hraběnky můžeme k nejvýznamnějším podporovatelům zdejšího kláštera počítat především měšťanskou rodinu Hodovu. Jezuité vyučovali své

---

¹⁷⁰ Tamtéž, fol. 46-47.

¹⁷¹ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, s. 84.

¹⁷² Tamtéž, s. 128.

¹⁷³ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, s. II-29.

¹⁷⁴ Viz Josef RAMPULA, *Nejstarší škola v Telči*, Vlastivědný sborník Vysočiny III., Jihlava 1959, s. 21-40.

¹⁷⁵ Františka Slavatová roz. z Meggau (?-1676).

žáky na gymnáziu ještě rok po zrušení řádu. Pak je měli nahradit premonstráti z Nové Říše. To se však nakonec nestalo, bývalé jezuitské gymnázium tedy bylo přeměněno na hlavní školu se třemi (později čtyřmi) třídami. Rozrůstání školy však muselo ustoupit divadlo i kaple, které k původnímu jezuitskému klášteru náležely. Mimo jmenovaných škol Telč disponovala rovněž dívčí školou. K ní však Sankot příliš informací neuvedl, pouze odkazoval na její kroniku.¹⁷⁶

Neméně důležité pro obyvatelstvo města bylo zdravotnictví. V rukopisu je mu však věnován pouze velmi krátký úsek.¹⁷⁷ Jen málo se tak dozvíme o špitále, který v Telči fungoval téměř od nejstarších dob. Rovněž toto zařízení mělo řadu významných podporovatelů. Špitál však nebyl jediným objektem, který měl poslání pomáhat lidem od nemocí. Ve městě totiž byla ještě navíc zřízena lékárna. Provozovali ji členové řádu Tovaryšstva Ježíšova.

Zpět k ekonomickým záležitostem se Sankot vrátil v kapitole o telčských mlýnech.¹⁷⁸ Tímto směrem se však dál neubíral, další kapitola se totiž poněkud nepochopitelně věnuje soše sv. Prokopa.¹⁷⁹ S tématem předchozí kapitoly má společné jen to, že se socha měla nacházet proti nejstaršímu mlýnu. Čtenáři je ale jinak o tomto uměleckém díle předloženo pouhých několik řádků.

Panský dvůr a stavba domů na náměstí si taktéž vysloužily kapitolu.¹⁸⁰ Rynk neopustil Sankot ani v další kapitole.¹⁸¹ Ta pojednává o právozárečných měšťanech. Asi není potřeba zdůrazňovat, že pivovarnictví a distribuce piva patřily v českých zemích vždy k těm nejvýnosnějším oborům podnikání. Zajímavé je, jak se aktivita v této části „průmyslu“ stala také společensky prestižní záležitostí. Sankot se dokonce nezalekl srovnání právozárečného měšťanů s římskými patricii. Telč sice nedisponovala městským pivovarem, ale měšťané zde založili jakousi formu společnosti. Ta bývá nazývána méně přesně „Cech sladovnický“ nebo lépe „Sdružení sladovníků“ či „Sdružení právozárečníků.“ Tato společnost byla během času úplně soběstačná. Její členové hojně investovali do vybudování infrastruktury svého společného podniku.

---

¹⁷⁶ SOkA Jihlava, 2. *národní škola Telč, Kronika dívčí školy v Telči*, neinventarizováno.

¹⁷⁷ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 48.

¹⁷⁸ Tamtéž, fol. 48-49.

¹⁷⁹ Tamtéž, fol. 49.

¹⁸⁰ Tamtéž fol. 49-50.

¹⁸¹ Tamtéž, fol. 50.

Právovářečníci si tak postavili vlastní sklady, mlýn i pivovar. Starali se i o přísun kvalitní vody a dalších ingrediencí nutných pro produkci svého tekutého zlata. Členové společnosti bývají také někdy označováni za nákladníky, protože měli nejen právo na podíl ze zisku, nýbrž společně nesli i náklady. Zajímavé je, že členství v této společnosti bylo vázáno na jednotlivé domy. Chtěl-li se tedy někdo stát sladovníkem, musel si koupit dům od některého ze stávajících členů toho cechu. Sankot ve shodě Rampulou¹⁸² tvrdil, že onen sladovnický cech měl v Telči 60 členů. O tom, že se jednalo o schopné a prozíravé obchodníky, svědčí i skutečnost, že si od krále Jana Lucemburského nechali potvrdit mílové právo na výrobu a distribuci piva. Tímto krokem si vytvořili monopolní postavení jako distributoři piva v kraji. Zlistiněním tohoto práva byl znevýhodněn konkureční panský pivovar, který směl prodávat své produkty pouze do krčem vzdálených nejméně jednu míli od vnitřního města. Spory sladovníků s vrchností byly neodvratné. Do potyček s právovárečnými měšťany vstoupil i Zachariáš z Hradce. Tento moudrý velmož se pokusil o jakýsi kompromis. V roce 1587 vydal pro pivovarníky osm artikulí,¹⁸³ které měly omezit vliv a možnosti měšťanských právovárečníků. Na tento počín okamžitě reagoval purkmistr jako představitel nákladníků a přislíbil platit daň ve výši jednoho zlatého z každého mletí sladové várky. Následně pak vydal cech vlastních osm artikulí¹⁸⁴ upravujících vnitřní chod společnosti. Zachariášovi se tedy jeho nátlak na sladovníky vyplatil a nakonec byl nalezen vhodný *modus vivendi*.

O vodním hospodářství na Telčsku psal Sankot už dříve, tentokrát ale upřel pozornost na zásobení města pitnou vodou.¹⁸⁵ Nepsal však pouze o rezervoáru pitné vody, kterému se říkalo Nadymák. Tato vodní nádrž sloužila domácnostem měšťanů i jejich pivovarům. Měšťané však v duchu pokroku zašli ještě dále a vytvořili si vodovod. K péči o vodovodní síť byl vytvořen i úřad, do kterého byl zvolen jeden z měšťanů. O tom, jak byla tato funkce vážená, může napovědět i fakt, který Sankot zmínil,¹⁸⁶ že ke svatební smlouvě dcery tohoto úředníka přivěsili radní malou pečeť města. Znovu se

---

¹⁸² Josef RAMPULA, *Cech sladovnický*, In: Miloš F. DRDÁCKÝ (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004, s. V-3.

¹⁸³ SOkA Jihlava, *Archiv města Telče*, listina č. 29.

¹⁸⁴ Tamtéž, *Archiv města Telče*, listina č. 30.

¹⁸⁵ Tamtéž, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 50-51.

¹⁸⁶ Tamtéž, fol. 51.

potvrzuje, jak byl Sankot při přípravě svého díla pečlivý a nepodcenil její heuristickou složku, která byla často opomíjena jeho předhůdci.

Již byla řeč o pivovarnictví, produkci piva a o tom, jak se postupně ona telčská sladovnická korporace stala zcela soběstačnou. Sladovníci nemuseli mít žádné další dodavatele ingrediencí pro výrobu piva. Založili totiž vlastní hospodářství, kde se pěstovalo obilí na slad a samozřejmě i chmel. Nutné bylo například i vybudování sýpek. Právě o těchto aktivitách sladovníků při expanzi jejich „podniku“ psal Sankot v další kapitole.¹⁸⁷ Uvnitř města samozřejmě nebyl prostor, kde by bylo možné takové hospodářství založit. Sladovníci tedy získali pozemky blízko Nadymáku, což mělo i další nepopiratelnou výhodu, neboť nedaleko se nacházel kotnovský mlýn. Obilí se tedy nemuselo dopravovat k dalšímu možnému zpracování příliš daleko. Rolnictví však nebylo jen výsadou sladovníků. Podobné dvory si v okolí města pořizovali i další měšťané. O těchto hospodářstvích přinesl Sankot také informace.

Pro růst města byly podstatné i jiné věci než školství a zdravotnická péče, o nichž již Sankot psal výše. Město se velmi rychle rozrůstalo a proto vznikaly cihelny a vápenice. Jimi se Sankot rovněž zabýval.¹⁸⁸ Ve slovech, která tvoří tuto kapitolu, se zřetelně odráží snaha zužitkovat za každou cenu informace získané prostudováním urbářů. Patrně i proto se můžeme dočíst o tom, kolik se do dvou telčských vápenic dalo narovnat sáhů kamene a další ryze technologické záležitosti. Nacházejí se zde ovšem i mnohem relevantnější informace, jako byly například ty o koupích a prodejích těchto statků.

Na poněkud méně zajímavou a hodnotnou část textu navazuje kvalitnější a pro celkovou koncepci díla i významnější kapitola. Po obvyklém obširném úvodu se Sankot propracoval k záležitostem, které byly naprosto klíčové pro život města. Tímto navýsost důležitým tématem, které nemohlo zůstat stranou zájmu snad žádného badatele, nebylo nic menšího než problematika privilegií a městských práv.¹⁸⁹ Právě ty byly předpokladem rozkvětu měst a jejich bohatnutí. Jistý vliv na něj mělo i usazování Němců. Za prvního významného podporovatele německé kolonizace na Moravě Sankot považoval markraběte Vladislava Jindřicha¹⁹⁰ a tvrdil, že kolem roku 1210 už byla

---

¹⁸⁷ Tamtéž, fol. 51-52.

¹⁸⁸ Tamtéž, *Dějepis města*, fol. 52-53.

¹⁸⁹ Tamtéž, fol. 53-54.

¹⁹⁰ Vladislav Jindřich (?-1222), moravský markrabě v letech 1192-94 a 1197-1222.

krajina v Podýjí dokonale poněmčená.¹⁹¹ Krále Přemysla Otakara II., který bývá obecně považován za původce německé kolonizace pohraničí, naopak Sankot vyzdvihuje pro jeho zásluhy o ustálení městských práv a lepší organizaci správy měst. V této kapitole se nacházejí samozřejmě i mnohem zásadnější informace o tom, kdy a jaké právo Telč obdržela a kdo jí takové dobrodiní prokázal. Bez povšimnutí nejsou ponechány ani výroční trhy. Výčet trhů a práv postihuje období od r. 1335 až k Sankotově současnosti. Srovnáním Sankotova čístopisu s prací Beringera a Janouška¹⁹² však zjišťujeme, že Sankotův výklad není zdaleka kompletní. Tak například chybí jakákoliv zmínka o několikerém potvrzování práv od panovníků. Sankot rovněž uvedl i nesprávný počet výročních trhů. Konstatoval, že městu potvrdil „*markrabě Karel r. 1335 tři výroční trhy*“.¹⁹³ Beringer s Janouškem však správně napsali, že Telč měla až do roku 1436 pouze dva výroční trhy;¹⁹⁴ jeden připadal na den sv. Pavla na víru obrácení¹⁹⁵ a druhý na pondělí po hodech svatodušních.¹⁹⁶ Třetí jarmark byl udělen městu právě až roku 1436¹⁹⁷ moravským markrabětem Albrechtem¹⁹⁸ a konával se na sv. Martina.¹⁹⁹ Trh k Nanebevzetí P. Marie²⁰⁰ byl městu přiznán Maxmiliánem II.²⁰¹ v roce 1570;²⁰² toto datum spolu s ním svorně jmenoval i Beringer s Janouškem.²⁰³ Se Sankotem se ovšem rozcházejí v určení roku, v němž byl na žádost měšťanů trh přeložen na den Narození P. Marie.²⁰⁴ Dvojice Beringer - Janoušek tuto událost správně datovala k roku 1589,²⁰⁵

---

¹⁹¹ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 53.

¹⁹² Jan BERINGER a Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, s. II-31-37.

¹⁹³ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 53.

¹⁹⁴ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, s. II-41.

¹⁹⁵ 25. leden.

¹⁹⁶ Svatodušní neděle je sedmá po Velikonocích.

¹⁹⁷ SOkA Jihlava, *Archiv města Telče*, inv. č. 3.

¹⁹⁸ Albrecht II. Habsburský (1397-1439), moravský markrabě v letech 1423-1439.

¹⁹⁹ 10. listopad.

²⁰⁰ 15. srpen.

²⁰¹ Maxmilián II. (1527-1576), českým králem od r. 1562.

²⁰² SOkA Jihlava, *Archiv města Telče*, listina č. 27.

²⁰³ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství*, s. II-41.

²⁰⁴ 8. září.

²⁰⁵ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství*, s. II-41; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče*, listina č. 31.

zatímco Sankot²⁰⁶ se domníval, že se tak stalo v roce 1579. V datování práva na pátý výroční trh se již všichni shodují na roce 1650.

Poslední kapitolou, jež se dotýká věcí spojených s hospodářstvím, je oddíl „Katastrální traty města“.²⁰⁷ Před zahájením samotného výkladu autor vyložil čtenářům historii sestavování katastrů i jejich nutnost pro zdaňování vlastníků půdy. V počátku svého líčení dějin pozemkových registrů nás zavádí až do antického Řecka, odkud se po proudu času přesouváme přes Josefínský katastr až k Provizornímu katastru z roku 1850. Tento výklad však tvoří pouze polovinu kapitoly, zbylé řádky jsou vyplněny prostým vyjmenováním názvů jednotlivých pozemků náležících k telčské katastrální oblasti.

Závěr knihy znamenal definitivní rozloučení s hospodářskými tématy. Do popředí Sankotova zájmu se posunuly události spojené s obdobím husitských válek, které Telč rovněž pocítila.²⁰⁸ Husité „navštívili“ Telč zcela jistě v roce 1423, v souvislosti s nimi se však spekuluje i o roce 1419 a 1424.²⁰⁹ Podle Sankotova vyprávění se husité projeví jako krutí bojovníci. Poté, co pronikli do města, názorně předvedli telčským měšťanům, co znamená pojem „defenestrace.“ Z oken radnice měli být tehdy vyhozeni čtyři páni radní včetně jednaosmdesátiletého rychtáře, který po několika dnech svým zranění podlehl. Husitskou sílu též pocítil zdejší klášter se špitálem. Jeptišky byly údajně pozabíjeny a jejich klášter poničen. Po tomto řádění se daly husitské oddíly na pochod k hradu Štamberku, který dobyly a pobořily.

Sankot si nebyl jist, kdo velel husitům, kteří vtrhli na telčsko, proto jmenuje Žižku a Bzdinka je uveden v závorce. Jako pravděpodobnější se jeví přítomnost Bzdinky, jak byl zván husitský velitel Jan Hvězda z Vícemilic, k čemuž se přiklonil jak Tiray,²¹⁰ tak i Kypta²¹¹ a dokonce i Beringer s Janouškem.²¹² Bílek tak ve svém názoru, že husitské vojsko vedl sám Jan Žižka z Trocnova, zůstal osamocen.²¹³ Ve výkladu následujících událostí zůstává Sankot při srovnání s pracemi dalších regionálních

---

²⁰⁶ SOKA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města*, fol. 53.

²⁰⁷ Tamtéž, *Dějepis města*, fol. 54-55.

²⁰⁸ Tamtéž, fol. 55-56.

²⁰⁹ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, s. 103-4.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Josef KYPTA, *Stručný dějepis*, s. I-5.

²¹² Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství*, s. II-8.

²¹³ SOKA Jihlava, Jan Pavel BÍLEK, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*.

historiků poměrně přesný. O bitvě u Panských Dubenek psal i Tiray.²¹⁴ Sankot se dopustil snad jen jediného omylu, když zaměnil Bzdinkova soupeře v bitvě, kterým nebyl Jan z Hradce, ale Menhart doprovázený rytířem Krajířem z Krajku. Jak Tiray tak i Beringer s Janouškem se odkazují na letité dílo Tomáše Pešiny z Čechorodu.²¹⁵

Celý čistopis připravovaného Sankotova díla uzavíral životopis Jana Kapistrana.²¹⁶ Hned v úvodu se ale autor dopustil omylu. Světcovo rodné město Capestrano, neleží v Neapolsku, ale v oblasti Abruzzo ve střední Itálii. Kapistránův životopis se však i přesto zdál třeba Tirayovi natolik přesný, že při zmínce o návštěvě tohoto italského kazatele odkazuje právě na tuto kapitolu Sankotovy knihy.²¹⁷

Kapitola o Kapistranovi završila rukopis Sankotova díla. Velká škoda je, že ho neobohatit o některé části z konceptu *Dějepis města Telče*, jistě by v mnohém obohatily a doplnily jeho výklad o dějinách Telče.

3.5 Koncept

Vedle čistopisu obsahuje archivní fascikl se Sankotovým *Dějepisem města Telče na Moravě* také jeho koncept. Ten je až do jistého momentu téměř naprosto totožný s čistopisem. Další kapitoly dochované pouze v konceptu přitom jakoby plynule navazují na ty v čistopisu. Zůstává záhadou, proč nakonec nebyly zahrnuty do finálního rukopisu, který měl být odevzdán tiskárně. Jedna odpověď se přímo nabízí – Sankotovo úsilí možná v této závěrečné fázi přervala smrt a autor tak již nestihl přepsat všechn nashromážděný materiál. Nemusí to být pravda, ale pro tuto teorii svědčí i jaksí neukončený výklad v čistopisu. Čistopis uzavírá životopis Jana Kapistránského.²¹⁸ Naproti tomu koncept je zakončen mnohem elegantnějším způsobem. Na jeho posledních stranách se totiž nalézají výčet farářů a kněží pocházejících z Telče, který je ještě obohacen o stručné informace o nich. Lze se snad domnívat, že právě nemoc a

---

²¹⁴ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913, s. 104.

²¹⁵ Tomáš PEŠINA, *Mars moravicus*, Praha 1677.

²¹⁶ Giovanni da Capestrano (1386-1456).

²¹⁷ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, s. 130.

²¹⁸ Giovanni da Capestrano (1386-1456).

posléze smrt zabránila Sankotovi zahrnout do konečné podoby svého spisu i další neméně zajímavé kapitoly připravené v konceptu.

V konceptu je obšírněji probírána otázka řemesel, cechů a jiných hospodářských záležitostí. Samostatné kapitoly si tak vysloužily třeba právě řemeslnické cechy, panský pivovar a tiskárna. Bohatší jsou ale i části věnované vnitřní správě města, jeho památkám a majitelům panství. Množství informací je rovněž nabídnuto o stopách, které v Telči zanechal jezuitský řád. Sankot se podrobně zabýval historií jejich kláštera i dalšími stavbami, o které se zasloužili, jako byly například lékárna nebo škola.

I na kapitoly o samotném městě a jeho památkách je koncept bohatší. Referováno je o opravě hradeb, vojenské posádce v Telči, městském soudu nebo prachárně. Z telčských památek pochopitelně nejvíc Sankota zajímaly kostely. Popsal tedy historii kostela sv. Anny, Jména Ježíš, Panny Marie ve Štěpnici a sv. Jana Nepomuckého. Blíže představené byly také menší křesťanské chrámy. Církevní tematika však těmito kapitolami nebyla uzavřena, jelikož koncept obsahuje i oddíly o nadacích pro telčské kostely, pozemcích patřících děkanství a okresu, který spravovalo. O výčtu telčských rodáků duchovního stavu jsem se již zmínil výše. Vedle církevních záležitostí nejsou vynechány ani světské. Několik vět bylo věnováno i významnějším spolkům v Telči (Spolek vojenských vysloužilců, Spolek učitelů, Občanská beseda a Národní stráž).

Podstatnou vadou čistopisu byla absence zmínek o majitelích Telče, kteří vystřídali pány z Hradce.²¹⁹ Tuto chybu však koncept neobsahuje. Také v této souvislosti zní pravděpodobně, že se jim věnované kapitoly měly ocitnout ve finální verzi Sankotova díla, ale jeho náhlý skon mohl tento záměr zhatit. V konceptu Sankot nezůstal jen u pouhého výčtu jmen. Po stručném představení jednotlivých rodů a způsobu, jakým panství získaly, byly vylíčeny životy jejich nejvýznamnějších příslušníků, kteří v Telči působili. Za Slavaty to byla Františka,²²⁰ choť Jáchyma Oldřicha Slavaty, a jejich synové Ferdinand Vilém²²¹ a Jan Jiří Jáchym.²²² Rod Lichtenštejn-Kastelkorn zastupuje svým curriculum vitae hraběnka Marie Johana.²²³

---

²¹⁹ Rody Slavatů, Lichtestein-Kastelkorn a Podstatzkých.

²²⁰ Františka Slavatová, roz. z Meggau (1609?-1676).

²²¹ Ferdinand Vilém Slavata (?-1673).

²²² Jan Jiří Jáchym Slavata (?-1689).

²²³ Marie Johana, roz. z Türheimu (?-1796).

Vlastní biografii tu má i Jan Mezoun,²²⁴ který se dokonce stal biskupem olomouckým.²²⁵ Poté následuje výčet kněžích z Telče.

Je velká škoda, že kapitoly připravené v konceptu nebyly zaneseny do čistopisu, ať už je to z jakéhokoliv důvodu. Spis by tak působil ucelenějším dojmem. Pojednáním o památkách, významných rodácích a především majitelích panství by se bylo dílo více přiblížilo ke kvalitním pracím z pozdější doby.

---

²²⁴ Jan Mezoun (1542-1578), biskup olomoucký.

²²⁵ 13. února 1576.

4. „Posmrtný život“ díla Josefa Jana Sankota.

Na začátku rukopisu se píše, že dílo mělo být věnováno „*Na tisícletou památku sv. Metodem posvěcení chrámu svatopetrského v Brně a osmistoletou památku založení města Telče.*“¹ Tyto události měly připadnout na rok 1884. Sankot se této slávy však nedožil, neboť zemřel již v roce 1882. K jím zamýšlenému vydání tedy nedošlo. Ze zápisu přírůstků archiválií a materiálů telčského muzea se dozvídáme, že rukopis byl předán jeho pozůstalými této instituci až v roce 1905. Celou tu dobu byl tedy v držení příbuzných. Těsně po jeho smrti rukopis zřejmě opatrovala Sankotova sestřenice, která žila taktéž na radkovské faře. Ona sama patrně neměla finanční prostředky či vůli vydat bratrův *Dějepis města Telče* a nepředala ho ani některému z Sankotových přátel. Jeho dílo tak na nějaký čas upadlo v zapomnění.

Přístupné nemohlo být ani mladším telčských historikům – Beringerovi s Janouškem. Jejich kniha o historii Telče vyšla již v roce 1891.² Využít ho nemohli ani v další práci, neboť prof. Janoušek zemřel v roce 1897 a jeho kolega Beringer ho na onen svět následoval o čtyři roky později. Sankotův spis jim tedy v žádném případě nemohl sloužit ani jako inspirace, zřejmě vůbec neměli tušení o jeho existenci. Jejich dílo však může sloužit pro konfrontaci s tím Sankotovým. Obě knihy od sebe dělí propast deseti let, lze tedy dobře vysledovat ubírání vědy a porovnat přístup laika Sankota s přístupem akademicky vzdělaných Janouška a Beringera, jenž historii studoval na filozofické fakultě v Praze.³ Dalším jednoznačným kladem je i možnost prověřit přesnost Sankotova výkladu. Jen pro úplnost dodáme, že jméno radkovského faráře se v jejich díle objevuje pouze ve výčtu správců lokálie v Radkově.⁴

Dalším, kdo kráčet ve stopách Sankota, byl Jan Tiray.⁵ Patrně to byl právě on, kdo přebíral od Sankotových příbuzných rukopis *Dějpisu města Telče*. Od roku 1902 totiž působil jako kustod městského muzea. Muzejní spolek v něm měl spolehlivého, pracovitého a erudovaného člena. Tiray také vydal zřejmě nejúplnější pojednání o

---

¹ SOkA Jihlava, Josef Jan SANKOT, *Dějepis města Telče na Moravě*, fol. 2.

² Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, Telč 1891.

³ Jaroslav Janoušek studium na filozofické fakultě v Praze ukončil v roce 1876.

⁴ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a Panství Telč*, s. II-51.

⁵ Jan Tiray (1858–1925), pedagog a historik.

telčské panství.⁶ V Tirayově knize se již Sankot neobjevil jen jako radkovský lokálník,⁷ ale byl jmenován už téměř jako jeho kolega, neboť na jeho spis je odkazováno v souvislosti s Janem Kapistranským.⁸ Tiray se však o něm zmínil ještě na jiném místě⁹ a to díky jeho prvotině *Pomníky tisícleté památky v národu našem*.

Rukopis nemohla přehlédnout ani další osobnost telčské regionální historiografie – Josef Rampula.¹⁰ Narazit na něj musel hned několikrát. Se Sankotovým rukopisem se pravděpodobně poprvé setkal při pořádání fondů městského muzea. Sankotovo jméno však nezaznamenal jen zde, radkovský farář se totiž stal jedním z objektů Rampulova bádání. Rampula se totiž pokusil sestavovat životopisy kněží, kteří pocházeli z Telče.¹¹ Dalším jeho počinem byla kniha o vzniku Telče. Zde je Sankot představen jako zastávce teorie o založení staroměstského kostela Matky Boží v roce 1099. Ocitl se tak ve společnosti kolegů dějepisců Jana Kypty, Jana Pavla Bílka a Aloise Hruďičky.¹²

Jak vidno, Sankotovo dílo nebylo příliš doceňované ani využívané. Snad to k němu bylo až příliš nespravedlivé, protože v mnohém byl Sankot průkopníkem a jeho dílo bylo mnohdy až překvapivě přesné. Bohužel leželo tak dlouho kdesi v šuplíku, až bylo překonáno Sankotovými následovníky a pak již bylo zbytečné ho vydávat, jelikož nepřineslo vůbec nic nového.

---

⁶ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913.

⁷ Tamtéž, s. 285.

⁸ Tamtéž, s. 130.

⁹ Tamtéž, s. 153.

¹⁰ Josef Rampula (1884 – 1962), telčský kněz, pedagog, archivář a historik.

¹¹ Josef RAMPULA, *Kněží rodáci z Telče*, rukopis uložen na Farnosti Telč.

¹² Týž, *Pověsti a názory*, s. III-5.

5. Předchůdci a nástupci

Jedním ze záměrů mé diplomové práce je zasadit *Dějepis města Telče* i jeho autora do kontextu dějin telčské historiografie. Rozhodl jsem se tedy vybrat knihy, které jsou Sankotovu spisu blízké časově i způsobem zpracování. Když tedy aplikujeme tato hlediska, odpadne jako první Olivovo veršované dílo o Telči.¹ Jelikož se jedná o počín s jasnými uměleckými ambicemi, bylo by nesnadné, ne-li přímo nemožné, pokusit se ho porovnávat se Sankotovým rukopisem. V naprostém protikladu k němu stojí ovšem i Hruďičkova kniha.² Jeho práce má sice vědecký charakter, ale je orientována převážně na topografii kraje, proto se nehodí ani ona. Lákavě vypadala i možnost konfrontovat Sankotovo dílo s Tirayovou *Vlastivědou moravskou*.³ I ta je v lecčems podobná *Dějepisu města Telče*, ale témata, která byla v Sankotově rukopisu klíčová, jsou zde pouze jakoby periferní součástí celku, jenž má zcela jiné ambice. Tirayova kniha o teleckém okrese je bližší více Hruďičkovu dílu a ze stejných důvodů ji tedy pro komparaci považuji za nevhodnou.

O počátcích Telče psal i Rampula.⁴ Jeho spis však spíše rekapituluje různé pohledy na vznik Telče a tématicky se s výtvozem Sankota protíná pouze v některých jeho okrajových částech.

Dlouho jsem váhal, zda se pokusit i o komparaci se spisem Jana Pavla Bílka.⁵ To je sice svým zaměřením a formou výkladu příbuzné tomu Sankotovu, ale v jeho neprospěch jednoznačně hovoří jeho věkovitost, neboť bylo sepsáno o více než devět desítek let předtím, než se radkovský farář chopil pera, aby stvořil svůj *Dějepis města Telče na Moravě*. Jeho spis Sankot vlastně téměř beze zbytku vstřebal do svého díla, pokusit se tedy stavět je proti sobě za účelem srovnávání by nepřineslo vůbec žádný užitek.

---

¹ Josef OLIVA, *Rhythmi patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785.

² Alois HRUDIČKA, *Topografie dieceze brněnské*, Brno 1908.

³ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913.

⁴ Josef RAMPULA, *Pověsti a názory o vzniku a vývoji Telče v nejstarší době.*, in: Miloš F. Drdác (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.

⁵ SOKA Jihlava, Jan Pavel BÍLEK, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno, stará sign. Rampula Č63.

Po této selekci tedy zůstala dvojice knih, která splnila podmínky pro možnost komparace se Sankotovým *Dějepisem*. Každá reprezentuje jeden ze způsobů psaní dějepisné práce. První knihou je Kyptův *Stručný dějepis města a panství Telč*⁶ a dalším *Město a panství Telč*⁷ vytvořené tandemem Beringer – Janoušek. Kypta reprezentuje romantizující způsob pojetí historie, zatímco Beringer s Janouškem vytvořili ryze pozitivistického dílo. Oba tyto styly Sankot ve svém spisu zkombinoval. Taktéž časově jsou jeho díla nejbližší. Z těchto důvodů je tedy považují za nejvhodnější pro komparaci.

5.1. Jan KYPTA (1813-1858) – Stručný dějepis města a panství Telč

Jan Evangelista Kypta nebyl rodákem z Telče, narodil se roku 1813 v Borotíně na Táborsku. Od mládí projevoval hudební nadání, studoval dokonce hru na varhany v Praze. Že skutečně oplýval talentem, dokazují i ocenění, která získal v soutěžích ve hře a komponování skladeb pro varhany.

Jeho cesta do Telče nebyla přímá, osud ho k ní zavál až během let. Nejdříve totiž působil jako učitel na školách v Kunžaku a Číměři na Jindřichohradecku. Do Telče přišel Kypta v roce plném revolucí, památném „osmačtyřicátém“. Pod vlivem doby i on pracoval pro obrození národa. V Telči se prakticky ihned začal angažovat ve vlasteneckých spolcích. Telč však poznala také jiné tváře jeho osobnosti. Nebyl pouze spoluorganizátorem kulturního života ve městě, ale nadále pokračoval i v komponování hudby, vedle toho psal také učebnice a zabýval se historickým bádáním. O mnoho let později byl tiskem vydán také jeho deník.⁸ Jinak působil jako učitel na zdejší dívčí škole. V Telči založil i hudební školu, vytvořil chrámový sbor a orchestr, který přehrával jeho skladby, jichž vytvořil více než sto. Jsou mezi nimi jak sakrální, tak i mnohem svěštější skladby.

Nás však nejvíce zajímá jeho badatelská činnost na poli historie. Prvním jeho větším dílem byl *Stručný dějepis země moravské*.⁹ Kromě *Stručného dějpisu města a*

---

⁶ Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857.

⁷ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, Telč 1891.

⁸ Bohuslav PERNICA (ed.), *Deník Jana Kypty*, Praha 1940.

⁹ Jan KYPTA, *Stručný dějepis země moravské*, Jindřichův Hradec 1851.

panství Telč přeložil a zeditoval životopis Františky Slavatové z Meggau.¹⁰ Představme si tedy blíže *Stručný dějepis města a panství Telč*, který má se Sankotovou knihou tolik společného.

Hned na úvod však je třeba říci, že Kypťovo dílo je mnohem více literárně uhlazené než to Sankotovo. Kypť se totiž nezabýval příliš topografií ani hospodářskými záležitostmi města. Zajímaly ho pouze věci spojené s vznikem města, jeho majiteli a nejdůležitějšími stavbami. Dalším významným rozdílem je časové rozpětí, které jeho útlá kniha pojmul. Narozdíl od Sankota ho dovedl totiž až do své současnosti. Naopak velmi podobný je jeho přístup k vyprávění. Ani on se nevyhýbal líčení obecných dějin, od kterých se odkláněl při událostech, které měly nějakou vazbu k dění na Telčsku. Jeho výklad však není tolik rozmělněný jako Sankotův. Dílo působí uceleněji, tok informací není ničím přerušován. Je třeba poznamenat, že Kypťova kniha nemá takový záběr jako ta Sankotova, Kypťův *dějepis* si v názvu přívlástek „*Stručný*“ nepochybně beze zbytku zasloužil.

Úvodní kapitola líčí obecné dějiny Telče spolu s těmi zásadními událostmi uvnitř českého státu. V další se zabývá majiteli panství. Na tomto místě si ovšem nepohrával s teoriemi, které nejsou podloženy prameny. O Bohutovi a Templářích v tomto oddílu není ani slova, byť se o nich pro úplnost zmínil v předchozí kapitole.¹¹ To však není jediný rozdíl proti Sankotově knize. Kypť citoval nadační listiny, vztahovaly-li se k některému z telčských kostelů či špitálu. Například nadační listinu pro městský špitál vydanou Zachariášem z Hradce uvedl v úplnosti.¹² Po vyjmenování všech majitelů Telče až do autorovy současnosti následuje kapitola o telčských kostelech. Ke každému jsou uvedeny ty nejzásadnější informace. Na závěr jsou otištěny ještě dvě pohádky odehrávající se v Telči, které Kypť zaznamenal.

Kypťovy zdroje informací jsou nejasné, neboť neuváděl citace ani se jinak nezmiňoval o jiných knihách, ze kterých mohl čerpat. Teoreticky mohl znát spis Jana Pavla Bílka,¹³ nicméně jasný důkaz o tom neexistuje. Často odkazoval na listiny, ty mu

---

¹⁰ Týž (ed.), *Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti, čili Život Františky, hraběnky Slavatové, rozené z Meggau, vdovy a paní na Jindřichově Hradci a Telči*, Jindřichův Hradec 1862.

¹¹ Týž., *Stručný dějepis města a panství Telče*, in: Miloš F. Drdáký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004, s I-3, I-4.

¹² Tamtéž, s. I-11-15.

¹³ SOKA Jihlava, Jan Pavel BÍLEK, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno, stará sign. Rampula Č63.

mohla poskytnout k nahlédnutí jak městská kancelář tak i hraběcí, neboť s rodinou Podstatzkých udržoval velmi dobré vztahy.

Pro úplnost je třeba dodat, že se Kypta ani slovem nezmínil o působení Cyrila a Metoděje v regionu.

5.2. Jan Beringer (1848-1901), Jaroslav Janoušek (1854-1897) – Město a panství Telč

Stejně jako Kypta ani Jan Beringer nepocházel z Telče. Byl rodilým Pražanem. Jeho cesta k historii nebyla právě z nejpřímějších. Původně se měl totiž stejně jako Sankot stát služebníkem církve. Posluchačem teologické fakulty pražské univerzity však byl pouze krátce, záhy totiž přestoupil na její filozofickou fakultu. Studium ukončil v roce 1876, absolvoval na ní obor historie a zeměpis. Setkat se tu mohl s velkými osobnostmi české historiografie, například s Josefem Kalouskem,¹⁴ Josefem Emlerem,¹⁵ Antonínem Gindelym¹⁶ a samozřejmě s Václavem Vladivojem Tomkem.¹⁷ Ovšem pravidelně mohl se potkávat i s Antonínem Rezkem,¹⁸ který zde v 70. letech 19. století historii rovněž studoval. Od těchto velikánů tedy sbíral moudra a o tom, že si z jejich přednášek leccos odnesl, svědčí i způsob jeho práce.

Do Telče se Beringer dostal v roce 1878, kdy na zdejší reálce získal místo suplujícího učitele. Definitivu získal v roce 1885 a titul profesora o pět let později. I on byl velice aktivní ve veřejném životě. Stal se členem a vedoucí osobností mnoha místních spolků. Významná je zejména jeho činnost v telčském muzejním spolku. Publikoval také mnoho článků a spolu se svým kolegou Janouškem vytvořili několik kvalitních prací orientovaných na regionální historii.

Jaroslav Janoušek byl Beringerovým věrným souputníkem, to však platilo až od roku 1882, kdy se jejich dráhy protnuly. Ani Janoušek nebyl synem Vysočiny, ale pocházel z Tábora. Studoval na České technice v Praze, vzdělání si však rozšiřoval i

---

¹⁴ Josef Kalousek (1838-1915).

¹⁵ Josef Emler (1836-1899).

¹⁶ Antonín Gindely (1829-1892).

¹⁷ Václav Vladivoj Tomek (1818-1905).

¹⁸ Antonín Rezek (1853-1909).

v hlavním městě mocnářství Vídní, kde navštěvoval Umělecko-průmyslovou školu. V roce 1878 se opět vrátil do Prahy, kde získal místo profesora na gymnáziu v Ječné ulici. Tam však nezůstal dlouho, neboť v roce 1882 přijal místo na telčské reálce. Zde se setkal s Janem Beringerem, tak začala jejich dlouholetá a plodná spolupráce. Vytvořili spolu sice několik studií, ale stejně jako Beringer i Janoušek měl své vlastní aktivity. Stal se telčským archivářem a množství článků publikoval sám například v *Časopisu Matice Moravské* či *Památkách archeologických a místopisných*. Byl rovněž v kontaktu s ediční radou *Ottova slovníku naučného*.¹⁹

Díky svému studiu na školách s umělecko-průmyslovým zaměřením byl také velice prospěšný při péči o telčské památky. Podílel se tak například na projektu opravy telčského chrámu sv. Jakuba v 90. letech 19. století.

Podobně jako Beringer i on sám vytvořil množství pozoruhodných studií. Je věčnou škodou, že práci na syntéze dějin umění na Moravě zastavil jeho náhlý skon.

Beringerovo a Janouškovo pojednání o historii Telče je tomu Sankotovu bližší nejen časově. Stejně jako on totiž ve větší míře využívali prameny. Jejich dílo je však již ryze pozitivistického ražení. Nezabředávali do výkladu obecných dějin, jejich pozornost se netříštila o příbuzná témata. Taktéž jejich výklad byl plynulejší než ten Sankotův. Striktně oddělují dějepis historie Telče a topografický popis panství. Rovněž vnitřní poměry města jsou zahrnuty do zvláštní kapitoly a nejsou vtěleny do líčení dějin či popisu staveb. Každá část města i jednotlivé vesnice telčského panství mají svůj vlastní oddíl textu. Kniha je tak i přes záplavu informací, které nabízí, přehledná.

Hned v úvodu Beringer s Janouškem zrekapitulovali vlastníky telčského panství. Bylo jim však cizí pohrávat si s romantizujícími teoriemi, proto do textu nezařadili ani jediné slovo o Templářích coby vlastnících Telče. Kniha těží výhradně z pramenů. Přesně v duchu pozitivismu je tak zužitkována každá zmínka o Telči, kterou objevili. Ovšem ani tato skutečnost nezabránila tomu, aby zůstala zachována přehlednost. Svým dílem to podpořilo i rozhodnutí autorů zařadit do knihy grafické znázornění rodokmenů vlastníků panství.²⁰ Této části jejich díla vskutku není co vytknout. Obecná historie telčského regionu je uvedena v úplnosti a výklad je doprovázen četnými odkazy jak na literaturu, tak i na edice či přímo na historické prameny. Nejednou se v poznámkách

---

¹⁹ Kolektiv autorů, *Ottův slovník naučný I-XVIII*, Praha 1880-1909.

²⁰ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, in: Miloš F. Drdáký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004, s. II-6, II-12.

pod čarou objevují i výňatky z listin či městských knih. Časově kapitola obsáhla období od konce 12. století po válku Rakouska s Pruskem v roce 1866, po jejímž skončení krajem procházely nepřátelské jednotky.

Další kapitola byla vyhrazena hospodářským záležitostem²¹ a poddanským povinnostem na panství. Tyto texty doplňují přehledné tabulky výměr polí a přehledu robotních povinností a z nich odváděných dávek. Čtivost se zde snad ani při záplavě čísel a místních názvů nedá očekávat. Je třeba však mít na paměti, že kniha Beringera a Janouška měla narozdíl od té Sankotovy jisté vědecké aspirace, tudíž musela odpovídat zcela jiným kritériím. Ambicemi obou autorů bylo kompletně vyčerpat celou problematiku a toto téma samozřejmě nepatřilo k výjimkám. Pominuty nemohly být ani náboženské poměry ve městě či školství. O nich hovoří další kapitoly.

Velmi významnou kapitolou jejich knihy je jistě ta o vnitřních poměrech města.²² Po jakémsi nastínění formy správy pozdně středověkého a raně novověkého města jsou rekapitulována privilegia, jimiž byla Telč obdařena. Beringer zde potvrzuje, že si jako Emlerův posluchač velmi dobře osvojil práci s diplomatickým materiálem. Vybral i podstatné pasáže z instrukcí a nadací vydaných Zachariášem z Hradce²³ a Vilémem Slavatou.²⁴ Dvojice autorů této knihy se vůbec nebála interdisciplinárního přístupu, což dokazují nejen topografické a umělecko-historické popisy, ale i demografický exkurz, který se objevil v této kapitole.²⁵ Nejenže autoři připravili tabulku složení obyvatel města, ale vysledovali i jména rodin, které se ve městě usadily před rokem 1580. Ty pak srovnali se skupinou jmen, která se v Telči objevovala v roce 1620. Kapitola však nabídla ještě mnohem více, neboť v ní Beringer s Janouškem vysvětlili způsob vymáhání práva a soudní praxi.²⁶ Podstatné pro život města byly také trhy, jimž autoři rovněž věnovali prostor.²⁷ Pokud je řeč o vnitřním životě města, samozřejmě nemohla být vynechána stať o místních spolcích²⁸ a významných rodácích.²⁹

---

²¹ Tamtéž, s. II-17-19, II-21-24.

²² Tamtéž, s. II-31-45.

²³ Tamtéž, s. II-38-39.

²⁴ Tamtéž, s. II-34-35.

²⁵ Tamtéž, s. II-40.

²⁶ Tamtéž, s. II-41.

²⁷ Tamtéž, s. II-41-43.

²⁸ Tamtéž, s. II-43.

²⁹ Tamtéž, s. II-43-44.

Podobným způsobem jako Beringer a Janoušek se pokoušel o měšť referovat i Sankot, kterého ovšem v jeho snahách daleko nepředčili. Nehledě na to, že se narozdíl od něj podrobněji zabývali i vesnicemi, které k telčskému panství náležely.³⁰ Jejich přístup k tématu připomíná část díla Jana Tiray o telčském okrese.³¹

Druhá část Beringerovy a Janouškovy knihy se zabývá telčskými památkami.³² Nejenže jsou kvalitně napsané pasáže o jejich historii a okolnostech vzniku, ale především je neobyčejně pečlivě připraven popis staveb. Na něm má pravděpodobně největší zásluhu Janoušek, neboť historické slohy a architektura byly především jeho doménou a vášní. Beringerův vklad vystupuje do popředí spíše v místech, kdy je analyzován či přímo citován diplomatický materiál. Jinak je tato část knihy vskutku jejím nosným pilířem. Informace v ní nashromážděné jsou naprosto vyčerpávající a troufám si říct, že i v dnešní době badatelům mohou značně usnadnit práci.

Text knihy je doprovázen odkazy na literaturu, víme tedy naprosto jasně, které knihy Beringerovi a Janouškovi pomohly při jejich bádání. Vedle literatury, kterou měl k dispozici i Sankot, evidentně sledovali i publikační činnost mladší generace historiků. Použity jsou například jak Emlerovy edice,³³ tak i Sedláčkovy *Hrady, zámky a tvrze království českého*,³⁴ Winterův *Kulturní obraz českých měst*³⁵ nebo Rezkovy *Dějiny Čech a Moravy*.³⁶

Spojení Telče s Cyrilem a Metodějem Beringer s Janouškem nepotvrdili. Zcela v duchu pozitivismu se nepokoušeli přikrášlovat skutečnost, nedopouštěli se spekulací maskovaných tak, aby mohly připomínat skutečnost.

Město a panství Telč je kniha, která představuje příkladnou ukázkou pozitivistického dějepisectví. Je napsána způsobem, jakému se Sankot patrně toužil přiblížit. Sankot se totiž snažil moderní přístup k historiografii vypozorovat z děl

---

³⁰ Tamtéž, s. II-47-53.

³¹ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913.

³² Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, in: Miloš F. Drdácký (ed.), *Dějiny Telče*, s. II-55-115.

³³ Josef EMLER (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolarie Bohemiae et Moraviae II.*, Praha 1882.

³⁴ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého VII*, Praha 1890.

³⁵ Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst I-II*, Praha 1890-1892.

³⁶ Antonín REZEK, *Dějiny Čech a Moravy za Ferdinanda II. až do konce třicetileté války (1637-1648)*, Praha 1890.

historiků jeho doby, Beringer s Janouškem se ho však naučili přímo od nich coby studenti. Sankot věděl, z kterých pramenů těžit, ale nedokázal s nimi naložit tak, aby dílo dostalo nějakou tvář a působilo jako harmonický celek s jednotným přístupem. Sankotův způsob psaní byl totiž až příliš ovlivněn romantickým dějepiscetvím, který se mísil s pozitivistickým přístupem, čímž vzniklo dílo pozoruhodné spíše svou formou než vědeckým sdělením.

6. Závěr

Josef Jan Sankot bezpochyby byl zajímavou osobností. Osobností, která odrážela veškerou svou činností ducha doby. Celé devatenácté století je érou buditelů, kteří se pokoušeli vzkřísit národ a dodat mu sebevědomí, čemuž výborně posloužila historie.

Angličané mají svého krále Artuše, se kterým je taktéž spojováno mnoho míst na území Velké Británie. Stejně jako v případě Sankota, najde se i za La Manchem mnoho osobností, které převyprávěly artušovské legendy vzniklé v různých krajích. Nemůžeme se tedy vysmívat Sankotovi, který taktéž shromáždil podobné pověsti vážící se ke kraji a misi jeho „hrdinů“ Cyrila a Metoděje šířících v našich končinách křesťanství. Můžeme namítnout, že v jeho době byl takový přístup v historiografii překonaný, jedním dechem je však třeba připomenout, že neměl mnoho příležitostí sledovat moderní přístupy. Jeho dílo není pouze jakousi prvoplánovou popularizační prací, Sankotovi se podařilo skloubit romantizující přístup s pozitivistickým, neboť spis je charakterický též zodpovědným přístupem k pramenům. Autor se také nevěnoval pouze počátkům českých dějin a městu Telči, ale zachází do mnohem větší hloubky, když se pokouší ukázat rozvoj města a život v něm. Tímto přístupem byl vlastně ve spisování telčských dějin novátorský. Jeho předchůdce Jan Kypta se omezil právě pouze jen na telčské památky a popis historických událostí spjatých s městem. Práce s širším záběrem se objevily až po Sankotově smrti. Když nahlédneme do Sankotova soupisu použité literatury, shovívavost k úvodním kapitolám ještě vzroste, neboť chtěl-li psát o počátcích křesťanství na Moravě, musel nutně vycházet z letitých děl jeho církevních kolegů a jejich vědeckost můžeme velice snad zpochybnit.

Sankotovo dílo není zajisté tak kvalitně zpracované, jak by mohlo být. Vytknout by se mu dalo mnoho věcí, na něž jsem se ostatně snažil ukázat, po jeho prostudování mu však nemůžeme upřít nárok na čestné místo mezi knihami o Telči a jejích dějinách. Dílo má nadále svou hodnotu a stále může inspirovat a vedle toho je též zrcadlem doby a dalším z mnoha dokladů vývoje a směřování lokální historiografie na sklonku 19. století.

7. Seznam použité literatury a pramenů

Prameny:

RAMPULA, Josef, *Kněžší rodáci z Telče*, strojopis uložen na Farnosti Telč.

Farní kronika Radkov, rukopis uložen na Farnosti Telč.

SOkA Jihlava, Archiv města Telče.

SOkA Jihlava, *Josef Jan SANKOT, Rukopisné poznámky*, neinventarizováno, stará sign. Rampula Č5.

SOkA Jihlava, *Josef Jan SANKOT, Dějiny města Telče na Moravě*, neinventarizováno, stará sign. Rampula Č61.

SOkA Jihlava, *Jan Pavel BÍLEK, Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63.

SOkA Jihlava, *2. národní škola Telč, Kronika dívčí školy v Telči*, neinventarizováno.

Literatura:

BAGIN, Anton, *Apoštolé Slovanů Cyril a Metoděj a Velká Morava*, Praha 1985.

BÍLÝ, Jan, *Dějiny sv. katolické církve*. Brno 1859.

Bílý, Jan, *Dějiny sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha 1863.

BLÁHOVÁ, Marie *Historická chronologie*, Praha 2001.

DRDÁČKÝ, Miloš (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004.

DUDÍK, Beda, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906*, Brno 1860.

ENDERS, Julius (ed.), *Rukopis Zelenohorský a Královedvorský*, Praha 1991.

FILIPOVSKÝ, Karel, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879.

GALUŠKA, Luděk, *Slované: doteky předků. O životě na Moravě v 6.-10. století*, Brno 2004.

GRUNDA, Blahomil, *Cholera na Blanensku v devatenáctém století*, Blansko 2010.

HAVELKA, Miloš (ed.), *Spor o smysl českých dějin 1895-1938*, Praha 1997.

HAVRÁNEK, Bohuslav, HRABÁK, Josef (edd.) *Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu*, Praha 1957.

HLAVÁČEK Ivan, KAŠPAR, Jaroslav, NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 1997³.

- JANÁK, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.
- HOFFMANN, František, *Soupis rukopisů Státního okresního archivu v Jihlavě*, Jihlava 2001.
- HRUDIČKA, Alois, *Topografie dieceze brněnské*, Brno 1908.
- HÝSEK, Miloslav, *Literární Morava v letech 1849-1885*, Praha 1911.
- Kolektiv autorů, *Jubilejní pátá zpráva Muzejního spolku v Telči*, Telč 1996.
- Kolektiv autorů, *Historický atlas měst České republiky. Svazek č. 10, Telč*, Praha 2001.
- Kolektiv autorů, *Telč: Historické město*, Praha 1992.
- Kolektiv autorů, *Ottův slovník naučný I-XVIII*, Praha 1880-1909
- Kolektiv autorů, *Vlastivěda moravská. Dačicko, Slavonicko, Telčsko*. Brno 2005.
- KUTNAR, František, MAREK, Pavel, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví I.*, Praha 1973.
- KUTNAR, František, MAREK, Pavel, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví II.*, Praha 1978.
- MASARYK, Tomáš Garrigue, *Česká otázka a naše nynější krize*, Praha 1990.
- PALACKÝ, František, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Díl první. Od prvověkosti až do roku 1253*, Praha 2004.
- PAVLŮ, Bohumil, *Sv. Bartoloměj*, Telč 1993.
- PERNICA, Bohumil (ed.), *Deník Jana Kypty*, Praha 1940.
- PROCHÁZKA, Matěj, *Život sv. Methoděje*, Praha 1885.
- PŘIKRYL, František, *Sv. Cyril a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě*, Kroměříž 1905.
- RAMPULA, Josef, *Vznik a oblastní změny původního děkanství telčského*, *Vlastivědný věstník moravský II*, Brno 1947.
- RAMPULA, Josef, *Nejstarší škola v Telči*, *Vlastivědný sborník Vysočiny III.*, Jihlava 1959, s. 21-40.
- SANKOT, Josef Jan, *Pomníky tisícileté památky v národu našem*, Brno 1863.
- SANKOT, Josef Jan, *Rozšíření sv. náboženství na Moravě*, Brno 1881.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého VII*, Praha 1890.
- TIRAY, Jan, *Vlastivěda moravská. Telecký okres*, Brno 1913.
- TONNER, Emanuel, *Vypravování dějin domácích. Díl I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I.*, Praha 1871.
- TŘEŠTÍK, Dušan, *Počátky Přemyslovců*, Praha 1981.

TŘEŠTÍK, Dušan, *Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871*, Praha 2001.

WINTER, Zikmund, *Kulturní obraz českých měst I-II*, Praha 1890-1892.

WOLNÝ, Gregor, *Kirchliche topographie von Mähren III*, Brno 1856.

WOLNÝ, Gregor, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842.

ŽEMLIČKA, Josef, *Čechy v době knížecí*, Praha 1997.

8. Dějepis města Telče na Moravě - edice

Ediční poznámka

Původní text editovaného deníku byl psán zběžnou humanistickou kurzívou. Písmo je velice dobře čitelné a nijak zvlášť se neliší od toho současného. Po gramatické stránce text zcela odpovídá době svého vzniku, tudíž bylo třeba učinit několik zásahů, aby odpovídal současné podobě a zásadám transkripce. Velice často Sankot chyboval ve shodě podmětu s přísudkem. Nesprávně jsou také volena velká písmena u přídavných jmen (Soluňský, Moravský,...), někde byla naopak byla psána malá písmena místo velkých (například ve jménech slovanských bohů **p**erun, **t**uro, **o**slad). Tyto chyby jsou v edici opraveny. Původní text však vykazuje i jiné zvláštnosti. Jednou z nich je krácení dlouhých samohlásek u některých slov. Ty jsem se také rozhodl napravit, neboť to nijak nenaruší sdělení vět. Naopak jsem v edici ponechal v původní podobě některá dobová či jinak zvláštní slova, aby textu zůstala i určitá míra autenticity. Jedná se například o slova „šematismů“, „mučenice“, „muhametáni“, „jináče“ nebo „podtají.“ Odstranil jsem také římské číslice vyjadřující století a nahradil je arabskými. Další zvláštností textu je způsob označování měsíců. Sankot byl nakloněn mezinárodním názvům, proto například píše „julia“ namísto „července.“ Tento způsob datování je pro úplnost vysvětlen v poznámkách pod čarou.

Ve snaze poskytnout čtenáři lepší přehled, měl editor snahu identifikovat osoby, o nichž se v Sankotově knize hovoří. V poznámkách pod čarou jsou tedy uvedeny základní životopisné údaje o osobách, které Sankot zmiňuje. Na konci každé kapitoly Sankot uvedl i literaturu, ze které při psaní vycházel. Tyto knihy a prameny jsou označeny zkratkou s číslem strany. Zkratky Sankot vysvětlil na konci svého díla. V edici jsou za každou kapitolou (bylo-li to možné) rozpsány v poznámce pod čarou ver formě úplné citace.

Pro lepší orientaci v editovaném textu jsem připravil i místní a jmenný rejstřík. Hesla v něm obsažená odkazují na stránky originálu nikoliv edice.

Dějepis města Telče na Moravě

Na tisícletou památku sv. Metodem

Posvěcení chrámu svato-petrského v Brně

a

Osmistoletou památku založení města Telče

Sepsal

Josef Jan Sankot

Farář v Radkově

Zábavné bibliotéky dílo ...
Ročník XV

Čistý výnos věnován poutnímu chrámu Nanebevzetí Matky Boží

V Brně 1884

Svatým bratrům,
apoštolům a biskupům slovanským,
Cyrillu a Metodu
na oltář Bohu a čest vlasti klade

spisovatel

Telč, staré, druhdy velmi opevněné, teď okresní město na Moravě, polohu svou má v okresním hejtmanství Dačickém. Jest 4 míle cesty jižně Jihlava a přes 10 mil západně Brna, na stoku středního pramenu Dyje moravské. Rozkládá se v přívětivém údolí mezi čtyřmi rybníky, jimiž onen střední pramen Dyje protéká. Mimo vnitřní hrazené město jsou tři předměstí a sice: Velké pak Staré Město a Nové předměstí. Dle sčítání lidu r. 1881 měla Telč v 601 domech 5116 obyvatelů národnosti československé, faru s kostelem sv. Jakuba Většího a památný konvent rytířů a kostel Sv. Ducha. Filiální kostely ve městě jsou tři. Mezi nimi dějepisně známý poutní chrám Nanebevzetí Panny Marie a dva kostely poblíž města. Pak má Telč pět kaplí veřejných ke službám Božím, mezi nimiž jedna z časů s[ancti]s Cyrilla a Metoda pochází. Má dvojí čtyřtřídní školu (chlapeckou i dívčí) a zemské vyšší školy reálné. V kasárně jest 345 mužů vojska. Do Telče přifařeny jsou osady Doupě s Roštejnem, Dyjice, Vánov¹ s 5 mlýny, Dyjička, Dvorce,² Hostinice³, Krahulčí, Mysliboř, Řídelov, Rosička, Volevčice, Zvolenovice, Vanůvek a Studnice; celkem 7495 katolíků, 80 nekatolíků a 180 Židů. K děkanství telčskému, jenž jest jedno z prvních a nejstarších na Moravě, ještě náleží fary: Panské Dubenky, Kostelní Myslová, Mrákotín⁴, Palupín, Popelín, Radkov, Růžená, Studená, Urbanov a Volšany⁵. V Telči jest c. k. okresní soud, c. k. úřad poštovní a telegrafní, městské i zámecké divadlo a chorobinec. Zámek o dvou patrech rozkládá se na severozápadním, užším konci podlouhlého náměstí. Zámek ten se třemi nádvořími a předdvořím býval dříve hrad. Jest v letech 1554 až 1563 přestaven Zachariášem z Rožmberka⁶. Telč má dva pivovary (panský a městský), hraběcí parní mlýn, parní pilu, lihovar panský a soukromý, pak továrnu na sukna. Město má dvě brány, jižní (velkou), a severní (malou). Jimi z Telče jde šest silnic. První do Urbanova k Jihlavě, která u Dvorců⁷ rozvětňuje se k Třebíči a Brnu; pak silnice do Nové Říše, Želetavy a Budějovic; třetí do Dačic, Slavonic, Dyje, Bejdova⁸ a Světlá;

---

¹ Vanov.

² Dolní Dvorce.

³ Hostětice.

⁴ Mrákotín.

⁵ Olšany.

⁶ Zachariáš z Hradce (1526/27-1589).

⁷ Dolní Dvorce.

⁸ Waidhoffen an der Thaya, město v Rakousko.

čtvrtá přes Mrákotýn a Studenou do Hradce Jindřichového, pátá přes Ivanůvek⁹, Řídelov, Batelov do Horní Cerekve v Čechách; pak silnice k sv. Vojtěchu, Studnicemi do Třeště k Jihlavě.

Město Telč jako více jiných původ svůj má v rozšíření sv. náboženství na Moravě. Jedna ze čtvera hlavních silnic světové říše římské vedla po pravém břehu Dunaje. Proto byla Morava celou svou jižní končinou otevřena tržbě, osvětě jakož i rozšíření se záhy sv. náboženství. Nejstarší vzdělání, jemuž naše vlast se těšila, pochodilo od Keltů. Keltové zakládali pevná sídla, vzdělávali půdu, stavěli osady, dědiny, hrady, vesnice i města. V rozsáhlém poříčí Dyje a Moravy založili pak Markomani a Kvádi pořádný stát. Přemohli okolo roků 80 až 70 před Kristem udatný národ, totiž keltické Boje. Markomani a Kvádi po Bojích jsou první historičtí národové v nynější Moravě před králem Marobudem¹⁰ za doby císaře Augusta¹¹. Světovou říši římskou založil Augustus, jenž panoval od r. 30 před Kristem až do r. 14 po narození Krista Pána. Netolika díly Asie, Afriky a celá Itálie s vůkolními ostrovy slušely k ní; také Thracie a Moesie (nynější poddunajská knížectví), Macedonie, Achaja (Řecko), Illyrie (nynější Dalmácie s Bosnou a Hercegovinou), Pannonie (Uhry z této strany Dunaje), Noricum (Rakousy, Korutany, Krajina a Štýrsko), Rahaetie (Grisonsko a Tyroly), Vindelicie, Gallie (nynější Francie a Belgie), Hispanie a Lusitanie (Portugaly) byly částmi římské říše Augustově. Morava na jižní straně své stýkala se s Norikem, mezujíc na straně jeho východní s Panonií a jsouc takto přímým sousedem světové říše římské (D I 6, 8¹²).

Císaře Augusta vojevůdce Drusus¹³ za jedné válečné výprav podrobiv sobě Chaty (Franky) vtrhnul do země Markomanů a nad nimi zvítězil. K pojištění věrnosti, za rukojmě vzal sebou mezi jinými z rodiny panující Marobuda do Říma. Tu vyučiv se Marobud římskému vojenství, s národem svým usadil se pak po celých Čechách a Moravě až k Dunaji. Učinil hlavní město Bojů zvané Bojoaemum pod jménem

---

⁹ Vanůvek.

¹⁰ Marobud (†38), markomanský král.

¹¹ Augustus (63 př. n. l. – 14 n. l.), římský císař.

¹² Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906*, Brno 1860 s. 6, 8.

¹³ Nero Claudius Drusus (38 př. n. l. – 9 n. l.), římský politik a vojevůdce.

Marobudum sídlem vlády své. Kde to Marobudum leželo, není zjištěno. Byly-li to Budějovice, Budeč, Praha, Olomouc dějepisci nerozhodli. Stalo se to asi

[9]

léta dvanáctého před Kristem. Drželi kraje naše za 400 let. Stříдалo se panství Keltů, Bojů, Markomanů a Kvádů na Moravě. Ve 4. století objevují se v dějepisu jména Alemanů, Franků a Sasů. Zřízené vesnice, osady neb dědiny za doby Markomanů a Kvádů byly stálými sídly ve vlasti naší. Jinak nebyl by mohl císař Kommodus¹⁴ jim uložiti poplatek v obilí, kdyby nebyli rolnictví provozovali. Měst po našem způsobě tehdy na Moravě ještě nebylo. Zpevněná místa, tvrze nebo hrady, jež zde onde se připomínají, sloužili ve válce za útočiště. Města, která Ptolomaeus jmenuje, z nich pak Eburonum, Rhododum (Brno), Eburum, Medoslanium (Znojmo, Mikulov), založení keltského na Moravu obyčejně se kladou, nezasluhují názvu měst s vlastním obecním zřízením a soudní pravomocností. Víme, že Ptolomaeus¹⁵ v díle svém zaznamenal všeliká žiliště a sídla, stanice při silnicích, převozy a brody přes řeky. Z takových stanic později vznikly osady městské (D I 13, 44, <P 54> P I 1 54¹⁶).

První dějepisem potvrzenou stopu křesťanství v našich krajinách nalzáme v životopisu sv. Ambrože, biskupa milánského. Písař jeho v poznámce praví, že r. 396 královna Markomanů Fritigilda sv. Ambrože za posly víry neb misionáře požádala. Avšak již před časy jejími bylo křesťanství na pomezích Kvadie rozšířeno. Důkazem toho mučedníci svatí Florian, Viktorin, Kvirin a jiní v posledním pronásledování křesťanů za Diokleciana. Stěhování národů dělo se od r. 375 až 568. Povstali nové říše Hunů v Uhřích pod králem Attilou¹⁷ od 433 do 453; říše Rugů¹⁸, pak říše Avarů r. 563 a Langobardů, až objevuje se okolo r. 622 jeden z největších válečníků <svého> svého věku, Samo¹⁹. Pocházel ze slovanských Veletů a již r. 623 proti Avarům bojoval. V bojích těch přidružili se k Čechům mnozí kmenové slovanské a zvolili osvoboditele

---

¹⁴ Commodus (177–192), římský císař.

¹⁵ Klaudios Ptolemaios (85?–165?), řecký astrolog, geograf a astronom.

¹⁶ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906*, s. 13, 44; František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Dílu I., Částka 1. Od prwowěkosti až do roku 1125*, Praha 1848, s. 54.

¹⁷ Attila (406–453), vůdce hunských kmenů.

¹⁸ Rugové (Rugiové), východogermánský kmen. Pocházeli z Norska, žili v Pomořansku a ve 4. století se přesunuli do oblasti dnešního Maďarska.

¹⁹ Sámó (†658), franský kupec a vůdce slovanských kmenů.

svého r. 627 za krále. Dle svědectví Fredegarova²⁰ tento mocný panovník Samo šťastně vládl a panství jeho v naší vlasti trvalo 35 let. Z rodu Samova pocházel Krok. Dcery jeho Kazi, Teta, jejíž hrad Tetýn jest ze životopisu sv. Ludmily známý, a Libuše, která dle rukopisu Zelenohradského na Vyšehradě soudila bratry rozvaděné. Níže Vyšehradu založila Libuše

[10]

hrad Praha zvaný a zvolila Přemysla z Stadic za manžela. Jeho potomstvo v rodu mužském panovalo až do r. 1306 (Sn 8²¹).

Ze Soluna²² rozšiřovalo se křesťanství do Dacie²³ a Ilirika²⁴, založivší církve sardickou²⁵ a sriemskou²⁶. Sriem²⁷, staré Sirmium nyní město Mitrovica, bylo hlavním městem Panonie a metropolí Ilirika. Sv. Andronik, uče[d]ník sv. Pavla, byl prvním biskupem Panonie ve Sriemu. Tuto starou metropoli sriemskou obnovil papež pro sv. Metoda²⁸ se zeměmi Rostislava²⁹, Svatopluka³⁰ i Kocela³¹ (S II 145, 171, Sn 8³²).

Lorch³³, staré Lauréacum, ves v hornorakouském kraji traunském, nedaleko Enže, jest kolébka křesťanství v této krajině. Dle pověsti sám sv. Lukáš potom sv. Marek evangelium zde hlásali. Sv. Florian, tribun křesťanský, a jiní vyznávači zde smrt mučednickou podnikli. Za stěhování se národů bylo v Lorchu již biskupství (později arcibiskupství), k němu i Vindobona³⁴ náležela. Když pak Avarové r. 737 Lorch zkazili,

---

²⁰ Fredegar, autor kroniky zvané *Historia Francorum*, která vznikla v 7. století.

²¹ Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 8.

²² Soluň (Saloniki) – město v severozápadním Řecku.

²³ Dacie - dnešní Rumunsko a Bulharsko.

²⁴ Illyrie – dnešní Chorvatsko.

²⁵ Zřejmě odkaz na Sardickou synodu, která se konala v roce 343.

²⁶ Zřejmě odkaz na Sirmijskou synodu, která se konala v roce 357.

²⁷ Dnešní Sremska Mitrovica, ve 4. století jedno z významných křesťanských center.

²⁸ Sv. Metoděj (813-885), první slovanský arcibiskup.

²⁹ Rostislav, moravský kníže v letech 846-870.

³⁰ Svatopluk (†894), moravský kníže v letech 871-894.

³¹ Kocel (†874), panonský kníže.

³² Sborník Velehradský 2, Brno 1881, s. 145, 171; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 8.

³³ Lorch, město v Badensku-Württenbersku s prastarým benediktinským klášterem.

³⁴ Dnešní Vídeň.

[bylo] přeloženo biskupství do Pasova. Zbytky starého města a starožitnosti římské posud se zde nalézají.

Po Keltech, Bojech, Markomanech a Kvadech slovanský kmen Moravanů zaujal asi v polovici šestého století sídla jejich. Biskup sv. Bonifác z rozkazu papeže r. 752 pomazal Pipina³⁵ za krále Franků. Syn jeho Karel³⁶ křesťansky byv vychován, jest r. 768 za krále, pak v Římě za císaře římského korunován. Ten Panonii, celou velejší moravskou, r. 796 arcibiskupství solnohradskému, zvláště ale jeho sufraganu v Pasově přivtělil. Tehdejší biskup Rinhar neb Reginar³⁷ častěji křestil Moravany. V Panonii vzámhala se sv. víra za panování knížete Pribiny³⁸. Moravané, na ten čas poplatníci říši Karolovců, slušeli od r. 803 k diecési pasovské. Mojmir³⁹ a Rostislav byli panovníci moravští a Pribina v údělu nitranském. Kocel pak byl Pribinu[v] nástupce. Z toho patrně, že již koncem osmého století na naší Moravě křesťané roztroušeni byli. Zvláště pod křesťanským vojvodou Mojmírem r. 818 utěšeně se ujala svatá víra. Potvrzují to svatým apoštolům Petru a Pavlu zasvěcené chrámy, které v Brně a Olomouci již za časů Mojmirá stály. Mojmir [byl] složen z trůnu r. 846 a Rostislav [byl] na trůn povýšen. Obyvatelé nynějšího Korutanska, Gorice, Pomoří, Krajiny,⁴⁰ Štýrska jako i větší část Chorvátů a Srbů, byli již během sedmého století obráceni na víru Kristovu, dílem od Řeků, dílem od kněží

[11]

latinských. Po těch přijali víru v Krista Slované pannonští. Když svatí Cyrill⁴¹ a Metod v národě korzarském, mezi mořem Černým a Kaspickým apoštolovali, našli ostatky papeže sv. Klementa zde umučeného. Podali se mezi Bulhary a sv. Metod pokřestil r. 859 Borisa,⁴² knížete bulharského. Od přichozích sv. věro[z]věstů Slované illyrští ochotně víru v Pána Ježíše přijali.

Dějepisíci za pravdě podobno mají, že Olomouc od starých obyvatelů Moravy Kvadů založena jest. Pevností polohy své na příkré skále, pod níž hlavní řeka země Morava se

---

³⁵ Pipin III. Krátký (714–716), franský král.

³⁶ Karel Veliký (747-814), franský panovník.

³⁷ Reginar, pasovský biskup v letech 818–838.

³⁸ Pribina (†860), nitranský kníže.

³⁹ Mojmir (†846), moravský kníže v letech 830-846.

⁴⁰ Kraňsko (Kranj) ve dnešním Slovinsku.

⁴¹ Svatý Cyril (827-869).

⁴² Boris I. (†907), bulharský kníže v letech 852-889.

proudí, nabýval hrad Olomouc vždy více [na] důležitosti. Starší dějepisci na toto městiště kladli ono hlavní město Marobudum, neb jiná, u Ptolemae uvedená místa. Zdali Strevinta, Eburnum, neb od římského císaře Julia Maximina⁴³ r. 238 po Kristu Pánu Olomouc vystavená, Juliomontium sloula; <o své váze ponecháváme> nebo, zdali česká kněžna Libuše r. 711 Olomouc silnou věží a zdí opevnila, o své váze ponecháme. Listinami však dotvrzeno, že Olomouc již r. 863 městem byla. V něm stál zeměpanský hrad a kostel sv. Petra, jejž apoštol náš sv. Cyrill posvětil. R. 885 již byl župní soud v Olomouci. Praha jest založená níže Vyšehradu od kněžny Libuše r. 723. Oliva⁴⁴ nazývá Telč Praze souvěkou. Toho též o své váze necháme. Dosud stojícími pomníky ale jest patrně dokázáno, že svatí Cyrill a Method v Telči obec křesťanskou založili. Brno v listině od r. 884 pro svato-petrský chrám „Brne“ psáno, má jméno své od brene, breniti, břěsti, přebíesti může. Podobně tolik, co brod, kde při řekách více měst od přebrodění se vodou mělkou, jméno své má. Původně bylo Brno podhradím hradu brněnského Špilberku a nynější předměstí Staré Brno na jižní straně pod Špilberkem zvalo se prvně Luže (O2 lit a, VM 2. 1. 84, Sn 1⁴⁵).

Morava počítána jest k arcibiskupství solnohradskému a biskupství pasovskému. Rostislav cáři Michalu⁴⁶ psal: „Lid náš pohanstva se odřekl, avšak učitele nemáme. Pošli nám biskupa i učitele. K nám přišli učitelé mnozí ze Vlach, z Řecka i z Němec, učíce nás rozličně. Ale my, Slované, nemáme, kdo by nás právě učil a rozum hlásal“. Kníže Rostislav byl již křesťanem, a učitelové křesťanstva došli na Moravu ze Vlach, z Řek i z Němec. Ale obrácení celého národu moravského od základu na víru Kristovu, Bohem zůstaveno svatým bratrům soluňským Cyrillu [a] Methodu, apoštolům slovanským. Přišli od Rostislava pozvání r. 863 na

[12]

Velehrad. Oba spolu na Moravě působili až do r. 869, kde sv. Cyrill 14. febra v Říma zemřel. Sv. Method pak po Moravě dílo misionářské konal jako arcibiskup moravských a pannonských Slovanů až do r. 885, kdy 6. aprila duši Bohu odevzdal a na Velehradě

---

⁴³ Julius Maximinus (172/3–238), římský císař.

⁴⁴ Josef Oliva (1762-?), telčský kaplan.

⁴⁵ Josef OLIVA, *Rhythmi patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785; Gregor WOLNY, *Markgrafschaft Mähren II*, Brno 1857, s. 84; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 1.

⁴⁶ Michal III. Methystes (840–867), byzantský císař v letech 842–867.

pochován jest. Že encyklika⁴⁷ Sv. Otce Leona XIII.⁴⁸ o svatých věrověstech slovanských Cyrillu a Methodu, křesťanstva vůbec, zvláště slovanské národy, rozradovala: „povinnost jest, aby chom u vděčné památce obnovili a zachovali oná místa, kde svatí naši apoštolové zemi moravskou kročeji svými posvětili.“ Zavítali na Velehrad, který r. 906 od Maďarů rozkotán byl a tam asi stál, kde jest nyní Hradišť, Staré Město a Velehrad. Na Velehradě jest první od nich posvěcený kostel Nanebevzetí Matky Boží Panny Marie. Chrám ten po zničení od Maďarů na místě jak nyní jest, vystavěn řeholníky cisterciáky, kterým r. 1198 markrabě Vladislav⁴⁹, bratr krále Přemysla⁵⁰, klášter na Velehradě založil a jej r. 1202 král potvrdil. Kaple Cyrilka, jako první kostel křesťanský, ovšem obnovený, dosaváde stojí (SII 32, 192).

Bulhaři s Moravou se upřímně přátelili. Král Ludvík⁵¹ vedl tehdá válku s Bulhary. Přijal v Tulně⁵² nad Dunajem posly bulharské a smluvil tu s nimi r. 864 mír, který až do konce tého století pečlivě jest zachován. Zdvihnuv obecnou válečnou výpravu proti Moravanům, sevřel Rostislava ve hradě jeho Děvíně, jenž pak pravdě nejspodobněji nacházel se při stoku Jihlavy, Svratky a Dyje. Podnes nad Mušovem v úhlu mezi stokem Jihlavy, Svratky a Dyje rozsáhlé hradiště, po německu Burgstatt řečené, se spatřuje. Na stoku řeky Dyje leží Telč, Dačice kam Bílkov jest přifařen, Vranov, Znojmo, Strachotice, Hrádek, Drnholec⁵³, Vistonice⁵⁴, Lednice, Podivín, Břeclav⁵⁵ a jiné obce. Krajina ta záhy lidem orbymilovným zalidněná byla a také od sv. věro[z]věstů Cyrilla, Methoda víru Kristovu ochotně přijala. Již sv. Cyrill a Method u lesa Vlče našli osadu neb dědinu. Tady lidu v nářečí bulharsko-slovanském tehdá vůbec známém kázali, služby Boží konali, a když lid chvatně s radostí stavěl a roubil kapli, obec křesťanskou tu založili. U Pešti byly hranice říše velkomoravské a

---

⁴⁷ Encyklika Grande munus, která byla vydána 30. října 1880, rozšířila Cyrilo-metodějský svátek na celou římskokatolickou církev.

⁴⁸ Leon XIII. (1810-1903) byl na papežské stolici od roku 1878.

⁴⁹ Vladislav Jindřich (†1222), moravský markrabě v letech 1192-94 a 1197-1222.

⁵⁰ Přemysl Otakar I. (1156-1230), český král v letech 1197 - 1230.

⁵¹ Ludvík II. Němec (805–876), východofranský král.

⁵² Tulcea, město v Rumunsku.

⁵³ Drnholec.

⁵⁴ Dolní Věstonice.

⁵⁵ Břeclav.

bulhárské. Za panování Rostislava v Bulharsku panovník Telc,⁵⁶ kníže mocný nad nepřáteli, panoval až do r. 763. Bulharská pevnost Tulča,⁵⁷ pak Telš,⁵⁸ město v gubernii Kovenské,⁵⁹ dále Tuldža,⁶⁰ město v Dobrudži na pravém

[13]

břehu Dunaje, a Tulčín⁶¹ město v gubernii podolské, stejného kořene jsou jako město Telč. Připomenutí sluší, že v nejstarších knihách po česku a latinsky stojí Telcz, a po německu nalezáme psáno Toelcz. Ač někteří, že město Telč na pramenu Taje řeky, jak se prvně Dyje nazývá, leží, u lesa Vlče, Tajevlč, staženo Tevlč, Telč jméno města odvozují (BCM 20, D I 86, S II 169, Sn 9⁶²).

Svatí Cyrill a Method Bulharskem starou řádnou silnicí, která částkou Bulharska do Pannonie vedla, na Velehrad přišli a přízně Rostislavovy požívajíce, konali jako misionáři svaté dílo na Moravě. Legenda moravská vypravuje, jak po zemi otců našich chodili, pohanské modly káceli, víru Boží hlásajíce. Mluvili mateřským jazykem svým macedonsko-bulharským. Od Péšti a Matry v celém Potisí, květlo tehdá nářečí bulhárskoslovanské. Krajina ta byla osadníky z Bulhar zalidněná. Při ustavičném styku s Moravany nářečí bulharské bylo na Moravě známo. U Rožnova na Radhošti⁶³ předkové ctili bůžka pohostinstva Radhostě. Sv. Cyrill na tu horu kříž svatý postavil. Kde hrad Špilberk nad hlavním městem Moravy stojí, tam klaněli se Perunovi⁶⁴, bůžku, jenž pere hromem na lid. Svátí Cyrill a Method modlu srazili a poděšený lid čekal, že Perun pomstí se na bořitelích. Když ale nic se nestalo, poznali, že není jiného Boha, než ve Trojici jediného, kterého jim svatí bratří zvěstovali. Z hájů na pahorku, kde nyní biskupský chrám Páně jest, vyhostěná modla bohyně Lady. Tuřany u Brna, zvané od

---

⁵⁶ Telec, bulharský chán vládnoucí v letech 760-763.

⁵⁷ Pevnost ve městě rumunském městě Tulcea.

⁵⁸ Telšia, město na severozápadě Litvy.

⁵⁹ Kovenská gubernie byla oblastí kolem Kaunasu.

⁶⁰ Tulcea, město na východě dnešního Rumunska.

⁶¹ Tulčyn (Tulczyn), město na západě dnešní Ukrajiny.

⁶² BÍLÝ, *Dějiny sv. Apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha 1863, s. 86; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906*, Brno 1860, s. 86; Sborník Velehradský 2, Brno 1881, s. 169; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s 9.

⁶³ Radhošti.

⁶⁴ Perun, slovanský bůh hromu. Později bůh úrody a „garant“ smluv.

bůžka války Tura nebo Tuřana (smrtonoše), byly úctě Bohorodičky zasvěcené. Buchlov, kde ctili bohyni lovu Děvanu a Rostislav svůj hrad lovecký měl, byl posvátným křížem posvěcen. Svatý Hostýn, hora od modly Hostýna neb Gostýna tak zvaná, byla sv. apoštoly našimi ke cti Matky Boží zasvěcená a zde kapla Rodičky Boží zbudována (SII 163, 168⁶⁵).

Svatí bratři solunští našli na Moravě také místem církev již uspořádanou, neboť nacházeli franské arcikněze, kněze i učeníky. S nimi sv. Cyrill ostré půtky míval, zvláště co do užívání jazyka slovanského při výkonech církevních. Kazatelské výmluvnosti jejich památky máme na Moravě tři zvláštní kazatelny a sice v Třešti, v Telči a na Starém Petříně. Kamenná kazatelna sv. Cyrilla ve prastaré kapli farního chrámu Páně v Třešti proto tak zvaná, že sv. Cyrill na ní kázal. V Telči prastará kamenná kazatelna Methodka byla jest vystavena, jak o ní živá pověst koluje, pro památku na onom místě, kde sv. Method zvěstoval víru křesťanskou. O chrámu Páně ve Starém Petříně zde zpráva, že jest jeden z těch dvanácti kostelů po vyvrácení pohanstva

[14]

nově vystavených. Při tak vysokém stáří i kazatelna toho chrámu klade se v počet oněch kazatelen, ze kterých sv. apoštolové moravští našim pohanským praotcům slova života věčného hlásali. Ve filiálním kostele v Uhřicích⁶⁶ u Dambořic, blíže Žarošic, před kazatelnou nacházel se plochý kulatý kámen, na němž stojí, dle dochované nábožné pověsti, sv. bratří solunští kázali (BCM 86, S I 219, SII 193, VB III 104⁶⁷).

Kaple Cyrillo-methodejská

První svatyně v městysy Starém Telči nalézají se na <starém menším> menším (starém) hřbitově, podle kazatelny Methodky. Stojí tu kaple starodávná, o níž dosud nalezeno není, kdy a od koho původně vystavená byla. Ještě se nevyzkoumalo, zdali sv. Klementu nebo Svatým Petru a Pavlu zasvěcena byla. K stávajícím tady obydlím poblíž

---

⁶⁵ Sborník Velehradský 2, Brno 1881, s. 163, 168.

⁶⁶ Uhřice, obec na Hodonínsku.

⁶⁷ Jan BÍLÝ, *Dějiny sv. Apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha 1863, s. 86; Sborník Velehradský 1, Brno 1880, s. 219; Sborník Velehradský 2, Brno 1881, s. 193; Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren, Brünnener Diöcese III*, Brno 1860, s. 104.

kaple chýše na ten čas ovšem nejspíše dřevěně roubené množily se a založená tu obec křesťanská sv. Cyrilem a Methodem, jedna z prvních na Moravě. Stala se ta obec četná i lesy tak dalece průchodny učiněny, že v čas války Přemyslovců o následnictví na trůn tady na úlehlých a vymítěných planinách u lesa Vlče bitva svedena byla. R. 1108 Koloman,⁶⁸ král uherský, vrazil na Moravu s vojskem, plenil a hubil krajiny, kam přišel. R. 1143 Vladislav II.⁶⁹ vypravil se na Moravu branou mocí a poplenil celou zemi. R. 1176 synové Jasomirgotovi⁷⁰ vrazili do Moravy a jí plenili. R. 1185 Přemysl Otokar vrazil na Moravu a poplenil Znojemsko. U Lodenic⁷¹ na bojišti zůstalo do čtyřech tisíc Čechů a Moravanů. R. 1304 od Kumánů zpustošená jižní Morava. Šest tisíc lidí buď povražděno, buď do zajetí uvedeno. Byl to hrůzný krvavý rok. Co teprva řícti o válkách husitských, o válce třicítileté, o pustošení švédském. Kdo by teď mohl po tolika změnách ustavičných rozbrojů a po tak trudných dobách kacířské neplechty vyzkoumati, zdali tato naše kaple prvně dřevěná nebo z části zděná, pak za kterých válek a rozbrojů neb živelních nehod rozkotaná byla a jak dlouho v ruinech svých zneuctěna ležela. Po přestání záhubných r. 1652 v Telči a okolí zuřících morových nemocích, obnovili telčtí měšťané sešlou tu kaplu k uctění svatých Rocha a Sebastiana. Měšťan Jiří Foit také jistinu na opravu její založil.⁷² Měšťanka Anna Zvachová památnou kapli tu r. 1786 koupením od zboření zachránila a kostelu Matky Boží věnovala. O kamenné kazatelně Methodce, která na straně evangelia při té kapli postavená jest, učencové Bílý,⁷³ Boček,⁷⁴ Volný⁷⁵ ve Sborníku Velehradském a jiní jinde vesměs přinesli dějepisnou zprávu, že tu sv. Method kázal. Podle posvátné

[15]

kazatelny stojící starodávná kaple jest oným obnovením své starobylosti zbavena. Že tato kaple před vystavením chrámu Matky Boží, tedy před rokem 1099 postavena již byla, přesvědčí se každý, kdo v ta místa na hřbitov vejde. Nebo, když již tak důkladný

---

⁶⁸ Koloman Uherský (1070?–1116), uherský král.

⁶⁹ Vladislav II. (1110?-1174), český kníže 1140-1172.

⁷⁰ Jindřich II. Babenberský (1107–1177), vévoda rakouský.

⁷¹ Loděnice.

⁷² více Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, in: Miloš F. Drdácký (ed.), *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Semily 2004, s. I-25.

⁷³ Jan Evangelista Bílý (1819–1888), moravský kněz a církevní historik.

⁷⁴ Antonín Boček (1802-1847), moravský archivář.

⁷⁵ Řehoř Tomáš Volný (1793–1871), moravský historik.

chrám stál, nebylo by nikomu ani mohlo napadnouti na onom místě zrovna takřka na překážku kapličku postavit. Pak v tom čase by se nebyla mohla ta stavba ani dovoliti, aby při tak velké lidnatosti farnosti Telčské – když bývalá stará kostnice již plná kostí byla, hřbitov bez toho malý, o tolik místa zmenšen byl. Ta naše kaple i kazatelna jsou posvátné pomníky cyrillo methodejské (BIII 48, D VII 216, 218, Sn 4, T 168, 244⁷⁶).

V Bílkově u Dačic, druhdy Bělkov zvaném, jest na skalnatém návrší prastarý chrám zasvěcen sv. Janu Křestiteli. Kostel ten před časy farní počítá se mezi nejstarší v zemi a zde o něm jako o mnohých jiných živá pověst, že v něm svatí Cyrill a Method kázali a mši svatou sloužili. Ve Slavonicích, kde před věky dávnými stával pohanský chrám, na místě tom stojí měšťanský špitál s kostelem sv. Jana Křestitele. Jemnice, prastará osada s hradem pevným, ode dávna bývala střediskem župy a úkrají téhož jména. Byla tedy tato naše krajina podle Dyje již v dobách předkřesťanských lidem orby milovným obdělávaná, zalidnatěná a sv. naším věrověstům volně přístupná (T 114, VM 6 s 22⁷⁷).

Tisícletá památka v Brně

Dle starého v XI. století v listinách zaznamenaného podání, stál již za času Mojžíra, prvního křesťanského knížete na Moravě, chrám Páně na Petrově v Brně. Od chrámu toho vrch a hrad ten jméno Petrov obdržel. Dějepisem úplně stvrzeno jest, že sv. Method, náš apoštol moravský, na konci života svého L. P. 884 chrám na Petrově ke cti sv. apoštolů Petra a Pavla slavně posvětil u přítomnosti Svatopluka i velikého množství lidu. Na oslavu tisícleté památky toho posvěcení již v Pánu zesnulý biskup Karel,⁷⁸ veledůstojná královská kapitola brněnská, velebné duchovenstvo, pak okrasy domu

---

⁷⁶ SOKA Jihlava, Jan Pavel BÍLEK, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno, stará sign. Rampula Č63, sešit 3, s. 48; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte VII. Band*, Brno 1865, s. 216, 218; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 4; Emanuel TONNER, *Vypravování dějin domácích. Díl I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I.*, Praha 1871, s. 168, 244.

⁷⁷ Emanuel TONNER, *Vypravování dějin domácích. Díl I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I.*, Praha 1871, s. 114. Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren VI.*, Brno 1842, s. 22.

⁷⁸ Karel Nöttig (1806–1882), 7. brněnský biskup. V úřadě v letech 1870–82.

Božího milovní Brňané, celá diecéza i věřící vůbec skládali milodary, z nichž chrám stoličný svato-petrský obnoven, a zvýšenou věží důkladně dostavenou k té tisícleté památce posvěcení svého ozdoben i ostatky sv. Cyrilla obdařen jest. Zkázyplnou pohromou, která kapitolu i chrám potkala, byly bouře husitské, protestantismus a dvoje oblehání města Brna v letech 1643 a 1645 nepřátelskými Švédy. Při prvním oblehání obrácen chrám sv. Petra nepřátelskou střelbou ve zbořeninu. Hlavní klenba jeho zřítla se, veškeré vnitřní úpravy, všechny oltáře,

[16]

dvoje varhany, věž olověným plechem pobitá se šesti zvony a dvojnými hodinami, velmi drahocenná knihárna, archiv se všemi listinami a registry, jakož i kostelíček sv. Cyrilla Methoda, vedle kollegiatního chrámu stojící, vše to stráveno ohněm. Všechny domy kanovníků i sídlo probošta, děkana, byty vikářů a choralistů zbořeny nebo zpuštěny. A sotvaže na pokrývání chrámu potřebné dříví stavební přivezeno bylo, užilo se ho ihned při nastávajícím oblehání Brna týmž nepřítelem r. 1645 k ohrazení Špilberku a nadto nadevše ještě tři domy kanovníků s mnohými vedlejšími staveními rozbourány jsou. Podobným způsobem statky kapitoly brněnské na vesnicích zpuštěny nebo spáleny, počet poddaných smrtí neb útekem umněšen a ostatní tou měrou ochuzeni, že po mnoho let od nich žádné nájemné, čili poplatek kapitoly nedocházel. Nyní na tisícletou památku posvěcení sv. Methodem vykonaného, stoličný chrám svato-petrský v Brně nově vyzdobený, chová nade všecko poklad převeliký - totiž ostatky sv. Cyrilla. Víme sice, že tělesné ostatky sv. Cyrilla původně v dolním chrámu Páně sv. Klementa v Římě uloženy, později přeneseny byly do vrchního chrámu sv. Klementa, dosud však nejsou nalezeny. Do dneška neví se o jiných ostatcích sv. Cyrilla, nežli o oné částce jeho svaté ruky, která se chovala v klášteře rajhradském jako nejdražší klenot. Aby z této převzácné reliquie i Sv. Otec Leo XIII. i ostatní Moravané se těšiti mohli, dal opat rajhradský Gunther Kalivoda⁷⁹ onu reliquii u příležitosti pouti slovanské do Říma Sv. Otcem zanešiti, aby, podržev sobě částku, ostatní rozdělití ráčil pro Velehrad, pro stoličné chrámy Páně v Olomouci a v Brně a pro Rajhrad. Ty sv. ostatky odevzdal Sv. Otcem P. Beda Dudík. Sv. Otec je s radostí přijal a té upřímné žádosti vyhověl. Známe tedy místa kde na Moravě ostatky našeho sv. apoštola Cyrilla se chovají a doufejme, že Bůh ostatky sv. Methoda časem objeví (Š č 2 1881⁸⁰).

---

⁷⁹ Günther Kalivoda, opat rajhradského kláštera v letech 1854–1883.

⁸⁰ Sborník Velehradský II, Brno 1881.

Starodávne památné kostely jsou též v Prostějově, u Zábřeha v Dubicku a ve Stinavě⁸¹ u Ptení, pak ve Fryštátě ve Slezsku. Mimo chrámy svatopetrské v Brně, Olomouci a na Vyšehradě v Čechách, následující zbožné pomníky taktéž velmi daleko sahají do minulosti. Kaple sv. Petra Pavla v Rajhradě, a sice na hradě knížecím již neobydleném, když mocný křesťanský vojvoda Břetislav I.⁸² r. 1048 nynější klášter zakládal a kostel sv. Petra Pavla v Řeznovicích u Ivančic. Lipůvka, fara děkanství kouřimského na Brněnsku, má ve zříceninách pro Moravu velepamátný farní kostel sv. Klementa. O něm pověst udržela se, že od sv. Cyrilla Methoda vystaven byl. Však ten farní chrám byl zbořen a nynější ke cti sv. Panny a mučenice Cecilie vystaven. Také podle Osvětiman v děkanství

[17]

bzeneckém jsou zbytky kostelíčka sv. Klementa, za času sv. Cyrilla [a] Methoda r. 865 vystaveného a mezi 885 až 889 od krále Svatopluka nadaného. Kostel v Horním Břečkově děkanství Vranovského u Znojma, sv. Klementu zasvěcený, též jest jeden z onech prvních dvanácti za času sv. Cyrilla Methoda, ovšem tehda jako malá kaple, vystavených. Chrám Páně sv. Petra Pavla v Polešovicích vystavěli původně svatí Cyrill a Method. Po zpusťování ho Maďary byl opět zdělán, ale zase r. 1421 Tábority popleněn (S I 216⁸³).

Křestní studánky

Poblíž farního chrámu Páně v Podivíně u Břeclavi jest kaple cyrillská se studánkou. Tady sv. Cyrill a Method služby Boží konali a křest sv. udělovali. U lidu ta křestní studánka Cyrillka jest pojmenována. V celé této krajině po Velehradě záhy křesťanství ujalo se. Byla v letech 864 do 900 od tehdejších knížat zemských věnována kostelu sv. Petra v Olomouci a svato-klementske kapli u Osvětiman. Když Uhři Velkomoravskou říši r. 890 počali hubiti, až jí r. 907 docela rozkotali, měli ve svém držení celý ten kraj na řece Dyje, kde do Moravy vtéká, až do r. 1026. Tu povstal hrdinský a zbožný kníže Břetislav (náš český Achilles), zahnal polodivoké hordy

---

⁸¹ Stínava.

⁸² Břetislav I. (1002-1055), český kníže v letech 1034/35-1055.

⁸³ Sborník Velehradský I, Brno 1880, s. 216.

uherské zpět, očistil krajiny naše hrozně té metle maďarské a jal se ihned znovu budovati a opravovati kostely pobožené a uvedl všady poznovu vzdělanost křesťanskou. Tak filiální kostel v Týnci u Nové Vsi v děkanství podivínském jest postaven na místě jednoho z těch od sv. Cyrilla Methoda založených kostelů. O nich vojvoda Břetislav ve své listině r. 1026 píše, že s mnohými kaplemi a jinými kostely v této krajině r. 907 od pohanských Uhrů zničeny byly. Blíž Dědic u Vyškova jest v polích studánka zvaná Methodka. Tady sv. Method na své cestě apoštolské pramenem té vody se byl občerstvil. Farní chrám Nejsvětější Trojice v Dědicích na místě prastarého postavený po dobách pohanských mezi první na Moravě se čítá. Podobně farní chrám ve Přibicích mezi Pohořelicemi a Židlochovicemi na místě prastarého památného postaven jest. Nebo za farou pramen tekoucí od starých dob Apoštolkou slove, že sv. apoštolové Cyrill a Method v této krajině z té studánky naše praotce křestili. Též proto studánka u Stinavy na Plumlovsku Svatou Vodou se nazývá. Jihovýchodně Telče u obce Dyjice po levém břehu nad údolím Dyje, podnes jest s kapličkou a Sv. Křížem studánka Páně s velmi dobrou vodou. Spěč neb Špičky u Kelče též čítají se k místům sv. apoštolů posvěceným. Ve Velkém Meziříčí udržela se pověst, že tam v jednom domě sv. Cyrill a Method přenocovali. Na cestě do Uhřínova⁸⁴ jsou dvě kapličky, kde sv. apoštolové odpočívali (D I 106, F43, S I 218, 220⁸⁵).

Kříže památné

Máme také postavené kříže na místech, kde podle tradice naši sv. apoštolové kázali. Takový památný kříž Cyrillo-Methodějský

[18]

stojí u Loštic na Zábřežsku v poli nedaleko vesnice Doubravice při cestě do Palonína, s níž se stezka k Římicům křížuje. Druhý kříž jest ve Vilimově u Náměště na Olomoucku, třetí ve Velké Senici u Olomouce. Čtvrtý dosud známý takový kříž jest v Jaroměřicích na Moravě, blíže mostu přes Usobrnu. O něm jest pověst, že tu kázal

---

⁸⁴ Uhřínov.

⁸⁵ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906*, s. 106; Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879, s. 43; Sborník Velehradský I, Brno 1880, s. 218, 220.

sv. Method, konaje tudy cestu do Čech. Spodní část kříže cyrillo-methodského stojí v Krakovci u Náměště na cestě k Laškovu. Více o křížích Ohnickým, Malosenickým a Slatinickým čteme ve sborníku II 302 až 308. Též máme památku svitavskou, kde ještě v minulém století bylo ve městě Svitavách při pátém domě, níže hlavního kostela v ulici, na svátek sv. Cyrilla Methoda rozsvěcováno světlo dle zvyku starobylého, že na místě tom kázal sv. Cyrill na cestě do Čech. Svitavy jsou poslední větší osada před starým vchodem z Moravy do Čech tak řečenou branou zemskou na Trstenici, kudy se choďovalo na hrad Litomyšl (S I 206, 221, S II 303⁸⁶).

Po Rostislavovi vládl bratovec jeho Svatopluk nad celou říší moravskou. Na královském dvoře jeho Velehradě pokřestil sv. Method vojvodu českého Bořivoje⁸⁷ r. 874. Za příkladem Bořivoje byla i manželka jeho sv. Ludmila⁸⁸ i se syny svými Spytihněvem⁸⁹ a Vratislavem⁹⁰ od sv. Methoda pokřestěna. Tak v Čechách začala svatá víra i postaven jest kostel sv. Klementa⁹¹ na Levém Hradci u Prahy, který dle podání sv. Method posvětil. Legenda ze XIV. věku vzpomíná, kterak Bořivoj potvrdiv se ve sv. víře jednoho kněze, jemuž bylo jméno Kaich⁹², s sebou vzal, do Čech se vracuje. I kázal jest kostel sv. Klementa na tom hradě vystavěti. Kostel ten po dnešní den tu na hradišti stojí a byl v něm sv. Vojtěch⁹³ za biskupa pražského zvolen. Čechy sloučeny byly s říší Svatoplukovou r. 888 a zemřel Svatopluk r. 894. Morava od r. 973 připadla ke stolici biskupské do Prahy. O Bořivoji dále dějepis dí, jak z vděčnosti za křest svatý a k rozmnožení služe Božích postaviti dal chrám. První ke cti Matky Boží Panny Marie na místě, kde nyní překrásný chrám týnský stojí. Tak utěšeně rozmohal se počet věřících i kněží na Moravě i v Čechách.

Odchod sv. Methoda.

---

⁸⁶ Sborník Velehradský I, Brno 1880, s. 206, 221; Sborník Velehradský 2, Brno 1881, s. 303.

⁸⁷ Bořivoj (852?-888/9?), český kníže.

⁸⁸ Ludmila (860?-921), česká kněžna.

⁸⁹ Spytihněv I. (875?-905/15), český kníže.

⁹⁰ Vratislav I. (888?-921), český kníže v letech 915-921.

⁹¹ V literatuře se uvádí i jako kostel sv. Klimenta.

⁹² Kaich, moravský kněz v prvním kostele v Čechách.

⁹³ Svatý Vojtěch (957?-997), biskup a český světec.

Otec, jenž nás Kristu zplodil, sv. Method odešel k trůnu Božímu dne 6. aprila 885. Zanechal nám dědictví na dvě sta kostelů, kaplí a toliktéž kněží, jak se v dějepisu čítá. Byli mezi kněžími králevic Slavomír⁹⁴ a bez pochyby též synové jiných vladyk moravských. Přední a nad jiné výtečný ve sboru tom kněžském byli Klement⁹⁵ (Bulhar), Naum,⁹⁶ Angelar,⁹⁷ Sáva⁹⁸ a Gorazd,⁹⁹ všickní v Římě na kněžství vysvěcení. Umíraje, ustanovil sv. Method Gorazda (nebo Horazda)

[19]

za budoucího arcibiskupa velehradského, za vrchního správce církve moravské. Ve stoličném chrámě Rodičky Boží Marie Panny na Velehradě jsou pochovány pozemské ostatky sv. Methoda, apoštola Páně. Církev bulharská ctí památku sv. Cyrilla Methoda a pěti nejčelnějších žáků jejich pod jménem svatých sedmipočetníků¹⁰⁰. Počítáme-li, praví dějepisec Dudík, že sv. Method 863 přišel na Moravu, trvala apoštolská činnost jeho 22 let. Poněvadž byl starší bratra sv. Cyrilla, bylo mu asi 60 let, když s tímto světem se rozžehnal. Ve své diecési na dvě sta kněží, jáhnů a podjáhnů zanechal. Tento počet kleriků svědčí zajisté o stejně velkém počtu spořádaných osad církevních. Nebo nebylo tehdá ještě v obyčeji, při jednom kostele dosazovati více než jednoho kněze. Že z oných dvě sta kněží při smrti sv. Methoda na Moravě ustanovených jeden v nově založené telčské obci křesťanské býval, dá se spíše a snázeji kladně než záporně dokázati. Tady ke službám Božím posvěcená kaple stojí podnes a vedle ní kazatelna Methodka tu stojí podnes a tu nejstarší děkanství, mimo Brno a Znojmo nejprvnější, v Telči založeno jest. Žádné děkanství v novějších časech se nerozdělilo na tolik menších děkanství, jako Telčské. Za našich časů máme dle obou šematismů na Moravě na dvanáct set kostelů a při nich ustanoveno přes sedmnáct set kněží (BCM 55, D I 177, VB III 99¹⁰¹).

---

⁹⁴ Slavomír (Slavomar, Spitimíra), příbuzný Svatopluka.

⁹⁵ Sv. Kliment Ohridský (†916), žák Cyrila a Metoděje.

⁹⁶ sv. Naum (†905), žák Cyrila a Metoděje.

⁹⁷ Angelar, žák Cyrila a Metoděje.

⁹⁸ Sáva, žák Cyrila a Metoděje.

⁹⁹ sv. Gorazd (9. st.), Metodějův žák

¹⁰⁰ Angelaar, Gorazd, Naum

¹⁰¹ Jan BÍLÝ, *Dějiny sv. Apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda*, Praha 1863, s. 55; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906 I*, Brno 1860, s. 177; Gregor WOLNY, *Kirchliche Tographe von Mähren, Brünnner Diöcese III*, Brno 1860, s. 99.

Biskupská stolice Methoda

Svatopluk říši svou rozdělil mezi tři syny své. Nejstaršímu Mojžírovi spolu vrchní moc svěřil nade druhými bratry. Na lůžku smrtelném svazek třích prutů jednomu po druhém zlámati kázav, učil je svornosti proti Arnulfovi¹⁰², Maďarům a jiným nepřítelům. Zemřel r. 894. Brzo však povstali domácí různice mezi syny jeho. Svatopluk¹⁰³ mladší válčil s Mojžírem II.¹⁰⁴ r. 898. V nesnázi své žádal Mojžíra v Římě za biskupy. Že Morava od smrti sv. Methoda neměla žádného metropolity, poslal Jan IX.¹⁰⁵ r. 899 na prosbu moravského velkoknížete Mojžíra II. tři vznešené duchovníky církve římské, zejména arcibiskupa Jana, pak biskupy Benedikta a Daniela s plnou mocí na Moravu. Pročež také spatřují se jména jejich v posloupnosti biskupů olomouckých. Tito tři legáti rozdělili říši Mojžírovu na tři biskupství a jedno arcibiskupství. Dle českého historika Tomka,¹⁰⁶ pak dějepisců Důbravského,¹⁰⁷ Assemana¹⁰⁸ a Dudíka příslušely Čechy k diecési sv. Methoda. Byl totiž od apoštolské stolice jmenován arcibiskupem veškeré říše Svatoplukovy, neboli arcibiskupem pannonsko-moravským. Když, jak se v breviáři modlíme, od sv.

[20]

Petra až k sv. Silvestrovi pro ukrutné pronásledování papežové neměli stálého bezpečného místa, museli se buď ve kryptách, katakombách aneb obydlích a jakýchkoli příbytcích prvních křesťanů všemožně ukrývati. Podobně jak vlastenečtí dějepisci píšou, po rozkotání Velehradu od Maďarů arcibiskupská stolice Methodova v oněch krvavých bouřích neměla stálého bezpečného místa. V těch tak zhoubných válkách na útěku jsouc přenášena byla stolice Methodova do Podivína, do Polešovic, do Kunovic, asi r. 932 pak do Prahy. Pražské biskupství založeno jest v letech 973 a 974, ve kterém

---

¹⁰² Arnulf Korutanský (†899), vládce Panonie a Korutan.

¹⁰³ Svatopluk II., nitranský kníže.

¹⁰⁴ Mojžíra II. (†907?), moravský kníže v letech 894-907.

¹⁰⁵ Jan IX. Byl na papežské stolici od v letech 898-900.

¹⁰⁶ Wácslav Wladivoj Tomek (1818–1905), český historik.

¹⁰⁷ Jan Skála z Doubravky a Hradiště (1486–1553), český historik, kronikář a biskup olomoucký.

¹⁰⁸ Giuseppe Simone Assemani (1587–1768), knihovník vatikánské knihovny.

čase Morava spojena byla s diecésí pražskou. Teprve r. 1063 byla do Olomouce přenesena, kde pak trvale a stále slavně až podnes jest. Aby stavební památky cyrillo methodské nedochovali se nám, vyslaly brány pekelné tu divoká hejna pohanských Maďarů, tam roty zpupných kacírů, zběsilých husitů, táboritů, švédských luteránů a kalvinců, zvláště pak tajných zednářů. Tito podobní nepřátelé všeliké stavební a písemné památky úskokem nebo vztekem zuřivostí drancovali a ničili. Tak se ponejvíce jen v ústním dodání, čili v živých pověstech lidu v památce zachovati mohla ona místa na Moravě i v Čechách, která přítomností našich sv. apoštolů byla posvěcena. Pročež važme si tím více těchto posvátných pomníků a střežme je tím bedlivěji živým slovem a písmem, aby nejen již více zrušeny býti nemohly, nýbrž, aby k objevení jiných posud nám neznámých přispěly. K tomu nás vyzývá a povzbuzuje r. 1880 křesťanskému světu daná encyklika sv. Otce Leona XIII. Grande manus, jenž si přeje, aby pořáde více šířila se úcta oněch svatých mužů, kteří slovanské národy hlásáním katolické víry od záhuby zachránili a nyní na nebesích jsou mocnými jejich přimluvčími (S II, 1880¹⁰⁹).

Kostel sv. Vojtěcha, severně Telče

V kostele sv. Klementa od Bořivoje na Levém Hradci u Prahy postaveném a od sv. Methoda posvěceném zvolen byl sv. Vojtěch za biskupa. Působení jeho po vlastech našich trvalo od r. 983 do 997. Morava viděla sv. Vojtěcha jako vrchního pastýře svého po osiřelých nivách svých cestovati. On velehorlivě štěpení slavných předchůdců sv. Cyrilla Methoda obnovoval. Z kláštera aventinského dvanáct bratrů řádu benediktinského nejprve na Zelené hoře, pak ale v Břevnově usadil. U Žďáru na Kopečku kostel posvětil. Sv. Vojtěch narodil se r. 956 v Čechách ze vznešeného rodu Slavníků. Na křtu sv. obdržel jméno Vojtěch (útěcha vojska), protože ho chtěl otec mítí slavným bojovníkem. On stal se však vojínem Kristovým a horlivým apoštolem. Prvně vchoval ho kněz Rádla,¹¹⁰ pak

[21]

poslán do Děvína do školy biskupské, kde děvínský arcibiskup mu při biřmování dal své jméno - Adalbert. Po devíti letech vrátil se do Čech a od biskupa pražského

---

¹⁰⁹ Sborník Velehradský II, Brno 1880.

¹¹⁰ Rádla, kněz na Libici.

Dětmara¹¹¹ za kněze byv vysvěcen, stal se i jeho nástupcem, biskupem v Praze. Byl povahy a vlastností takových, že již za živa požíval pověsti muže svatého. Vykupoval zajaté na svobodu, neboť bolelo ho, že lidé ve válkách zajatí, čeho za starých časů slovanských nebývalo, Židům jakožto otroci prodáváni byli. Když poddaní jeho nechtěli bludů zanechat, myslel, že nedaří se dílo Boží pro jeho nedostatečnost. Odloživ tedy s přivolením papeže roucho biskupské, stal se benediktinem v Římě a zde byl vzorem řeholníků. Češi uznávše chybu svou, žádali sv. Vojtěcha zpět, než zapomněli na slib svůj a sv. Vojtěch po třech letech vydal se na cestu misionářskou, aby poznal i vzdálenější končiny rozsáhlého biskupství svého. Tu Morava viděla sv. Vojtěcha po krajině své kráčet. Z těch časů má Telč blíže Studnic prastarý kostel sv. Vojtěch, který zde dle staré pověsti odpočíval a kázal. Když sv. Vojtěch zemi žehnal, po velkém suchu vláha vydatná zemi zúrodnila. Nedaleko tak zasvěceného místa osadili se rolníci a sídla svá nazývali Studnice. Podnes jest dědina Studnice na silnici z Telče do Třeště. Břevnov jest v Čechách nejstarší mužský klášter řádu sv. Benedikta, založený r. 993 od knížete Boleslava II.¹¹² a sv. Vojtěcha biskupa pražského. Olomoucký hlavní chrám r. 1131 v kryptě, jak po presbyterium ještě viděti jest, obdržel oltář svatým biskupům Vojtěchu a Gothardu zasvěcený. Muče[d]nickou smrt podstoupil sv. Vojtěch od pohanských Prusů dne 23. aprila 997. Dějepisec Kosmas¹¹³ uvádí Litomyšli co hrad župní r. 983. Na hradě tom byl kostel sv. Klementa, který sv. Cyrill a Method vystavěli. Nejstaršími známými majiteli Litomyšle byli Slavníkovci, ze kterého rodu biskup sv. Vojtěch pochází. Ke koruně (totiž co statek královský) připadla Litomyšle r. 996 a stala se knížatům českým oblíbenou hospodou, když z Čech do Moravy se ubírali. Hrad zůstal sídlem župním až do velikých proměn, od krále Přemysla Otokara II.¹¹⁴ způsobených (B III 48, D III 47, O 13, 14 m n, Sn 1, 4 T I 83, VB II 403, Živ. Sv. z Děd. sv. Jan¹¹⁵).

---

¹¹¹ Dětmara (†982), saský mnich a od roku 975 biskup pražský.

¹¹² Boleslav II. (932?-999), český kníže.

¹¹³ Kosmas (1045?-1125), autor díla *Chronica Boemorum*.

¹¹⁴ Přemysl Otokar II. (1233-1278), moravský markrabě od r. 1246, český král v letech 1253 - 1278.

¹¹⁵ SOkA Jihlava, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63. , sešit 3, s. 48; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. III. Band*, Brno 1837, s. 47; Josef OLIVA, *Rhythmi, patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785, s. 13, 14; *Riegrův slovník naučný*; Emanuel TONNER, *Vypravování dějin domácích. Díl*

Zákon Břetislava o posloupnosti

Následkem domácích různic Poláci opanovali Moravu r. 1003 a Boleslav Polský¹¹⁶ pomýšlel na zřízení nové světové říše slovanské. Poměry tehdejší byly tak neutěšené, že Moravané válečně vtrhli do Čech r. 1017. Břetislav, syn Oldřicha¹¹⁷ a Boženy, narozen r. 1003, stal se r. 1029 knížetem moravským, když Poláky ze země byl vypudil. S Uhry musel válčiti r. 1030. Pak opět musil vésti války s Polskem v letech 1035 a 1039, kterého roku po dobytí Hnězdna přeneseno jest tělo sv. Vojtěcha do Prahy. První osady klášterské na Moravě objevují se r. 1043. Od Břetislava založení kláštera rajhradského připadá r. 1048. Nyní následoval zákon o posloupnosti. Břetislav umřel dne 10. januara 1055, zůstaviv syny Spytihněva¹¹⁸, Vratislava¹¹⁹, Otu¹²⁰, Kunrata¹²¹ a Jaromíra¹²². Následovalo založení knížecích rodů. moravského a českého. Kosmas,

[22]

dějepisec pražský, Břetislava uvádí mluvícího takto: Aby mezi tyto syny moje rozdělila se říše po dávném obyčeji, to mám za věc škodlivou, poněvadž všeliká říše, jsouc dělená, se rozpadá a bratři málokdy se snášejí. Kain i Abel, Romulus a Remus, Boleslav¹²³ a Václav¹²⁴ truchliví jsou toho příkladové. Povází-li se, jak tito bratři jsou toliko po dvou k sobě byli se zachovali, čehož bude lze se nadíti od pěti. Dal tedy o posloupnosti zákon, dle kterého by vždy nejstarší Přemyslovec na trůn dosedl. Zákon ten ale stal se příčinou mnohých domácích různic, ano, i krvavých pútek mezi Přemyslovci. Mladší synové panujícího rodu podělování bývali údělnými knížectvími na Moravě. Údělové takoví byli hlavně Brněnsko, Olomúcko, Znojemsko. Mladší tito

---

I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I., Praha 1871, s. 83; František EKERT, Církev vítězná: Životy Svatých a Světic Božích, Praha, rok vydání neuveden.

¹¹⁶ Boleslav III. Ryšavý (965–1037).

¹¹⁷ Oldřich (†1034), český kníže v letech 1012-1033.

¹¹⁸ Spytihněv II. (1031-1061), český kníže v letech 1055-1061.

¹¹⁹ Vratislav II. (1092), český kníže v letech 1061-1092.

¹²⁰ Ota I. Olomoucký (†1087) olomoucký kníže.

¹²¹ Konrád I. Brněnský (1035-1092).

¹²² Jaromír (1040?-1090), biskup pražský od r. 1068.

¹²³ Boleslav I. (915?-967/972), český kníže od roku 935.

¹²⁴ Sv. Václav (907?-929/35), český kníže od r. 923/924.

knížata ale mnohokrát bažili po stolci českém, anebo hleděli sobě neodvislosti od něho dobytí, nedbajíce rozkazů knížete panujícího. Následek toho byly časté válečné výpravy z Čech do Moravy a drancování země. Ba stalo se nejednou, že mladší knížata se utíkala k německým císařům, žádajíce je za pomoc, čímž tito ponuknuti byli do záležitostí českých se vkládali k nemalé své radosti. Historie moravská jest od r. 1047 až do 1197 plná půtek a třenic mezi knížaty českými a údělnými knížaty na Moravě, které teprve onoho roku se utišily, kdy Morava stala se markrabstvím co léno knížete českého. Avšak tento způsob správy zemské, jakož i založení zvláštního biskupství pro Moravu v Olomouci při kostele sv. Petra Pavla r. 1063, nadržovaly tomu, že se na Moravě vyvinuly provinciální zvláštnosti, které i v zákonodárství se ukazují. Neboť Kunrat Ota vydal knížectví brněnskému r. 1084 zákon zvaný Práva županů úkraje brněnského, které později r. 1222 a 1229 králem Otokarem, toho jména prvním, též pro župu znojenskou a bítovskou ustaveny jsou. Dle zákona posloupnosti tehdy nejstarší Břetislavic, který té doby byl i nejstarším Přemyslovcem, Svytihněv totiž učiněn jest panovníkem říše. Mladší bratří jeho zůstali v požitcích nepochybně ještě za života otce jim přichystaných v tom způsobě, že druhorozený Vratislav obdržel k výživě větší díl Moravy s čelním hradem země Olomoucí, třetí Kunrat hrad Znojmo s vůkolím, čtvrtý pak Ota Brno a obvod jeho. Po těchto hradech dáváno jim také titulu knížat, jenž ale zpočátku vztahoval se toliko k jich osobě, nikoli ku kraji jim k výživě vykázanému. Jaromír (Gebhard) byl pražský biskup. V těch časech pozdvihly se do svaté země výpravy křížové roku 1095 a 1096 a ku povznesení Telče nemálo přispěly (Br 50, D II 179¹²⁵).

Oto II. a Svatopluk

Po kapli Cyrillo Methodské a kostele sv. Vojtěcha nová svatyně ve Starém Telči vystavená jest od dvou bratrů panovníků, zvláště

[23]

---

¹²⁵ Vincenz BRANDL, *Stručný přehled vlastivědy Moravské*, Praha 1865, s. 50; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. II. Band*, Brno 1863, s. 179.

od Oty II.,¹²⁶ knížete Olomouckého a markraběte moravského, r. 1099 z vděčnosti a na poděkování Bohu, že na přímluvu Nejblahoslavenější Rodičky Boží Panny Marie nad knížetem českým Břetislavem II.¹²⁷ v boji zvítězil. Archiváře Bočka „Přehled knížat a markrabat moravských“¹²⁸ uvádí v rodu Přemyslovců Břetislava I., který vládl na Moravě, pak v Čechách, a zanechal pět synů. Jaromír, jak víme, byl biskupem pražským a ostatní čtyři synové na Moravě a v Čechách vládli takto: Spytihněv II. nastoupil vládu na Moravě r. 1047. Vratislav II. 1054 (pak král český), Kunrát I. Brněnský 1055 a Oto I. (příjmím Sličný) Olomoucký. Oto I. zemřel 9. junia 1087 a zanechal tři syny: Svatopluka¹²⁹, Otu¹³⁰ a Břetislava¹³¹, pak dvě dcery: Bohuslavu a Boleslavu. Anžto Břetislav mladý zemřel, ostatní dva synové, Oto a Svatopluk, vládli. Svatopluk nastoupil vládu na Moravě dle Bočka r. 1090, dle Volného r. 1093, pak později zaujal vládu na trůně českém. Oto II., o němž se již r. 1087 v dějepisu zmínka činí a který po rozličných bojích a pútkách r. 1107 ustálenou nastoupil vládu na Moravě, tento Oto II., markrabě moravský po vydobytém boji r. 1099 u dědiny Telče, blíže lesa Vlče, jest zakladatelem kostela Matky Boží u městyse Telče (Starého Města) způsobem následujícím. Břetislav, syn bývalého krále Vratislava a bratrovec Oty II., zdržoval se tehda v Uhrách. Za povstalých zmatků a rozbrojů pospíchal do Čech a nakloniv si pány české byl pod jménem Břetislava II. za knížete českého zvolen. Oldřich,¹³² kníže brněnský, a Lutold, jenž byl knížetem znojemským, obá tito Konradovci měli zákonité právo k vladaření v Čechách. Však ale Břetislav II., aby stolec český bratru Bořivoji¹³³ pojistil, r. 1099 jel do města Řezna k Jindřichu IV.¹³⁴, císaři německému, jemuž dary veliké byl poslal. Tady císaře prosil, aby českou korouhev vévodskou, to jest knížectví české, udělil bratrovi jeho Bořivoji. Císař za obdržené dary toho ústně učinil, ponechav bratrům volno vlády té se dobojovati. Vrátiv se z Němec, zajel

---

¹²⁶ Ota II. (Černý) Olomoucký (†1126), moravský kníže.

¹²⁷ Břetislav II. (†1100), českým knížetem v letech 1092-1100.

¹²⁸ Antonín BOČEK, *Přehled Knížat a Markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, Brno 1850.

¹²⁹ Svatopluk Olomoucký (†1109), moravský kníže.

¹³⁰ Ota II. Černý (†1126), moravský kníže.

¹³¹ Břetislav (konec 11. stol – po 1130), moravský kníže.

¹³² Oldřich Brněnský (†1134), moravský kníže.

¹³³ Bořivoj II. (†1124), český kníže v letech 1100-1127.

¹³⁴ Jindřich IV. (†1106), německý císař od r. 1084.

Břetislav na Moravu, aby oba Konradovce vypudil z údělů jejich, Oldřicha¹³⁵ z Brněnska, bratra pak jeho Lutolda¹³⁶ ze Znojemska. To však nepodařilo se bez vojska. Zvláště Lutold bránil se velmi srdnatě a vytrvale. Knížete znojemského Lutolda Břetislav vypověděl a Oldřicha uvěznil. Oldřichovi poštěstilo se z vězení prchnouti a ve spojení s bratrem Lutoldem branného lidu sebrati pak v Brně se uzavřítí, aby se Břetislavovi bránili. Když ale Břetislav s mocí velkou k Brnu přitáhl, museli prchnouti, děle se nemohouce ubrániti. Břetislav tedy po útěku Konradovců brněnské i znojemské knížectví dal Bořivoji, bratru svému. Oto však, buď již nebyl spokojen s tímto nespravedlivým jednáním, nebo chtěl Břetislav sobě vzíti také olomoucké knížectví, pak tu musil rychle Oto brannou moc sehnati a všemožně se hájiti. Z toho nastala válka která jest zapsaná takto: Léta páně

[24]

1099 stal se jest rozbroj mezi Otou II., markrabětem moravským, a z druhé strany mezi Břetislavem II., knížetem českým, právě na den Nanebevzetí Panny Marie, blíže lesa jménem Vlč na úlehlích. Poněvadž nepřítel ze jmenovaného lesa (na kterémž místě města Nová Telč vystavena jest) vojsko Otovo šípy a hroznou tehdá vymyšlenou zbraní týrati počal a Ota předzvídáje, že se svým vojskem nepřítele mnohem silnějšího poraziti moci nebude, poklekna plný důvěry k nebesům, zvolal: „O Maria, která jsi tohoto dne na výsost nebeskou pozdvižená a do stánku Syna svého vzata, dejž, abych také já nad těmito násilníky zvítězil.“ I stalo se jako zázračně! Matka Boží vyslyšela vroucnou prosbu ctitele svého! Ota slavně zvítězil a násilníka nepřítele, jenž mnoho lidu v této bitvě ztratil, nazpět do Čech zahnal. Na památku toho zázračného vítězství nábožný Oto vděčností a velikou láskou k Panně Marii rozníce, dal na tom místě u kaple cyrillo-methodské na věčnou oslavu Boha k uctění Rodičky Boží velkou kapli vystavěti. Starším mužům vojska svého i raněným k další, válce neschopným, dovolil Oto v dědině Telči zůstatí, se osaditi a dále na úlehlích poblíž dědiny příbytky stavěti. Tu se kolem obou svatyní Cyrillo-Methodské a Matky Boží jiní přidružovali tady ochranu a

---

¹³⁵ Oldřich Brněnský (†1113), moravský kníže v brněnském údělu 1092-1113, ve znojemském 1112-1113.

¹³⁶ Litold Znojemský (†1112), moravský kníže.

bezpečnost naleznuvše. Oto, za jehož živobytí ještě tak zvětšila se dědina Telč, povýšil ji na městys - nynější Staré Město Telč (B III 41, BK, K 9, T I 155, VB III 108¹³⁷).

Poutní chrám Nanebevzetí Matky Boží

V presbyterium na straně evangelia hlavního oltáře podnes viděti jest do zdi na věčnou té události památku zazděný kámen, na kterém v životní velikosti kleče vytesán, jest s nápisem Otto II., marchio moraviae ecclesiae hujus[!] fundator 1099. (Oto druhý, markrabě moravský, kostela toho zakladatel 1099.) Proto bude osmistoletá památka založení chrámu a povýšení městyse Starého Telče konati se slavnost Nanebevzetí Nejblahoslavenější Panny a Matky Boží Marie s celým oktávem r. 1899. Volný jak ve světské, tak v církevní topografii praví, že Svatopluk, který blíž Telče u bývalého lesa Vlče nad českým vojvodou Bořivojem, svým bratrovcem, vybojoval vítězství, slouti může zakladatelem kostela Matky Boží, pak na farní chrám povýšeného, a městyse Telče Starého. Staví do války Svatopluka proti Bořivoji, kdežto svrchu postaven jest Oto proti Břetislavovi. Válčili totiž dva bratří proti druhým dvěma bratřím, svým bratrovčům, Oto a Svatopluk proti Břetislavu a Bořivoji. Jinými slovy, bratrů Vratislava II. a Oty I. synové, totiž Břetislav II. a Bořivoj II. válčili se Svatoplukem a Otou II. o vládu. Volný zaznamenal, že Svatopluk vojvoda olomoucký (1093 – 1109), nad Bořivojem, vojvodou českým, zvítězil. Můžeme na dotvrzení pravdy přijmouti tam vyslovený náhled

[25]

jeho a s knížetem Otou též jeho bratra knížete Svatopluka jako zakladatele chrámu Matky Boží a rozšiřitele starého městyse Telče považovati. Dva bratři Romulus a Remus založili Řím. Dva bratři sv. Cyrill a Method založili v Telči obec křesťanskou. Dva bratři, knížata Oto a Svatopluk, založili chrám Matky Boží a na městys povýšili

---

¹³⁷ SOKA, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63, sešit 3, s. 41; Antonín BOČEK, *Přehled Knížat a Markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, Brno 1850; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 9; Emanuel TONNER, *Vypravování dějin domácích. Díl I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I.*, Praha 1871, s. 155; Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren, Brünnner Diöcese III*, Brno 1860, s. 108.

dědinu Telč. R. 1121 (totiž pět let před smrtí Oty) kaple mariánská byla v kostel proměněna, nadáním církevním a správcem duchovním opatřena. Oto a Svatopluk Telč tento na vděčnou památku vítězství povýšený městys sobě zamilovali a mu mnohých výsad i svobod udělili. Zejména uvádí se pivovar a právo hrdelní, tehdejšího času velmi potřebné. Náš vítězný kníže panovník a markrabě moravský Oto II. postavil na počest sv. Václava nynější metropolitní chrám Páně v Olomouci. Pak v bitvě dne 18. febra¹³⁸ 1126 nedaleko pomezního hradu Chlumce v Čechách nalezen byl mezi padlými, otočen jsa hromadou pobitých nepřátel – že nápis na chrámu Matky Boží nad obrazem Oty zakladatele má slova Marchio Moraviae, totiž markrabství pozdvižená. Tu námitku dle tehdejších poměrů porovnal moravský dějepisec Dudík. Píše v poznámce: „Titul ten a jemu podobné svědčili toliko osobám, nikoli ale krajům, k obživě jim vykázaným.“ Oto a Svatopluk jednali, jak byli ve svém rodě se naučili. Viděli, kterak děd jejich mocný kníže Břetislav I., založil klášter rajhradský,¹³⁹ po vždy zvláště za našich časů tak slavný. Znali od otce svého Oty I. r. 1068 u Olomouce založený klášter hradištský.¹⁴⁰ Pročež, když v dědině Telči zvítězili, dle příkladu nábožných předků svých tak Bohu vděčnými se prokázali. Nad to v Dějinách Moravy čteme, že v panujícím rodě Přemyslovců obvyklá byla svatá povinnost vykonati za duše zemřelých vždy nějaký skutek milosrdenství. Osvědčili se tehdy stateční bohatýři Oto a Svatopluk býti svědomitými plniteli této chvalitebné rodinné povinnosti. Oty II. kamenný obraz u hlavního oltáře v kostele Matky Boží, kaple cyrillo-methodská a podle ní kamenná kazatelna Methodka městu Telči zůstanou povždy nezvratnými pomníky dějepisnými. Prastarý původ kostelů a hřbitovů dokazují učenci též tím, že se tam nalezá kostnice. Známo, že u Matky Boží, kde velká kostnice již plná kostí stála, vystavená jest komora umrlčí a pitevna. Oldřich Brněnský a Lutold Znojemský onu svatou povinnost rodinnou vyplnili, když založili klášter benediktýnský v Třebíči,¹⁴¹ tento třetí klášter moravský, v pustém od nebezpečných zbojníků zlopověstném lese při řece Jihlávce. Jsou to vlastní

---

¹³⁸ Února.

¹³⁹ Benediktýnský klášter v Rajhradě byl založen v roce 1048.

¹⁴⁰ Klášter Hradisko vznikl až v roce 1078.

¹⁴¹ Třebíčský benediktýnský klášter byl založen v r. 1101.

slova dějepisce (BK, Br 38, D II 181, 346, 397, 422 D III 10, Sn 5, Sč. 1880, VB III 108, VM 6. 514¹⁴²).

Řád Chrodegangu

Sedmý nástupce po sv. Cyrillu a Methodu olomoucký biskup

[26]

Jindřich Zdík¹⁴³ byl, jak Volný praví, horlivý následovník sv. Vojtěcha. Panoval od r. 1126 do 1150 a znenáhla v diecési uvedl řád Chrodeganga, biskupa métského. Rozděлил diecési svou na arcipřisťví, arcijáhensťví, děkanství a jak dalece na ten čas možno bylo obvod farností stanoviti, jakož i při chrámech školy stavěti a rozkázal. Ten řád Chrodegangu od Karla Vel[i]kého¹⁴⁴ a Ludvíka Pobožného¹⁴⁵ ve všech městech uveden byl. Tehdá ve Starém Telči při chrámu Matky Boží také děkanství zřízeno bylo. Volný dle pořádku jmenuje prvně děkanství brněnské, pak znojenské a třetí hnedka děkanství telčské potom teprva třebské a jiná děkanství, jichž se za našich dob v diecési brněnské 36 čítá. Děkanství ve starém městysy Telči při chrámě Matky Boží jest tedy jedno z nejprvnějších a nejstarších na Moravě. Bylo původně tak veliké a rozsáhlé, že muselo býti na sedm nynějších děkanství rozděleno. Udělána jsou z něho během času následující posud dosti rozsáhlá děkanství: telčské, dačické, jaroměřické, želetavské, jihlavské, jemnické a bítovské. Bítov na Dyji teď jest v děkanství vranovském. To jest v ohledu církevním zvláštní důkaz důležitosti starého městysy Telče a prastarého původu jeho. Jest důvod, že ona kaple cyrillo methodská i kazatelna podle ní stojící ke službám Božím již za časů sv. Cyrilla Methoda postaveny a i kněze ke správě této obce

---

¹⁴² Antonín BOČEK, *Přehled Knížat a Markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, Brno 1850; Vincenz BRANDL, *Stručný přehled vlastivědy Moravské*, Praha 1865, s. 38; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. II. Band*, Brno 1863, s. 181, 346, 397, 422; Týž, *Mährens allgemeine Geschichte III. Band*, Brno 1864, s. 10; Moravský zemský archiv Brno, *Matrica Ecclesiarum Decanatus Telčensis ab anno 1668-1672*; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 5; Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren III*, Brno 1859, s. 108; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 514.

¹⁴³ Jindřich Zdík (†1150) byl olomouckým biskupem v letech 1126-1150.

¹⁴⁴ Karel Veliký (742–814).

¹⁴⁵ Ludvík Pobožný (778-840).

křesťanské opatřeny byly. Od časů pokřesťanění Moravy bylo více žup v jednom děkanství. Zejména v děkanství telčském byly župy: jihlavská, jejímž županem r. 1174 byl Stranimiř a kde 1278 mincovna byla; pak župy jemnická, budějovická, přibyslavská a bítovská. Žup těch čítalo se prvotně na Moravě jedenáct, později pak ve XIII. věku známo jest jich devatenáct. Obvod či okres děkanství telčského byl tak rozsáhlý, že městys Blížkovice,¹⁴⁶ v hejtmanství znojenském ležící, s farností svou patřil k děkanství telčskému, a ještě r. 1668 celkem 69, pravím šedesát devět měst, městysů a dědin se svými kostely a kaplemi k němu náleželo (B III 99, D I 252, D III 44, M, VO I 33, VB IV 299¹⁴⁷).

Městys Telč, majetek koruny

Od knížat a markrabat Oty II. a Svatopluka, bratra jeho, kostelem Matky Boží zvětšený opět stálou správou duchovní, pak výsadami a rozličnými svobodami obdařený městys Telč byl majetkem koruny. Náležel totiž jako statek neb zboží ke komoře panovníka. Když města byla zakládána ve výsadách a privilegiích k tomu hleděno, by nějaký plat nebo důchod šel panovníku na udržování správy zemské. Mimo k ochraně potřebné právo hrdelní obdržel městys Telč právo vaření piva. Knížata věnovala Telči otcovskou péči a ochranu svou. Bylo považováno pivovarnictví neb sladovnictví za přední a nej-

[27]

platnější živnost městskou. Z várek šel důchod pokladně panovníka. R. 1228 vyhrožovala královna Konstancie¹⁴⁸ zavádějíc do Hodonína Němce a vymínující si z každé várky po dvanácti denárech: „Kdo by míli cesty kolem Hodonína pivo vařil,

---

¹⁴⁶ Blížkovice, obec cca 6 km jižně od Moravských Budějovic.

¹⁴⁷ SOKA, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63, sešit 3, s. 99; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. I. Band*, Von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 906, Brno 1860, s. 252; týž, Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. III. Band*, Brno 1837, s. 44; Moravský zemský archiv Brno, *Matrica Ecclesiarum Decanatus Telčensis ab anno 1668-167*; Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren, Olmützer Diöcese I*, Brno 1855, s. 33; týž, *Kirchliche Topographie von Mähren, Brünnener Diöcese IV*, Brno 1861, s. 299.

¹⁴⁸ Konstancie Uherská (1181–1240), manželka Přemysla Otakara I.

měl statek i hrdlo propadnouti.“ Taková chráněná a spořádaná města svá panovníci na odměnu dávali věrným služebníkům svým. Proto Boguta či Bohuta na odměnu za věrné a platné služby za křížových válek panovníku a vlasti prokázané obdržel městys Telč (Erben reg. 346, <Sn 6, Kl 114>¹⁴⁹).

Bohuta, pán Telče

Kdo byl Bohuta, kdy a jak od kterého panovníka městys Telč obdržel, víme z listin a dějepisu. Hned za panování českého knížete Břetislava II.¹⁵⁰ ze západních zemí křesťanských podniknutá byla první veliká válečná výprava křížová proti muhametánům, aby z moci jejich vyrvána byla Palestina čili země svatá, kde Kristus Pán žil, účinkoval, umučen a nanebevstoupením oslaven byl. Tehdáž, a sice r. 1099, skutečně podařilo se křížákům křesťanským, že dobyli Jerusalema i všecka ostatní svatá místa v moc svou dostali, z čehož pak zřídili a založili Království jerusalemské. Avšak muhametané opět se tak zmohli, že hrozilo nebezpečství Království jerusalemskému. Proto r. 1147 podnikla se druhá výprava velká křížová. Mimo hrozný počet lidu obecního a šlechty, vypravil se sám tehdejší kníže Vladislav II¹⁵¹, s křížáky moravskými a českými. Německé křížáky vedl sám král Kunrad III.¹⁵² Při nezdaru výpravy kníže Vladislav nedošel do Palestiny. Odevzdav zástupy své Kunradovi, vrátil se do Cařihradu, hlavního města říše byzantýnské čili řecké a tu s císařem Emanuelem vešel ve přátelství. Mezi těmi křížáky, kteří v Cařihradě či Konstantinopoli zůstali, přede všemi jmenuje se Moravan Boguta. Patřil ke služebnictvu znojemského knížete Kunrata¹⁵³. Telč se čítala ke knížectví neboli údělu znojemskému a děkanství Telčské až za Bližkovice u Znojma rozsáhlé bylo. Zdali Boguta byl Telčan rozený, nesnadno pověditi, anžto se to v listině diplomatáře moravského nepřipomíná. Boguta přijda

---

¹⁴⁹ Karel Jaromír ERBEN(ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I, Annorum 600-1253*, Praha 1855, s. 346; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 6; Koleda, *Kalendář* 1858, Brno 1857, s. 114.

¹⁵⁰ Břetislav II. († 1100), vládl v letech 1092–1100.

¹⁵¹ Vladislav II. (†1174) byl českým knížetem od r. 1140, v roce 1158 získal královskou korunu.

¹⁵² Konrád III. (1093-1152), římský král.

¹⁵³ Konrád II. Ota (1136/1141-1191), znojemský kníže.

s křižáky do Řecka, brzo zjednal si rozšafností a poctivostí takového uznání u dvora, že mu císař neb car Emanuel velmi výnosný hrad podal v léno a r. 1164 Bogutu co jednatele míru ke králi Vladislavovi poslal. Jak Tonner píše,¹⁵⁴ vypravil car Emanuel¹⁵⁵ k Vladislavovi jednatele, který se mu zdál býti nad jiné způsobilejším. Byl to Bohuta, Moravan, který vypraviv se s křižáky do Palestiny, dostal se ke dvoru císařskému v Cařihradě a znenáhla dosáhl důstojenství znamenitého. Dudík jmenuje Bohutu dvořanínem a praví: „Císař Manuel zaslal ku králi Vladislavovi s příznivými výminkami míru dvořanína svého Bohutu, rozeného Moravana. Ten za výpravy křižácké 1147 přišel zcela chudý do Cařihradu a tam svou počestností a svými schopnostmi rychle se

[28]

povznesl.“ Palacký¹⁵⁶ píše: Mezi předními dvořany nalézal se také rodilý Moravan jménem Bohuta, který před sedmnácti lety co křižák přišel do Konstantinopole, tam byl zůstal a došel potom vysokého důstojenství. Toho vypravil nyní podtají Emanuel do ležení českého. Bohutovi uloženo, aby se osobně přesvědčil, zdali vojsko českomoravské je skutečně tak udatné a kořisti žádoucí, jak pověst o něm vypravuje. Také měl Bohuta krále českého upamatovati na staré přátelství, jaké byl Vladislav za pobytu svého v Cařihradě r. 1147 uzavřel s císařem Manuelem, a vůbec měl hledět smýšlení jeho změnit. Mnoho radostného Bohuta z poselství svého nepřinesl. Obyčejem vojska českomoravského je, vypravovalo se v nepřátelském táboře, ve vlastní zemi neustupovati před nepřítelem a v zemi cizí nestarati se nikdy o potraviny, nýbrž jen o vítězství. Podle té zásady vojsko také skutečně a neodolatelně postupovalo. Emanuel tedy přepravil se přes Dunaj a ponechal část ležení svého nepříteli za kořist. Císař řecký musel se pokořiti před zbraněmi českomoravskými. Na to se zajisté kladla váha, když král Vladislav slavně vjížděl do Prahy. Bohuta po své otčině zatouživ, za věrné a platné upřímně prokázané služby králi, vlasti a lidu válečnému od krále Vladislava II. městy Telč v léno na odplatu obdržel. Dle Pražského letopisce¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ Emanuel TONNER, *Vypravování dějin domácích. Díl I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I.*, Praha 1871, s. 210.

¹⁵⁵ Manuel I. Komnenos (1118–1180), byzantský císař v letech 1143–1180.

¹⁵⁶ František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Dílu I., Částka 1. Od prwowěkosti až do roku 1125*, Praha 1848, s. 59.

¹⁵⁷ Vincentius.

(Vincentii Annal[es]) a jiných pramenů zběhly se tyto události v letech 1163 a 1164. Dle Codexu diplomatického ještě v r. 1180 patřil městys Telč Bohutovi, na uvedeném místě jmenuje se již hrabě z Bíliny, částku této krajiny vyměnili a cistercienskému [klášteru] jménem Osek v Čechách darovali, což r. 1207 králem českým Otokarem potvrzeno bylo. Bohuta byl pánem na Telči asi dvacet let. V tehdejších krvavých pútkách Přemyslovců o trůn zajisté přinucen byl tak světa zkušený pán hradem pevným postarati se o bezpečnost svou. Ve městysy Starém Telči ale nenalezá se, že by kde byl stával hrad jeho. Že sobě tehdy Bohuta hrad vystavěl, kde v Nové Telči nyní zámek stojí, snadno učenci rozhodnou. Pak byl povýšen od panovníka na místo pro vlast ještě důležitější a pro něho výnosnější. Král jmenoval Bohutu Telčského županem bílinským. Tehdá znamenitý knížecí a župní hrad byl v žateckém kraji - Bílina. Mezi župany bílinskými jmenuje se Bohuta od 1183 až do 1188. Po něm hrabě Slávek z Bíliny až do r. 1207. Onen klášter Osek, jenž s naším městysem Telčem tehdá ve styku se nalézal, husité r. 1421 zuřivě přepadli a strašně vyhubili. Kdo z klášterníků nespasil se útekem, skončil smrtí násilnou. Klášter byl vyloupán a vypálen. Kdo sobě přeje věděti, jaké to války, proč vedené a jakého výsledku byly, v nichž Bohuta pán

[29]

Telče proslul, čti tu jmenované dějepisce na místech uvedených (BD 559, C II 42-44, D III 173, 255, P I 2, 59, T I 210,227, Sn 1, 5, K9¹⁵⁸).

Vít, pán Telče

Panovník po Bohutovi podáním Telče odměnil Víta,¹⁵⁹ jehož rod pak dle listiny a dějepisu později nazýval se z Rožmberka. Byl na Telči až do r. 1194, tedy přes deset let. O Vítovi, co stará listina v archivu zámku Telče, [Riegerův] Slovník naučný, Oliva,

---

¹⁵⁸ Jan BÍLÝ, *Dějiny sv. katolické církve*, Brno 1859, s. 559; Antonín BOČEK (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Tomus 2. Ab annis 1200-1240*, Olomouc 1839, s. 42-44; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. III. Band*, Brno 1864, s. 173, 255; František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě. Dílu I., Částka 1. Od prwowěkosti až do roku 1125*, Praha 1848, s. 2, 59; Emanuel TONNER, *Vypravování dějin domácích. Díl I., Od časův nejdávnější až do 1197, to jest do Přemysla Otakara I.*, Praha 1871, s. 210, 227; *Riegerův slovník naučný*; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 9.

¹⁵⁹ Vítek I. z Prčice (†1194).

Bílek, Palacký a Kypta píšou, pozorujme. Ona stará listina ho nazývá Vitigo příjmením Ursini, jest příliš dlouhá, ale v krátkosti praví asi takto: Jak město Řím a země italská často válkami znepokojovány byly, z dějepisu [je] známo. Proto některé urozené rodiny statky své opustily a z Vlach se vystěhovaly. Knížata ursínská na Dunaji pusté krajiny k obydlení sobě zvolila, jméno křesťanské hájila, s okolními pány se přátelila a ve vojsku královském a císařském sloužila. R. 641 nazýval se Aribert Ursini pán Hercinie. Po smrti jeho dědil statek Radobod pán Hercinie a Balenstatu, který 693 zemřel. Toho následoval Aribert III., který po Aribertu II. v Římě bez dětí zemřelém, statky zdědil r. 708. Z rodu Ursinich potomci časem dostali se do říše českomoravské. Jeden z nich, Vitigo, stál ve službě císaře Oty I.,¹⁶⁰ když s Boleslavem,¹⁶¹ bratrem sv. Václava,¹⁶² vojnu vedl. Po válce odebral se Vitigo z Domažlic do Pasova a radou i pomocí pasovského biskupa Adalberta¹⁶³ podal se na hranici do lesa Hercinia Sylva zvaného. Tu nepřátelé pohanské porazil a ono místo Vitoraz nazváno bylo. Vítězstvím zesíliv, vystavěl hrad Vitingov (Třeboň) zvaný. Pak nad řekou Vltavou dal stavěti hrad Rosenberg. Dále dal vystavěti nový hrad, jemuž jméno Hradec zůstalo. Též hrad Krumlov vystavěl, jakož i jiný hrad nový (Telč). Rod jeho vymřel až na jednoho Víta, který se nazýval pak z Rožmberka, jinak „Otec růží“. Co dále se v té listině stojí, má již Bílek i Oliva, jenž psali v osmnáctém století, taktéž Palacký, Kypta a Slovník naučný (Ls¹⁶⁴).

Založení nového města Telče

Zakladateli nového nynějšího města Telče jsou Bohuta a Vít z Rožmberka, pak rozšiřiteli města jsou Templáři. Bohutu známe dostatečně. Ve svém rytmech patriotických¹⁶⁵ o Vítovi Ursínim Oliva píše: Město naše rozširoval a Novou Telč fundíroval Ursini, muž vznešený. Ten u nás residíroval, rod jeho Telč oslavoval, prvé

---

¹⁶⁰ Otto I. Veliký (†973), německým císařem od r. 962.

¹⁶¹ Boleslav (†967/972), český kníže od r. 929/35.

¹⁶² Sv. Václav (907?-929/35), český kníže od r. 923/924.

¹⁶³ Adalbert, pasovský biskup v letech 946-971.

¹⁶⁴ Nespecifikované listiny.

¹⁶⁵ Josef OLIVA, *Rhythmi, patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785.

pamětihodný. Již Bohuta, pak Vitus Ursini kníže, muž udatný, ochránce křesťanského jména, jak jej listina jmenuje, stavěli sobě na pramenu Taje,¹⁶⁶ řeky v lese Vlči, vedle městyse Telče hrad. Nalezli místo velmi příhodné, od přírody vodou opevněné. Shledali v lese, když z jara sníh taje, kterak voda v oklice ze třech stran činí místo nepřístupné. Tady velký pevný hrad vystavěli. Aby nejenom z jara, ale stále hrad vodou chráněn byl, navezením dvou hrází

[30]

náhradí a celé hradiště dvěma rybníky ochránili. Na tak získaném toho času dosti opevněném místě počala se nová Telč stavěti (Ls, B I 4, O8 lit g¹⁶⁷).

Farní chrám sv. Jakuba

Jedna paní z rodu Vítova podle hradu na straně polední vystavěti dala kostel na počest sv. Jakuba Většího, apoštola Páně. K němu dle řádu Chrodegangera se hřbitovem a příbytkem pro kněze také školu připojila. Volný více nevyzkoumal, neboť náhrobek její před hlavním oltářem z červeného mramoru s její podobou v životní velikosti tesaný jest bez nápisu. Tento kostel shořel r. 1273 i se školou a domem pro kněze. Po ohni náhrobek ten do většího nově postaveného chrámu přenesen, opět před hlavní oltář položen a prkenou podlahou pokrytý byl, jak se podnes ve farním chrámu nalézá. Pravda dotvrzená jest stavebními památkami, že vstoupil některý Vítovec, pán Telče, do řádu templářů, od panovníků právě po vlastech rozšiřovaného a podporovaného. Rytíři templáři již před r. 1250 v lesích blíže městyse Starého Telče na temně hory pevný hrad Sternberg¹⁶⁸ vystavěli. Že velkostatků držitelové do řádu vstupovali, důkazy máme v dějepisu a místopisu církevním. Stavba Nového Města Telče, hrad Sternberg a dějepis ukazují, že tehdejší pán Telče stal se údem řádu templářů, jímž se tedy městys Starý Telč a k němu patřící krajina za majetek dostala. Od r. 1207 až do 1330, píše Volný, nedají se sice majetníci Telče listinami zjistiti, ale pravděpodobno jest, že Telč ve druhé

---

¹⁶⁶ Dyje.

¹⁶⁷ Nespecifikované listiny; SOKA, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63, sešit 1, s. 4; Josef OLIVA, *Rhythmi patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785.

¹⁶⁸ Štamberk.

polovici třináctého věku náležela řádu templářů. Od nich i blízký hrad Sternberg (v ústech lidu Štamberk) vystaven byl (D VII 201, VB I 281, III 101, 108, VM 6. 482¹⁶⁹).

Templáři, páni Telče

Templáře a jim podobné řády rytířské za časů křížáckých válek povstaly, znáti nás učí zvláště dějepis církevní. Rytířstvo, výkvět živobytí a času tehdejšího, posvěceno bylo od církve svaté jako služba muže důstojná k ochraně slabšího pohlaví a bratří sklíčených. Z rytířstva a mnišstva v oněch válkách za věc posvátnou, za zemi svatou původ vzalo duchovní rytířstvo; předně tři znamenité řády rytířské: johanité či špitálští, templáři a Řád německý. Již před časem tažení křížových byl v Jerusalemě hospital (špitál) ku přijmutí poutníků a kaple sv. Jana Křestitele. Obojí založili kupcové z města Amalfi r. 1048. Když bylo křížácké vojsko vybojovalo Jerusalemě, ústav tento milosrdný byl nadán od Bohumíra¹⁷⁰ statky, bratří při něm vzali na sebe sliby mnišské a počali se nazývati Bratři špitálští u sv. Jana Křestitele. Druhý představený řádu, Raimund z Puy¹⁷¹ (In Podio), přidal k prvotnímu povolání hosty častovati a nemocné obsluhovati také ještě třetí povinnost: rytířsky bojovati proti nevěřícím (1118). Papežským potvrzením povstal tento Řád Johanitů,

[31]

kteří napotom od Saracénů tlačením byvše, r. 1310 usadili se na ostrově Rhodu, r. 1530 pak na Maltě, odkud Rhodyští a Maltézové slovou. Černý plášť s bílým křížem osmírohým jest roucho jejich, na praporci pak červený kříž. Johanité udrželi se vždy v postavení důstojném. Toho r. 1118 složilo devět francouzských rytířů s Hugonem de Payens¹⁷² (de Paganis) rytířské sliby řeholné jedině k tomu cíli, aby rytířský boj vedli s nevěřícími pro víru. Oni založili základ k onomu později tak mocnému řádu templářů,

---

¹⁶⁹ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. VII. Band*, Brno 1880, s. 201; Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren, Brünnner Diöcese I*, Brno 1856, s. 281; Týž, *Kirchliche topographie von Mähren, Brünnner Diöcese III*, Brno 1859, s. 101, 108; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 482.

¹⁷⁰ Godefroy z Bouillonu (†1100), jeden z vůdců první křížové výpravy.

¹⁷¹ Raimund du Puy de Provence (1083-1160), velmistr špitálních v letech 1120-1160.

¹⁷² Hugo de Payen (asi 1070 – 1136).

který se tak jmenoval, protože jejich první sídlo bývalo v Jerusalemě v paláci vedle bývalého chrámu či templu Šalamounova. Řád ten byl r. 1128 církevně potvrzen, rozmáhal se velmi rychle po veškerém světě křesťanském. Byl pak rozdělen na kněze, rytíře a bratry sloužící. Když křesťané ztratili Palestinu, usadili se templáři na ostrově Cypru. Řád špitálský obstarával sice nemocné poutníky všech národů, nemohli se však ve všem domluvit s Němci. I založen jest r. 1128 špitál německý, postavený pod dozor velmistra špitálských rytířů. Když ale při obležení tvrze Ptolomais 1190 nemocní Němci v nemocnicích malé dosahovali obsluhy, tu založili měšťané brémští a lübecktí nový hospital, ku kterému se přidali bratři německého hospitalu. Tak povstal Řád německý podporován byl přízní knížat německých. První velmistr řádu byl Jindřich z Valpot¹⁷³; stanovy řádu byly podobny těm řádu johanitů. Všecky řády rytířské mající kříž za odznak zvané jsou křížovníci. Rozuměni pod názvem tím johanité, hospitalité nebo špitálští, templáři, Řád německý, Rytíři Božího Hrobu, Rytíři Sv. Ducha de Sassia a jiní podobní řádové, kteří od těch časů i na Moravě a v Čechách byvše osedlí, měli tu své statky, až jedni po druhých buď sami zanikli aneb vyzdviženi byli. Zakládali špitály spolu s měšťany, kde se byli usadili, ale hlavně zabývali se obsluhou ve špitálech. Řídili se řeholí buď sv. Augustina, nebo sv. Dominika a tou zvláště taky jeptišky. Časem totiž i řehole ženské k obsluze nemocných, vyučování mládeže a jiným skutkům milosrdenství zakládány byly. Do Čech přišli templáři za krále Václava I.¹⁷⁴ asi r. 1232. Dle Slovníka naučného za jedenáct let, dle Bindra Reální encyklopedie¹⁷⁵ za dvacet let později, rozšířili se templáři taky na Moravě. Hladinu cesty západně Telče, u Lhotky, ve zříceninách, jest, jak se podobá nejprvnější sídlo templářů na Moravě, hrad Sternberg. Starými listinami telčskými se tvrdí a stavební památky pevně stojící podnes to dokazují, že okolo roků 1250 až 1258 ke starému městyso Telči na místě kde se les Vlč rozprostíral: od Bohutova hradu, v němž se usadili, Nové Město, totiž nynější město Telč, dali templáři přistavěti. Město ve hradbách dvěma bránami opatřili. Vedle brány

---

¹⁷³ Jindřich Walpot z Bessenheimu († 1200), velmistr řádu německých rytířů v letech 1198-1200.

¹⁷⁴ Václav I. (1205–1253), český král v letech 1230-1253.

¹⁷⁵ Wilhelm BINDER, *Allgemeine Realencyclopädie oder Conversationslexicon für das katholische Deutschland*, Regensburg 1846-50, 12 sv.

velké na ostražní obhlídku města, vysokou věž ze samých sekaných kamenů zbudovati dali (BD 571, K 11, K 1 115, O 27, Sn 9¹⁷⁶).

[32]

Templářský hrad Sternberg

Dle Volnýho byl hrad Sternberg, v ústech lidu Štamberg, již asi r. 1250 od templářů prvně vystavený. Byl tehdá hrad Sternberg jádro velikého rozsáhlého panství templářů. Zdali taktěž hrad Roštejn severně Telče a pod jakým jménem vystavěli, posud nedalo se listinami určit. K onému velkému templářskému statku Sternberku dle Volnýho náležely tři díly města Slavonic, městysy Kumžak a Strmilov v Čechách, Mrákotýn, Řásná, Lhota, Světlá, Práskolesy,¹⁷⁷ Valentinovo Vydří, dvě Myslové¹⁷⁸, Čenkov,¹⁷⁹ Velký Pičín,¹⁸⁰ Šachy,¹⁸¹ Radlice, Roseč u Nové Říše,¹⁸² a teď již neznámé, ve válkách zbořené i zašlé vesnice Ingromov, Řízov, Muzatec neb Mrzatec, Vojkov, Uhliště (ve farnosti Kostelno Myslovské), Krekvice a jeden mlýn v Krahujčí. Patřily tu jmenované obce k velkostatku Sternberku se všemi farami, hrady, mlýny, rybníky, polnostmi, loukami a lesy. Templáři kupovali statky v Čechách i na Moravě. R. 1297 Protiva z Doubravic vyznává na zemském soudě v Brně, že rozsáhlé své zboží na Moravě po obou březích Dyje prodal Ekkovi,¹⁸³ zemskému komturovi v Čechách a na Moravě, za 250 hřiven stříbra. Velkostatek Sternberg r. 1350 držel Štěpán z Březnice a

---

¹⁷⁶ Jan BÍLÝ, *Dějiny sv. katolické církve*, Brno 1859, s. 571; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 11; Koleda. Kalendář 1858, Brno 1857, s. 115, Josef OLIVA, *Rhythmi, patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785, s. 27; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874.

¹⁷⁷ Práskolesy.

¹⁷⁸ Horní a Kostelní Myslová.

¹⁷⁹ Čenkov.

¹⁸⁰ Velký Pěčín, obec jižně od Telče.

¹⁸¹ Šach.

¹⁸² Rozseč, obec východně od Telče.

¹⁸³ Ekko, komtur templářského řádu v letech 1294-1309.

r. 1358 Jindřich z Hradce¹⁸⁴. R. 1423 rozbořili hrad husiti, takže z něho dnes nepatrně jen části základních zdí zbyly (D VII 184, F 64, VM 6. 489, 490¹⁸⁵).

Rytířské řády na Moravě

Rytířským řádům na Moravě dle obou místopisů Volného, náležely mnohé fary a farní patronáty, tedy též telčský, pokud pány Telče byli. Například jenom některé z nich tu připomenuté jsou. Komenda v řeči řádů rytířských tolik, co fara se statkem nemovitým, a komtur tolik, co farář. Tehdá mnozí majitelové statků do řádů vstupovali, statky své řádům těm věnujíce. Tak Dobřínsko, Jamolice, Čejkovice a Tempelstein přišli Templářům. V listině od r. 1303 kde Judita z Hodic u Třeště kostelu želetavskému díl vesnice Radonína daruje, jsou dvě templáři Ábel a Bertold, svědkama fary Dukovany, Dubňany a Bohuslavice (teď neznáme), potvrdil biskup Bruno¹⁸⁶ r. 1279 templářům. Hrádek, městys ve Znojemsku, na levém břehu Dyje, náležel již 1227 komendě rytířů sv. Jana v Mailberku, kteří zde filiální komturství měli. Tento Hrádek byl již r. 1052 členem v řetězu pevností, které Moravu chránili proti útokům nepřátelským. R. 1052 kníže Bořivoj daroval kostelu boleslavskému mezi jinými též ves na Hrádku. R. 1086 král Vratislav klášteru opatovskému díl mýtného z mostu na Hrádku. Hrádek náleží mezi nejstarší hrady moravské a byl spravován knížecími úředníky, čili purkrabími. Markrabě Přemysl¹⁸⁷ r. 1237 nařídil purkrabím v Bítově, Vranově, Jemnici, tehdá v děkanství telčském, Mohelně a na Hrádku, aby pilně střežili pevností jim svěřených. Též Červený Hrádek jest hrad starý. Držitel jeho <v dějinách slavný> Markvard¹⁸⁸ založil

[33]

---

¹⁸⁴ Jindřich z Hradce (†1398).

¹⁸⁵ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. VII Band*, Brno 1880, s. 184, Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879, s. 64; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 489-490.

¹⁸⁶ Bruno ze Schauenburku (†1281) byl olomouckým biskupem od r. 1245.

¹⁸⁷ Přemysl (1209-1239), byl od r. 1227/28 markrabím moravským.

¹⁸⁸ Markvard z Hrádku.

založil klášter novoříšský. Příbice¹⁸⁹ byly komenda řádu johanitů neb maltézů. Když Znojmo rozkotané po 60 let v ruinech leželo, bylo sídelní místo údělu neboli knížectví toho hrad Bítov. Král český Otokar I.¹⁹⁰ r. 1222 po druhé znova město Znojmo založil, tady školu zřídil, johanity sem uvedl a svato-mikulášský kostel na děkanský povýšil. Kounice Horní ve Znojemsku blíže Hrotovic, byly od r. 1200 komendou johanitů, jež okolo r. 1464 zanikla. R. 1170 koupil český podkomoří Martin část Hrušovan od několika rytířů, druhou část obdržel od Irada, tehdy celé Hrušovany daroval řádu johanitů. Slavkov nepatřil templářům, nybrž dle buly papeže Inocence IV.¹⁹¹ z r. 1259 řádu Johanitů. Taktéž Orlovice nenáleželi templářům, ale johanitům, kde komendu měli. Tu dle Volnýho patrně se dočítáme, že jména těch řádů často jedno za druhé se psalo. Rytíři johanité či špitálští měli na Moravě vícero špitálů. Taky špitálu Sv. Ducha v Brně daroval Přibyslav z Křižanova více statků. Taktéž byl špitál rytířů Sv. Ducha v Telči (Sn 3, 4, VB I 281, VB II 235, VM 2. 1. 75, 134, 139, VM 2. 2. 428, VM 3. 55¹⁹²).

Město Telč z rozkazu krále opevněno

Ohrazování měst dělo se za času Přemysla Otokara II.,¹⁹³ jenž panoval jako markrabě moravský od r. 1247 až do 1253, pak jako král český až do r. 1278. Město na rozdíl od městyse a vesnice jest obec zvláštními právy a svobodami nadaná; jako jsou provozování takzvaných městských živností, odbývání trhů, vyšší stupeň samosprávy, jistá práva politická a jiné. V prvních časech náleželo městům právo hrdelní a veliká výsada měst bylo právo opeňovací. Požadovalo se od města, by ohrazeno bylo

---

¹⁸⁹ Příbice, obec jižně od Brna.

¹⁹⁰ Přemysl Otakar I. (†1230) byl českým panovníkem od r. 1197.

¹⁹¹ Inocenc IV. (1195–1254) byl papežem v letech 1243-1254.

¹⁹² Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859 - 1874; Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Brüner Diöcese I*, Brno 1856, s. 281; týž, *Kirchliche Topographie von Mähren, Brüner Diöcese II*, Brno 1857, s. 235; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. 2. Abtheilung Brüner Diöcese. 1. Band, Brünn*, Brno 1856, s. 75, 134, 139; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. Band 2, Abtheilung 2*, Brüner Kreis, Brno 1836, s. 428; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. Band 3, Znaimer Kreis*, Brno 1837, s. 55.

¹⁹³ Přemysl Otakar II. (1233-1278), byl českým králem od r. 1253.

hradbami s věžemi i bránami a příkopem i dostatek zbraně mělo; proto původ vzala prachárna v Telči. Opevňování muselo býti v osmi letech dokonáno. Obyvatelé osvobození byli na tu dobu ode všech daní. Řiditeli opevňování za to propůjčen v odměnu dědičně úřad rychtářský, třetí denár z pokut, dva lány s loukou, právo zříditi si lázně, dva krámy řeznické, dva krámy ku prodávání chleba a mlýn. Tu máme původ mlýna v Telči na baště za severní (malou) bránou, jenž byl hnán vodou rybníka Ostrovského. Starým Slovanům sloulo město hrad, ve kterém smyslu se i o hradu Telči píše, že se města rozmáhala, příčinou byl změněný způsob vojenství, jemuž les, zemský a župní hrady, ani spoléhání se na pomoc šlechty nestačily. Zakládána jsou města, aby jimi přibýlo zemi lidnatosti, průmyslnosti a obrany, komoře královské důchodů a panovníkům pomoci proti šlechtě. Králové městům na čas berné a úroky odpouštěli, kdykoli města škodu měla válkami, ohni, povodní a jinými nehodami. Udělovali městům právo míle, to jest, že pod velikými pokutami nemělo na míli cesty kolem města žádné řemeslo děláno býti. Měšťané se šlechtou mívali půtky, protože šlechta nepřála živností městským, jdoucím z nich důchodům komoře královské. Šlechta nepřála stavu městskému,

[34]

který na zámožnosti, nikoli na urozenosti, zakládal důležitost a svobodu svou. Král Přemysl Otakar jsa ještě markrabě, rozkázal purkrabím pilně střežiti pevnostní řetěz hradů zemských, k nimž náležely na Dyji Znojmo, Hrádek, Bítov, Vranov, Jemnice, Mohelno a jiné. Bylo mu pilně valčiti s nepřáteli. Olomouckého župana Vítka syn Oldřich I.¹⁹⁴ byl s králem Otokarem r. 1254 v Prusích, pak byl s králem r. 1260 v bitvě u Kres[s]enbrun[n]u na poli Moravském. Dle Slovníka naučného jemu přikázal král podle tehdejšího předpisu město Telč opevniti, zvláště, když znal již pevné stavby rytířů templářů. Musel býti příkop městský hluboký s šíří dvacet loket s obou stran obezděný. Zeď městská musela býti vysoká dvacet loket a na příhodných místech věžemi opatřená, nad branami věže a k řece jenom branka. Na rozkaz krále Otokara dali templáři Nové Město Telč hradbami a příkopy obehnati. Vysoká věž z kamenů sekaných u brány jižní nahradila věže hradební, k bránám i přes příkopy zdvihací mosty opatřili. Na straně města čtvrtě totiž jihovýchodní hlubokým příkopem spojili ony dva rybníky od Bohuty a Víta založeny, jak podnes, zvláště když na jaře taje, tudy příkopem tím velkou vodu

---

¹⁹⁴ Oldřich I. z Hradce (†1282).

técti jest viděti. Města byla povinna nejen zdi městské až do času Rudolfa II.¹⁹⁵ spravovati, nýbrž i v čas potřeby je hájiti a krom toho k zemské hotovosti poměrný počet lidu zbrojného posílati. R. 1281 hrazená města poprvně sněmovala se šlechtou. Osoby panské a rytířské usazené ve městech měly s obcí trpěti konající povinnosti, které na usedlost městskou sluší. Nově opevněné město Telč mělo ve zdích městských brány dvě, severní (malou) a jižní (velkou) a dva zdvihací mosty. Jižně na předhradí mělo bránu, která podnes jest, a u hráze rybníka pnula se ještě jedna brána v těch místech, co jsou na velkém předměstí domy čísla 8 a 9. Před bránou tou byl též zdvihací most, nyní stojí tu socha sv. Anjela Strážce. Proti bráně severní byl na baště mlýn, co jest dům číslo 1 předměstí nového. Nyní stojí proti němu socha sv. Prokopa. Město Telč též právem německým obdařeno, mělo právo vaření piva obojího, tři výroční trhy a právo hrdelní. Před telčský soud hrdelní patřila místa Nová Říše, Řečice Kostelní Vydří, Borovná a Nevcehle. Markrabě Karel¹⁹⁶ r. 1335 městu Telči, které tehdá mělo královského orla ve znaku a pečeti, potvrdil hrdelní právo, které se 1359 skutečně vykonávalo. Ještě r. 1740 poslední na hrdle trestán tu byl a podnes trata polní jmenuje se Za stínadly. Měšťané dbali na školu a vynikali pobožností, jevící se ve chrámech i v rodinách. Odtud tolik synů města Telče stavu duchovního. Svých práv a svobod městských byli si dobře povědomi pyšníci se jimi i proti panstvu. Mimo rolnictví živili se řemesly. Hned za času Otokara řemeslníci ve bratrstva se spojovali, z nichž cechové či pořádky se tvořili. Jich účelem bylo vyučování

[35]

řemeslu, dohlížení, by kupující špatným zbožím nebyli řízeni a drahotou přetahováni. Dozor vedli, aby mezi mistry a tovaryši byl řád i kázeň, v obchodě a nemoci podpora i vdovám, aby živnosti byly usnadněni. Cechovní své artikule dávali si od pánů telčských potvrzovati, aby proti břídilům a hudlařům pojištění byli (D VII 78, K 11, 12, Kt, O 22 lit. g, Sn 5, 6, 9, Ur, VM 6. 514, 515¹⁹⁷).

---

¹⁹⁵ Rudolf II. (1552-1612) byl českým králem od r. 1576.

¹⁹⁶ Karel IV. (1316–1378), moravský markrabě v letech 1334-1349.

¹⁹⁷ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. VII. Band*, Brno 1880, s. 78; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 11, 12; Katastrální protokol města Telče; Josef Oliva, *Rhythmi, patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785, s. 22; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 5, 6, 9; SOkA Jihlava, *Urbář panství Telč*; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschat Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 514-515.

Zvrhlé rytířstvo světské

Co zatím duchovní řády rytířské utěšeně kvěly a blahodárně působily na Moravě, rytíři světských časů tehdejších ne všichni čest svou zachovali. Mnozí zvrhli se na zbojníky, lupiče a škůdce země. V lesích co možná na místech nepřístupných hrady stavěli, nebo již stávající vybojovali a v nebezpečná hnízda loupežnická proměnili. Tak stali se světské někteří rytíři metlou a postrachem vůkolí, kde lupem a zájímáním pocestných sebe a roty své vyžívali. Templáři byli veliké dobrodiní ku přemožení takových lupičů a k vydobývání hradů jejich. Možná, že na Roštejně a tam, kde Sternberk svůj stavěli, takové tvrze nebo hrady našli. Záviš z Falkensteina¹⁹⁸, o něm první zmínka děje se v listině z r. 1272, stál v čele Vítkovců, kteří se byli r. 1276 pozdvihli proti králi Přemyslu Otokarovi II. a tím jej k míru s císařem Rudolfem¹⁹⁹ přinutili. Přišlo k nové válce a u Lavy²⁰⁰ v Rakousku Otokar zahynul. Záviš zdržoval se 1279 ve Znojmě, kde toho času ovdovělá královna Kunhuta²⁰¹ dvorem byla. Oldřich I. ve spolku se Závišem válčil proti Janovicům.²⁰² Když 1283 mladý král Václav²⁰³ sám v panování se uvázal, vložil správu země do rukou Závišových. Tu Záviš hned osobně vypravil se na Moravu s celým vojskem, aby ji očistil od loupežníků v ní osedlých. Tady mnoho tvrzí dobyl na loupežnicích a jich ke čtyřem stům dal odpraviti. Též pány odporne brannou mocí krotil a krále ve sporu s nevlastním bratrem jeho Mikulášem o knížectví opavské v dobrotě narovnal. V krátkém čase, ale žel Bohu, proti králi Václavovi zdvihl se veškerý rod Vítkovců, jehož hlavou Záviš byl. I musel král mocí dobývati na Vítkovcích hradů svých, tak více hradů v moc svou dostav král konečně i Hlubokou obklíčil. Před tím hradem byl Záviš r. 1290 na lešení schválně vystaveném prknem s'at, byla mu prknem hlava uražená, an z hradu na to jeho bratří hleděli. To vyobrazení nalzáme v Zapové Kronice české.²⁰⁴ Jevíčko zdrancováno a spáleno jest r.

---

¹⁹⁸ Záviš z Falkenštejna (asi 1250 - 1290), český šlechtic.

¹⁹⁹ Rudolf I. Habsburský (1218-1291) byl německým králem od r. 1273.

²⁰⁰ Laa an der Thaya, rakouské město při hranicích s ČR.

²⁰¹ Kunhuta Uherská (asi 1246 – 1285).

²⁰² Míňen je rod Janovských z Janovic.

²⁰³ Václav II. (1271-1305) byl českým králem od r. 1283.

²⁰⁴ Karel Vladislav ZAP, *Česko-moravská kronika 1-3*, Praha 1868-72.

1287 loupežnickým rytířem Heřmanem z Hohensteinu. Morava zdála se býti tehdá neustálým táborem válečným. V Račicích u Vyškova stál rytíře Bedřicha z Linavy pevný hrad loupežnický, kterého král Jan²⁰⁵ r. 1312 jen tím doyl, že havíři zdi podkopati dal. Proto byly duchovní řády rytířské zemi a králi velikým dobrodiním a taky od panovníků všemožně podporovány byly (D V 325, Sn 7, 10, VM 2. 2. 399²⁰⁶).

Špitálští rytíři Sv. Ducha v Telči

Původně založeni jsou špitálští rytíři Sv. Ducha v zemi francouzské

[36]

Kvidonem z Montpellieru k obsluze nemocných. Byli rytíři a spolu řeholníci Sv. Ducha zasvěcení. Kvido, muž mocný a zámožný, milosrdenstvím k nemocným jatý, vystavěl špitál a jej pod ochranu Sv. Ducha odevzdal. Horlivostí svou a vyučováním rytířů stal se prvním celého řádu mistrem. Papež Inocenz III.²⁰⁷ r. 1198 ten řád potvrdil. Slib duchovních rytířů těchto zněl: „Obětuju se Bohu, Sv. Duchu, Nejsvětější Panně, našim představeným, pak chudým a nemocným, abych celý čas života mého byl jich služebníkem.“ Již v 8. století vystaven byl od anglosaského krále v Římě hospitál. Papež jej obnovil, rozšířil, hojně podaroval a pro původní založení „Špitál Sv. Ducha de Sassia“ nazval. Špitál ten r. 1204 mistru Kvidovi, jež do Říma povolal, řádně odevzdal. Špitálští rytíři Sv. Ducha, podle hospice římského „de Sassia“ zvaný, rozšířili se po všech zemích. R. 1209 arcivévoda rakouský²⁰⁸ ve Vídni na předměstí špitálský a řeholní řád rytířů sv. Ducha založil. Těm špitálními bratřím Sv. Ducha Přemysl Otakar II. ve Vídni r. 1274 jich državy potvrdil. Na Moravě ten řád měl špitál v Litovli na Olomoucku a jak Volný píše, následovníků nalezl ve mnohých městech moravských až na některé změny času přiměřené. O tom důkaz vydávají špitály k sv. Duchu po zemi ve městech založeny šlechtou, kněžstvem a měšťanstvem hojně obdařené, zejména v Olomouci, v Brně a v Telči. Bohuta za křižáckých válek již znal rytíře templáře, jakož

---

²⁰⁵ Jan Lucemburský (1296-1346) byl českým králem od r. 1310.

²⁰⁶ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte V. Band*, Brno 1870, s. 325; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, 7; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. Band 2, Abtheilung 2, Brünnner Kreis*, Brno 1836, s. 399.

²⁰⁷ Inocenc III. (1160-1216) byl papežem v letech 1198-1216.

²⁰⁸ Leopold VI. Babenberský (1176-1230) byl rakouským vévodou v letech 1198-1230.

i rytíře špitálské, nebo za něho na Moravě počali sídleti. Z předu jsme četli o rytířích johanitech neb špitálských ve Hrušovanech, kterak český podkomoří Martin část Hrušovan od několika rytířů r. 1170 koupil a řádu johanitů daroval. Toho času již Bohuta byl pánem Telče. Slavného rodu Lichtensteinu rodokmen vykazuje, že r. 1306 Vilém a Kristian z Lichtensteinu jsou s jinými rytíři a panstvem svědky na listině, v níž hojně jest obdařen špitál Sv. Ducha v Bo[l]zaně.²⁰⁹ Jindřich z Hradce,²¹⁰ syn Oldřicha,²¹¹ byl od r. 1400 mistrem rytířského řádu hospitalitů ve Strakonících. Byv při bouřích husitských v bitvě u Sodoměře 1420 smrtelně raněn, v krátce umřel. Litovel, okresní město, mělo r. 1212 špitál rytířů sv. Ducha, jenž sloužil filiálkou špitálu vídeňského. V Brtnici²¹² na Jihlavsku ve XIII. století johanité či špitálští rytíři svou komendu měli. Krumlov na Znojemsku, město okresní, stará osada dříve opevněná. Zde byla komenda špitálských rytířů řádu německého a okolo r. 1450 zanikla. Dle dějepisu Dudíka templáři a jiní rytíři r. 1241 na Moravě v bitvě v první řadě bojovali, a sice děkan templářů s dvěma bratry. Listinou z r. 1238 hospitálu svatodušskému před Brnem potvrzuje se desátek, králem Václavem I.²¹³ jemu darovaný. S templáři nebo málo později špitálští rytíři Sv. Ducha v Telči se usadili. K templářské věži strážní dle pravidla církevního na východ oltářem přistavěli sobě kostel svůj k uctění

[37]

Sv. Ducha, jako i severně věže konvent neb komturství se špitálem. Byli v Telči asi 70 let a památný důkaz po nich zůstal, pevně stavený chrám Sv. Ducha i konvent, pak na klášter jeptišek upravený. Stavby ty, kostel a konvent, posud tady v ohradě města Telče jsou dokladem nezvratným, jako i užitečný pozůstatek špitálského rytířského Řádu Sv. Ducha de Sassia zvaného (D V 193, 207, D VI 99, F 35, Sn 1, 3, 4, St, VB III 107, VO I 134²¹⁴).

---

²⁰⁹ Bolzano, město na severu Itálie.

²¹⁰ Jindřich III. z Hradce (1384–1412).

²¹¹ Oldřich IV. z Hradce (1351–1384).

²¹² Brtnice, obec jihovýchodně od Jihlavy.

²¹³ Václav I. (1205-1253) byl českým králem od r. 1230.

²¹⁴ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. V. Band*, Brno 1870, s. 193; týž, *Mährens allgemeine VI. Band*, Brno 1875, s. 99; Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879, s. 35; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 1, 3, 4; Stamenbaum der Grafen Lichtenstein; ; Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren*, Brünn

Pannenský klášter v Telči

Dle letopisů města Telče při chrámu Sv. Ducha královna česká Eliška²¹⁵ r. 1329 klášter rytířů špitálských pro panny přistavěti dala a špitál jim odevzdala. Při chrámu Sv. Ducha k jihu a východu byl hřbitov, od hradeb městských pak zahrada klášterní. Dne 31. junia 1305 Vaclav II.²¹⁶ u přítomnosti nejvyšších úředníků zemských, nejvyššího komoří Jindřicha z Rožmberka²¹⁷ umřel. Choti jeho Elišce, královně, vyměřeno bylo dvacet tisíc hřiven. Král Václav III.²¹⁸, poslední mužský potomek panujícího rodu Přemyslovců, oženil se 5. oktobra 1305 v Brně s Violou,²¹⁹ dcerou knížete těšínského, pána osvětimského, a byl r. 1306 v Olomouci od Durynčana²²⁰ zavražděn. Královna Eliška r. 1326 pečovala o přenesení a pohřbení Václava III. z biskupského kostela olomouckého v hrobce rodinné na Zbraslavi. Mladá, bezdětná vdova Viola provdala se za českého velmože Petra z Rožmberka.²²¹ Královna Eliška, jsouc pamětliva rodinné povinnosti za duši zemřelého milosrdný skutek učiniti, klášter a špitál jeptiškám v Telči u Sv. Ducha připravila. Po smrti královny Elišky komorná její Gertruda ve své poslední vůli r. 1336 v Brně klášteru jeptišek řádu dominikanského svůj statek darovala. Z kláštera toho nyní jest všeobecná nemocnice. Za času husitské války, když jedno oddělení husitů též město Telč r. 1423 přepadlo, byl tento chrám Svatodušní zneuctěn, porouchán, panny z kláštera vypuzeny a špitál poškozen. Bílek ve svém dějepisu, když byl podobně vypravil o zrušení města Telče a rozkotání hradu Sternberka, bývalého sídla templářů, píše o jeptiškách ve klášteře a špitále Sv. Ducha od rot husitských zahubených. Jmenuje ty jeptišky řádu sv. Kateřiny Sienské, která

Diöcese III, Brno 1860, s. 134, s. 107; týž, *Kirchliche Topographie von Mähren, Olmützer Diöcese I*, Brno 1855, s. 134.

²¹⁵ Eliška Přemyslovna (1292-1330), česká královna.

²¹⁶ Václav II. (1271-1305), český král.

²¹⁷ Jindřich z Rožmberka (†1310).

²¹⁸ Václav III. (1289-1306), český král v letech 1305-1306.

²¹⁹ Viola Těšínská (1290?-1317).

²²⁰ Míňen Konrád z Botenštejna (†1320?). Viz Zdeněk FIALA (ed.), *Zbraslavská kronika*, Praha 1976, s. 150.

²²¹ Petr I. z Rožmberka (†1347).

vstoupila do třetího řádu sv. Dominika k obsluze nemocných. Také z Nové Říše jeptišky za časů válek v Telči u jeptišek ochranu hledali. Po vyzdvižení templářů a po znenáhlem zanikání rytířů Řádu Sv. Ducha ujala se tedy chrámu a špitálu toho královna Eliška. Telč totiž opět patřila jako zboží ke koruně královské. Přestavěti a upravití dala konvent rytířů na klášter pro panny jeptišky dominikánky, které ošetřovali nemocných ve svatodušním špitále telčském více jak sto let. Po zhoubném řádění husitském ujali se měšťané dobročinně špitálu, jenž se pak počal nazývati městským (B II 27, D VII 224, 243, 253, 257, F 36, K 60, O 28 lit. t. VB III 107, VN 2. 1. 64²²²).

Telč majetek a statek koruny

Rytíři templáři později bohatstvím a slávou řádu svého zhrdli. Byli pak obviňováni ze všelijakých nepravostí od závistníků a

[38]

lidí lakotných. Papež Klement V.²²³ jsa v zajetí avenionském²²⁴, po vůli krále francouzského²²⁵ mocný řád ten zrušil r. 1312. Po vyzdvižení templářů připadlo město Telč i s krajinou koruně královské. V dějepisu čteme, že když Jan,²²⁶ král český, Telč buď zastavil nebo jiným způsobem o ní přišel: syn jeho Karel, markrabě moravský, napotomní císař a král český Karel IV., Telč i s jinými hrady a statky zeměpanskými ze zástavy r. 1335 vyplatil a opět zase koruně přivlastnil. R. 1339 se schválením krále Jana markrabě Karel vyměnil město a statek Telč s Oldřichem II. z Rožmberka²²⁷ za Banov u

---

²²² SOKA, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63 sešit 2 s. 27; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. VII. Band*, Brno 1880, s. 224, 243, 253, 257; Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmánství Dačického*, Třebíč 1879, s. 36; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 60; Josef OLIVA, *Rhythmi patriociti de Teltschii Memorabilibus 1785*, Olomouc 1785, s. 28; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. Band 3*, Brno 1837, s. 107; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. Band 2, Abtheilung 1*, Brünnner Kreis, Brno 1846, s. 64.

²²³ Klement V. (1264–1314), papežem v letech 1305–1314.

²²⁴ Tzv. „Avignonské zajetí“ trvalo od r. 1309 do 1377.

²²⁵ Filip IV. Sličný (1268–1314), francouzský král.

²²⁶ Jan Lucemburský (1296–1346), český král.

²²⁷ Oldřich III. z Hradce (†1348).

Hradiště. Byl to statek na uherských hranicích ležící, v dolině karpatské strategicky důležitý. Banov ten se již r. 1091 připomíná, protože tu jest průsmyk, stará zemská brána uherská. Panství kumžacké, od jakživa část panství telčského náležící templářům, připadlo komoře královské. Král Jan přepustil je výměnou Oldřichovi. Po templářích statek Sternberk držel r. 1350 Štěpán z Březnice, až Jindřich z Hradce²²⁸, pán Telče, od něho statek ten koupil a jej sobě r. 1358 v deskách zemských připsati dal (BD 573, D V 236, F39, K 11, Sn 4, 9, VM 6. 482²²⁹).

Rožmberkové, páni Telče

Dle Sborníka naučného²³⁰ byli páni z Rožmberka někdy velmi mocný a bohatý rod český, jenž měl ve znaku červenou růži v bílém poli. Zakládaje si na příbuznosti s italskými Ursiny, ovšem bezpodstatně, rozmnožil Vilém z Rožmberka²³¹ první znak tím, že přijal do něho tři řeky a dva medvědy štít držící. Petr²³² pro jakous rozepři s Bolkem,²³³ knížetem opavským, o přednost rodu dal si příbuznost s Ursiny r. 1341 od krále Jana potvrditi listy nějaké, na to ukázav. Podle oné staré listiny, která dále zní v souhlasu s Bílkem, Olivou, Kypťou, Palackým a Slovníkem čteme, že Vítek, znamená smrt se blížiti, r. 1194 mezi syny své panství rozdělil. Obrazy, které na zámčích v Krumlově, Hradci a Telči se spatřují, představují rozdělení panství synům Vítkovým. Ve jmenovaných zámčích taky té listiny opisy se chovají. Vítek měl pět synů, kterým své statky rozdal. Jindřich²³⁴ obdržel štít i prapor se zlatou růží v modrém poli a panství hradecké. Tady sobě nový hrad vystavěl a po něm město Jindřichův

---

²²⁸ Jindřich I. nejstarší z Hradce (†1365).

²²⁹ Jan BÍLÝ, *Dějiny sv. katolické církve*, Brno 1859, s. 573; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. V. Band*, Brno 1870, s. 236; Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879, s. 39; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 11; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 4, 9; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 482.

²³⁰ Riegerův *Slovník naučný*.

²³¹ Vilém z Landštejna (1296-1356).

²³² Petr I. z Rožmberka (†1347).

²³³ Boleslav III. Lehnický (†1352).

²³⁴ Jindřich z Hradce (Jindřich Vítkovec).

Hradec sluje. Syn druhý Vilém²³⁵ obdržel štít i prapor s bílou růží v červeném poli a statek Třeboň. Třetí syn Smil²³⁶ obdržel štít i prapor s modrou růží v žlutém poli a panství bystřické. Čtvrtý syn Vok²³⁷ obdržel štít i prapor s růží červenou v poli bílém a panství Krumlov. Pátý syn Sezyma obdržel štít i prapor s černou růží v zlatém poli a místo panství peníze. Ještě r. 1720 chovalo se v telčském zámku pět stříbrných růží a čtyry cány stříbra, které zlatem rozmanitě ozdobené byly. Těmi věcmi stříbrnými se ono rozdělení panství Rožmberků značilo. Anžto Rožmberkové v městě Telči 265 let sídleli, seznání některých osobností přispěje k objasnění událostí za ten čas ve městě prošlých. R. 1243 na listině práva městského pro Brno od krále Václava²³⁸ podepsaní jsou tři páni z Rožmberka, jenž byli členy královského dvoru. Jindřicha syn Vítek,²³⁹ od 1247 župan [39]

olomoucký, byl ještě s jinými poslán jednati o mír s Belou²⁴⁰ králem uherským. Daroval klášteru zábrdovickému dva lány jeden nad volní[?] a[?] byl koupil od Viléma Olbramovice v Říši. Již v letě 1248 vyskytuje se probošt říšský Heřman. Byla tedy županu Vítkovi Rožmberkovi²⁴¹ Telč i Nová Říše dobře známá. Vítka syn Oldřich I. byl s králem Otokarem II. v Prusích pak v bitvě u Kresenbrunu²⁴² na poli moravském.²⁴³ Tak slove [se] v Rakousích pod Enží rovina 13 hodin cesty dlouhá a 5 hodin široká. Jemu přikázal [Přemysl] Otokar [II.] město Telč opevniti. Oldřich však po čase uznal za dobré, proti [Přemyslu] Otokarovi [II.] bojovati ve vojišti Rudolfově²⁴⁴ na poli Moravském. V bitvě dne 26. augusta 1278 na poli Moravském padl Přemysl Otokar proti Rudolfu Habsburskému, který tím vítězstvím založil moc našeho slavně panujícího rodu habsburského. Na tomto tak památném poli Moravském svedeny krvavé bitvy r. 1809 u Aspru²⁴⁵ a Vagramu²⁴⁶ proti Napoleonu. U Aspru Napoleon utrpěl porážku, u

---

²³⁵ Vilém z Landštejna (1296-1356).

²³⁶ Smil ze Stráže.

²³⁷ Vok I. z Rožmberka (†1262).

²³⁸ Václav I. (1205-1253), český král.

²³⁹ Vítek z Hradce (1218-1259).

²⁴⁰ Béla IV. (1206-1270), uherský král.

²⁴¹ Vítek z Hradce (1218-1259).

²⁴² Bitva z Kressenbrunn proběhla 12. července 1260.

²⁴³ Bitva na Moravském poli proběhla 26. srpna 1278.

²⁴⁴ Rudolf I. Habsburský (1218-1291).

²⁴⁵ Bitva u Aspern proběhla ve dnech 21. – 22. května 1809.

Vagramu pak obdržel vítězství. Na biskupském stolci v Olomouci následoval po Brunonovi²⁴⁷ Vítkovec Dětrich z Jindřichova Hradce.²⁴⁸ Statek Banov, ležící na staré obchodní silnici do Uher, shledáváme r. 1330 v držení Oldřicha II. z Hradce,²⁴⁹ který jej se schválením krále Jana od jeho syna Karla za Telč vyměnil. Po smrti Oldřicha II. připadla Telč dle otcovského podělení jeho čtvrtému synu Menhartovi,²⁵⁰ který byl stavu duchovního a v Nové Telči farářem. V městysu Starém Telči děkan a farář Petr se nazýval. Důkaz toho jest listina při zakladání rybníka staroměstského daná v Telči 11. marca 1372. Novotelčský farář Menhart stal se pak učeností a pobožností svou arcibiskupem tridentským a tam zemřel. Před smrtí svou v čas postoupil synovci svému Jindřichovi²⁵¹ Telč s celým panstvím, k němuž tehdá patřily vesnice Sedlejev, Mysliboř, Velká Dyjice na levém prameni řeky Dyje, Zvolenovice, Sleiboř,²⁵² Černíč,²⁵³ kde již všěcky tři prameny Dyje spojeny jsou, Krahujčí²⁵⁴, Hostětice, Evanč²⁵⁵ a Žiškov - dvě dědiny ve válkách zaniklému domu poutnickému v Římě. Již předtím Jindřich mnoho přispěl k záchraně života císaře a krále Karla IV., když r. 1355 z korunovace římské se vracel a ve městě Pise málem o život přijít měl. R. 1376 zvětšilo se panství Telč o vesnici Radkov s farním patronátem a r. 1390 o vesnici Strachonovice.²⁵⁶ Radkov koupil ve veřejném prodaji Menhart od Volka ze Slatiny a Strachonovice koupil Jindřich²⁵⁷ od telčských měšťanů Mikuláše Trámka a Jana Hrnecka. Po smrti Jindřichově převzal starší jeho syn Jan²⁵⁸ veškerá panství pánů z Hradce. Z nich Telč sobě podržel a r. 1406 mladšímu bratru Oldřichovi²⁵⁹ panství hradecké popustil.

---

²⁴⁶ Bitva u Wagramu proběhla ve dnech 5. – 6. července 1809.

²⁴⁷ Bruno ze Schauenberku (1205?–1281), olomoucký biskup v letech 1245-1281.

²⁴⁸ Dětrich z Hradce byl olomouckým biskupem v letech 1281-1302.

²⁴⁹ Oldřich II. z Hradce (†1312).

²⁵⁰ Menhart z Hradce (†1376).

²⁵¹ Jindřich I. nejstarší z Hradce (†1365).

²⁵² Slaviboř.

²⁵³ Černíč.

²⁵⁴ Krahulčí.

²⁵⁵ Budišov.

²⁵⁶ Strachoňovice.

²⁵⁷ Jindřich z Hradce (†1398).

²⁵⁸ Jan I. z Hradce (†1423).

²⁵⁹ Oldřich Vavák ml. z Hradce (†1421).

Oldřichu[v] syn Jindřich byl mistrem hospitálského řádu ve Strakonících, jak v uvedené listině náhrobek jeho nese, a za husitských bouří v bitvě u Sudoměře r. 1420 zemřel. Jan byl nejvyšším purkrabím, pak nejvyšším hofmistrem v Čechách od 1412 až 1416. Za vzniklých nepokojů kacířských přidržel se horlivě víry katolické. Vzal v ochranu znamenitého bohoslovce Stanislava Znojemského. Kostnické koncilium odporučilo Janově²⁶⁰ zvláštní ochraně legáta Jana Železného²⁶¹ biskupa litomyšlského. R. 1423 zemřel v Telči, kde jeho statky velice byly od husitů popleněny, neboť mladší bratr jeho Oldřich,²⁶² přezdí[vá]n Vavák, strnil horlivě husitům. Menhart²⁶³ r. 1427 válčil s tábory a sirotky

[40]

ozbrojenýma houfcoma. R. 1432 měl rozličné půtky s Rakušany. R. 1434 navrátil se kajícně do církve katolické, válčil proti polním rotám a byl roku toho v bitvě u Lipan. Na sněmu jihlavském měl 14. augusta²⁶⁴ 1436 děkovací řeč, pak horlivě působil na sněmu Pražském r. 1440 k udržení míru v Čechách. Zemřel 3. febra 1449. Smrtí Menhartovou odstraněna byla překážka, zanítla se domácí válka, která teprve r. 1451 jest ukončená. Menharta syn Oldřich²⁶⁵ přijal sv. Jana Kapistrána²⁶⁶ v Hradci r. 1451 a zemřel již r. 1452, nezanechav potomků. Z hradecko-telčské linie Jan IV.,²⁶⁷ syn Jana III.,²⁶⁸ držel se vždy věrně církve sv. katolické, rokoval ještě 1447 na sněmu v Brně a zemřel 1452. Po něm nastoupil syn jeho Jindřich,²⁶⁹ který vzal Jana z Lomnice na statky Telč, Slavonice a Roštejn, vyjma Vranov na Dyji,²⁷⁰ jež v zástavě měl. Jsa na honbě poraněn, zemřel r. 1507. Ta předčasná smrt jeho následkem lovu zvěře byla pro Telč

---

²⁶⁰ Jan Hus (1371?-1415).

²⁶¹ Jan XII. Železný byl jmenován v roce 1388 biskupem litomyšlským, v roce 1415 byl postulován do Olomouce.

²⁶² Oldřich Vavák ml. z Hradce (†1421).

²⁶³ Menhart z Hradce (1391–1449).

²⁶⁴ Srpna.

²⁶⁵ Oldřich z Hradce (†1452).

²⁶⁶ Giovanni da Capistrano (1386-1456).

²⁶⁷ Jan IV. z Hradce (†1452).

²⁶⁸ Jan III. z Hradce (†1423) .

²⁶⁹ Jindřich IV. (†1507).

²⁷⁰ Vranov nad Dyjí.

nešťestím. Zanechal jediného syna Adama,²⁷¹ ještě nezletilého. Adamu hradní správce Dětrich Dobrovodský měl z příjmů fary a děkanství ve městysu Telči uprázdněného na zámek přestavěti starý hrad v městě Telči. Toho však úskočností neprovedl a stavba ta až na Zachariáše čekati musela. Mezitím Adam, pán Telče, pokračoval v hodnostech a úřadech, až se stal nejvyšším kancléřem a pomohal voliti Ferdinanda Rakouského,²⁷² který jej pak v úřadě jeho potvrdil. Adam zemřel 25. junia²⁷³ 1531, zanechav dvou synů. Starší z nich Joachim²⁷⁴ byl též nejvyšším kancléřem, jako jeho otec býval. Požíval přízně krále Ferdinanda v největší míře a dostal od krále španělského Filipa II.²⁷⁵ r. 1561 Řád zlatého rouna. Vyznamenání takové i městu Telči k užitku bylo. Když za svým povolání do Vídně cestoval, prolomil se pod jeho povozem tehdá řečený Vlčí most přes Dunaj a on 12. decembra²⁷⁶ 1565 ve vlnách Dunaje zahynul. Památná jsou jeho slova, která na základní listině špitále v Hradci pro chudé měšťany založeného vlastnoručně napsal: „Co Bohu dám, to napřed mám, co po mě zůstane, Bůh ví kdo dostane.“ Po boháčích bez Boha přijde tělo červům, duše ďáblům a statek zlodějům. Mladší z Adamových synů Zachariáš pak panství telčské za podíl obdržel. R. 1557 koupil Zachariáš a tehdá ještě na živě bratr jeho Joachim²⁷⁷ městečko Studenou se všim příslušenstvím do spolku. Zachariáše v držení Telče následovali ještě Joachim Oldřich²⁷⁸ a Lucie Otilie,²⁷⁹ provdaná Slavatová, s níž pak přešla Telč na rod Slavatů (B I 4, D V 248, D VII 39, K24, Ls, SN 4, 5, 7, UR, PII 2. 134-137, VB III 103, VM 4. 87, 113, VM 6. 482-484²⁸⁰).

---

²⁷¹ Adam I. z Hradce (†1531).

²⁷² Ferdinand I. Habsburský (1503-1564).

²⁷³ Června.

²⁷⁴ Jáchym z Hradce (1526-1565).

²⁷⁵ Filip II. Habsburský (1527-1598), španělský král v letech 1556-1598.

²⁷⁶ Prosince.

²⁷⁷ Jáchym z Hradce (1526-1565).

²⁷⁸ Jáchym Oldřich z Hradce (1577/9-1604).

²⁷⁹ Lucie Otilie Slavatová roz. z Hradce.

²⁸⁰ SOkA, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63, sešit 1, s. 4; Beda DUDÍK; *Mährens allgemeine Geschichte Band V*, Brno 1870, s. 248; týž, *Mährens allgemeine Geschichte. Band VII*, Brno 1880, s. 39; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 24; listiny; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874; s. 4-5, 7; MZA v Brně, *Velkostatek Telč*; František PALACKÝ, *Dějiny národu českého w*

Dvě fary v Telči

Farní záležitosti pořádané byly na synodách diecesálních. Již z dob sv. Vojtěcha pocházející nechuť k odvádění desátku farním kostelům, přiměla faráře žerotického ve Znojemsku k žalobě na synodě diecesální r. 1270 v Kroměříži. Klášter totiž Mariánská cela v Brně se zpečoval ze své vsi Hostěradic desátek zapravovati. V Nové Telči kostel sv. Jakuba jakož i škola dům pro kněze s velkou částí domů města ze dřeva

[41]

stavených, shořel r. 1273. Ač se jméno kněze z Nové Telče nejmenuje, byl r. 1283 farář a děkan v městysu Starém Telči muž učený magister bohosloví Jindřich. Nalezá se co svědek na listině kláštera zábrdovického u Brna. R. 1338 Oldřich,²⁸¹ pán Telče, citem práva a spravedlnosti dojatý všechny faráře a kaplany svého patronátu vyjmul z práva odúmrť. Telč v onen čas nové neobyčejné a veliké dobrodiní, totiž propuštění duchovenstva z odúmrť, s radostí r. 1361 Arnošt,²⁸² arcibiskup pražský, schválil a potvrdil. Dal tím pán Telče dobrý příklad pro celou Moravu a přispěl k zákonitému zrušení toho zlořádu, na nějž v synodách mnoho nářku se vedlo. Odúmrť jest statek, jemuž majitel odumřel, dědiců nezanechav. Pod zástěrou práva odúmrti mnohé přehmaty se daly. Toto nenáviděné právo zrušeno bylo na sněmě r. 1497, za panování krále Vladislava Jagelonce.²⁸³ To týkalo se statků zemských, které se řídily deskami. Panstva na statcích svých osobovaly si právo odúmrtí naproti svým poddaným. Šlechta utiskovala lid poddaný, až dle zřízení zemského od r. 1500 stala se k velikému neštěstí lidu pánem i nad osobami i nad jměním jejich. Tu bylo od ní právo odúmrti po vesnicích vykonáváno zhusta způsobem nelidským. Sotva otec bezdětný skončil, již bývala vdova z domu vystrkována a některými svršky pro výživu odbývána. Lépe bylo ve městech, kterým páni často za plat i z milosti udělovali výsady, jimi se práva

---

Čechách a w Moravě. Dílu II., Částka 1. Od roku 1253 do roku 1333., Praha 1875, s. 54;

Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Brünnner Diöcese III*, Brno 1860, s. 103; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. IV. Band*, Brno 1842, s. 87, 113; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 482-484.

²⁸¹ Oldřich III. z Hradce (?-1348).

²⁸² Arnošt z Pardubic (1297-1364).

²⁸³ Vladislav II. Jagellonský (1456-1516), český král.

k odúmrti odříkali. Pak mohli bezdětní lidé statek svůj odkazovati, mohli v závěti neb testamentu dědice ustanoviti. Kde pán odřekl se odúmrti, bývalo jmění osob zemřelých bez závěti, bez dětí a bez příbuzenstva, obracováno na opravování a zlepšení města, na špitály, kostely, školy a jiné, jak o tom kde výsadami nařízeno bylo. V jistých případech brával ten, kdo měl právo odúmrti, toliko jistý poplatek, odúmrtné či mortuar zvaný. Rakouské zákonodárství zrušilo práva nápadní bývalých vrchnosti na živnosti a statky poddanské. V platnosti však zůstává právo odúmrtí tam, kde vychází z rozděleného vlastnictví, pokud nebylo zrušeno vyvazením pozemků. R. 1372 byl v Nové Telči farářem nám již známý dle Slovn[níku]. nauč[ného].²⁸⁴ Menhart, dle německých a latinských pramenů Mainhardus psaný. Byl on tehdá spolu pánem hradu Telče a statku, anžto pocházel z rodu Rožmberků. Ve městysu Starém Telči byl farář jménem Petr. Byly tehdá takové válečné převraty, že čteme o zhoubných požárech a zříceninách Telče. Tak r. 1386 kostel svatojakubský opět požárem utrpěl převelice. Shořelo 27 obydlí, u rybníka Ulického sladovna, pak fara a škola, jenž podle kostela stály. Kostel musel býti nově postaven a byla zadaná prosba o jeho opětné posvěcení. Podobně stojí r. 1387 v listině Jindřicha²⁸⁵ pána Telče, že kostel Matky Boží opět z ruiny vystaven jest. Pak ale v listině papežského legata Juliana²⁸⁶ r. 1403 stojí, kterak již Matky Boží kostel dávno zase ve starou sesutinu zbořen jest. Dle událostí těch není se co diviti, že kaple cyrillo-methodská na blízku chrámu Panny Marie stojící též byla tak porouchaná, že jí pak měšťané po přestálých nemocech na počest svatých Rocha a Sebastiana přestavěli. V letech od 1397 až 1432

[42]

jmenoval se starotelčský farář Václav, jak ze dvou listin těch rocích vydaných známo jest. Času toho novotelčský farář byl Jan. Musil se všemožně hájiti proti jakémusi vetřelci, Mikuláši ze Stojecína (okresu Dačického), jenž se za kněze vydával. S ním farář Jan prudký zápas podstoupil, který ještě r. 1417 ukončen nebyl. Nemohlo ani

---

²⁸⁴ Riegerův slovník naučný.

²⁸⁵ Jindřich z Hradce (†1398).

²⁸⁶ Giuliano Cesarini (1398-1444?).

jináče býti, neboť již od kacírů osnované náboženské nepokoje blížily se (DVI 51, Sn 5, VB III 109²⁸⁷).

Zemské desky

Kupy a prodaje velkostatků na Moravě zaneseny, vloženy či zapsány jsou ve knihách tak zvaných deskách zemských. Založeny jsou r. 1303 zemské desky v Olomouci a r. 1348 řádně v Brně. Vedeny byly (vyjma války husitské od 1421 do 1437) až do r. 1642 oddělené v Olomouci a v Brně, odtud pak v Brně až na naše časy. Listiny k dokladu zemských desek co možná ze všech archivů země sneseny jsou a sahají od r. 879 až 1700. Pozemkové knihy, gruntovní knihy, pozemnostní knihy malostatků založeny byly v Telči r. 1359 a když shořely požárem dílem při výbuchu střelného prachu r. 1499, dílem v onom velkém ohni r. 1530, následujících na to roků založily se opět nové knihy městské. Z jedné knihy zvané Pamětní kniha dvouměstí v Telči od r. 1359 čerpal Volný, jak v poznámce uvádí (B III 52, D VII 203, K 13, VM 1 VIII, VM 6. 515²⁸⁸).

Radkov koupěn k panství telčskému

Dědiny a statky, které dávno byly a trvaly, dle času, kdy kup a prodaj se stal, toho roku zapsáním neb vložím do desk zemských ve bližší dějepisnou, známost přišly. Radkov jmenuje se v zemských deskách a listinách r. 1358 a držitele nazývali se podle něho z Radkova. Toho roku Jaroslav byl pánem Radkova a prodal tři lány. V Radkově byla fara již v dávných dobách, nebo se již r. 1360 o patronátu zdejší fary mluví. R.

---

²⁸⁷ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. VI. Band*, Brno 1842, s. 51; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874, s. 5; Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Brünnner Diöcese III*, Brno 1860, s. 109.

²⁸⁸ SOkA, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63, sešit 3, s. 52; Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. VII. Band*, Brno 1880, s. 203; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 13; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. I.*; Brno 1835, s.8; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 515.

1366 měl tu svobodnický dvůr Vlček z Radkova. Jiný svobodný dvůr a polovici farního patronátu prodali bratři Bohunek a Jarek za 11 kop grošů Bohuslavovi z Radkova.

R. 1368 bratři ti celý ostatní majetek svůj v Radkově prodali Jindřichovi z Rožmberka,²⁸⁹ pánu telčskému. Druhou polovici farního patronátu a dva poplužní dvory držel Oldřich Želetavský a dal je Bohuslavu připsati. Též koupil Menhart²⁹⁰ od vdovy po Seifridu Radkovském majetek její a od Volka ze Slatiny 1376 tři a půl lánů v Radkově. Chval z Radkova polovici farního patronátu i s příslušenstvím r. 1385 s Kuncem Hlavným z Lovčovic za jeho statek vyměnil. Hlavný koupil r. 1390 od Petra z Radkova svobodný dvůr za kostelem. Tehdá polovice Radkova již náležela k Telči, a když druhá polovice prošla rukama několika držitelů, koupil jí 1482 pán telčský Jindřich.²⁹¹ Před tím časem a sice r. 1469, byl radkovský farář Oldřich spoluknězem oltáře Marie Panny farního chrámu sv. Jakuba v Telči. Nyní

[43]

na tom oltáři jest Panna Maria Lurdská. Mezi faráři radkovskými byly dosaváde čtyři z Telče rodilí: Kaspar Foltánek, Kasp. Šeberle, Jak[ub]. Beránek a Jos[ef]. Sankot (VB III 129, VM 6. 494²⁹²).

Založení staroměstského rybníka

Četli jsme, že hned zakladatele Nové Telče Bohuta a po něm Vít v oklice středního pramenu Dyje, tam, co v lese Vlčí bažiny shledaly a kde zbytky jsou podnes palaší v chobotu rybníka, dvěmi hrázemi udělali rybníky dva, totiž Ulický, nyní Seminárský, a Ostrovský. Co byly ku stavbě hradu cihly dělaly, když hlína dobraná

---

²⁸⁹ Jindřich z Hradce (†1398).

²⁹⁰ Menhart z Hradce (†1376). Více o něm Josef RAMPULA, *Pověsti a názory o vzniku a vývoji Telče v nejstarší době* In: Miloš F. DRDÁCKÝ, *Dějiny Telče v díle místních historiků*, Telč 2004, s. III-21.

²⁹¹ Jindřich IV. (†1507).

²⁹² Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Brüner Diöcese III*, Brno 1860, s. 129; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 494.

byla, navezenou hrází udělán byl rybník zvaný Cihelný. Z něho nyní jest louka mezi panským dvorem, lihovarem a cesta k parní pile. Při opevňování Telče z rozkazu krále Otokara, <povstal> původ vzal rybník čtvrtý U kamenné zahrady zvaný. Jest nyní louka od panské zahrady kuchyňské ku kaštanovému stromořadí, na cestě k sv. Janu. Pátý tehdá rybník dle urbáře jménem Svatomarský, teď Staroměstský, založili oba páni faráři telčský, totiž Menhart, pán novotelčský, a Petr, farář v městysy Starém Telči. R. 1372 Menhart, aby k užítku pro sebe a nástupce faráře novotelčské mohl ten rybník udělati, vyměnil sobě od faráře Petra některé farnímu kostelu Matky Boží náležící blízké pozemky, vyjma jeden dům se zahradou podle cesty do Radkova. Byly to pole a louky od hřbitova až k Oslednicím. Menhart zavázal se dávat roční činži, tehdá úrok zvanou, jak z Nové Telče, tak z Kostelní Myslové, která k novotelčské faře úrok platila. Ročně tedy platil z Nové Telče tři kopy grošů, pak ze vsi Kostelní Myslové 39 grošů a 4 halíře. Tu činži užíval starotelčský farář Petr a nástupci jeho. Pak až do napnutí rybníka (naplnění vodou) farní kostel Matky Boží z těch pozemků desátek dostával. Po napnutí rybníka měl příjmů farní kostel Matky Boží ročně jedno sto a šest kop grošů z Kostelní Myslové za ty na udělení rybníka odstoupené pozemky. Dno Staroměstského rybníka jsou tedy z větší části bývalé pole, louky a zahrada kostela Matky Boží a fary staroměstské. Dle slovníka Jungmanova byl Oslad (jinak Uslad) v bájesloví u starých Slovanů bůžek hodování, kvasů a besed hostinných. Místa na površích, kde Oslad byl uctíván, nazývá se Osladnice nebo Oslednice. Lid se scházel na Oslednice z celého okolí na besedy hostinné k uctění modly Oslada. V Telči jsou podnes malé a velké Oslednice proti kapli a kazatelně cyrilomethodské a jsou jen tímto udělaným rybníkem od Starého Města oddělené. Zdaliž asi mimo Telč ještě, kde Oslednice se nalézají na Moravě nebo v Čechách. Pojmenování některé polní traty neb nějakého návrší starým jménem Oslednice důkaz jest předkřesťanského původu, tedy více jak tisícletého trvání té obce (Jungm[anův]. slov[ník]. VB III 103, Ur 50²⁹³).

[44]

Telč měst'anstva město dědičné

---

²⁹³ Josef JUNGSMANN, *Slovník česko-německý*, 1835-1839; Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Brünnner Diöcese III*, Brno 1860, s. 103; SOKA Jihlava; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*, fol. 50.

Mnohá města panstvu poddaná přičinlivostí svou znamenitých výsad a svobod nabyla, a to, buď svých pánů milostí a laskavostí, nebo jich nouzí a zadlužeností. Odpouštěním odúmrtí nabyla poddaná města svobody jmění, pak uvolněním stěhování větší volnosti osoby a bydla. Toho však i pokrok času neodolatelně požadoval. Zámožnější města na dobro z poddanosti panstva se vykoupila a přijatá byla mezi města královská. Jak jsme z předu četli, králové městům na čas berně a úroky neb roční platy odpouštěli, kdykoliv města škodu měla ohněmi, válkami neb jinými nehodami. Podobně stalo se, když r. 1386 vypukl v městě Telči onen oheň, co ztrávil mimo sladovnu, 27 domů, kostel sv. Jakuba, školu a faru. Tím neštěstím pohnutý pán Telče Jindřich, toho jména čtvrtý, odkázal měšťanstvu město dědičně, aby totiž užítky z něho ke společnému dobru vynakládali a dle své vlastní vůle s nimi jednali, zůstav toliko téhož pánem ochranným a obranným. To vše r. 1498 Jindřich IX.²⁹⁴ opět potvrdil. Po ohni tom na doléhavou prosbu měšťanů v Nové Telči dovolil starotelčský farář Václav, že v zimě při špatném počasí ve svatojakubském farním kostele služby Boží konány býti mohly. Toho též papežský legát Julian r. 1403 schválil a dovolil, že až k úplnému vystavění od ohně zničeného kostela svatojakubského mše svaté na nosícím oltáři, portatile zvaným, obětované býti mohly. Že Jindřich, pán Telče, měšťanům ponechal město dědičně, dal tím opět dobrý příklad pro celou zemi moravskou tehdá následování hodný (K 12, kl 115, VM 6. 515²⁹⁵).

Hrad a statek Roštejn

Asi dvě hodiny cesty severně Telče u vesnice Doupě rozkládá se v rozsáhlém lese panská obora, Zachariášem z Rožmberka²⁹⁶ udělaná. Uprostřed ní stojí dle trigonometrického určení na 680 metrů nad hladinou mořskou na vysoké skále prastará tvrz. Tento pevný hrad a tehdá k němu patřící statek dle Volného Rosenstein, ale ve všech urbářích, knihách a spisech zámku Telče všady a vždy se jenom Roštejn jmenuje.

---

²⁹⁴ Jindřich IV. (†1507).

²⁹⁵ Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 12; *Koleda. Kalendář 1858*, s. 115; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 515.

²⁹⁶ Zachariáš z Hradce (1526-1589).

Když dožilo se časů bezpečnějších, počaly se poměry obydlých krajín ustálovati. Hradý přecházeli jeden po druhém v držení lepších a mocnějších pánů. Silně opevněná tvrz Roštejn přešla r. 1350 v držení Rožmberků. Dali si jí připsati do desk zemských jménem Rosenstein a tu své purkrabí měli. R. 1353 připomíná se purkrabí roštejnský Martin z Mutýše. On totiž koupil od Bohunka Volfírovského polovici obce Strachonovic a ji r. 1358 mladšímu Oldřichovi²⁹⁷ a Jindřichu, bratrům, pánům telčským, přepustil. Heřman,²⁹⁸ pán telčský, tu polovici r. 1365 přenechal bratrům Theodorichu a Smilovi z Kynic, kteří jí r. 1370 Ctiborovi z Volfírova za 51 marek prodali. Šest lánů a půl druhého dvoru, totiž druhá polovice Strachonovic, náležela zeměpánu markraběti Janu,²⁹⁹ který

[45]

již r. 1366 rytířovi Petru Štikovi z Rosic dal. Ten onu polovici r. 1376 měšťanům telčským Trámkovi a Hrneckovi prodal. Oni i druhou polovici koupili a r. 1390 celé Strachonovice Jindřichovi,³⁰⁰ pánu telčskému, přenechali. Od r. 1368 až 1390 píše se na listině novoříšské a v zemských deskách Mareš z Utrašína a Roštejna, který byl otec Jana z Hodic. Tento purkrabí Mareš Roštejnský koupil r. 1379 od Alžběty, nevlastní matky Adama z Řečice, za 90 kop grošů její vdovskou výminku na vesnicích Ořechově a Urbanově, pročť tyto dvě dědiny ve spojení se statkem roštejnským se nalézají. Pak byl r. 1387 purkrabím na Roštejně Hojek z Utrašína, jehož ovdovělá manželka Anna tu ještě 1398 živa byla. Hojka následoval Zikmunt 1402, po tomto byl purkrabím roštejnským Mareš z Volfírova, který Ořechov i Urbanov s farním patronátem r. 1419 prodal pánu Telče Janovi³⁰¹ za 120 kop grošů. Ačkoli husité r. 1423 venkovní hradby tvrze Roštejna pobořili, vnitřku dobýti nemohli. Tvrz byla silně opevněná a ještě r. 1476 celá v dobrém stavu. R. 1532 byl purkrabím na Roštejně Vlk Krajíř z Krajku, po něm rytíř Jan Feyrar z Malíkova. Syn jeho, rytíř Stilfrid Feyrar, byl držitelem svobodného dvoru v Telči. Posledním purkrabím roštejnským byl r. 1536 Dětrich Dobrovodský z Dobré Vody, který stal se správcem hradu telčského za doby nezletilosti Adama,³⁰²

²⁹⁷ Oldřich IV. z Hradce (1351–1384).

²⁹⁸ Heřman z Hradce (†1404).

²⁹⁹ Jan Jindřich Lucemburský (1322-1375), bratr? Karla IV. a moravský markrabě v letech 1349 – 1375.

³⁰⁰ Jindřich z Hradce (†1398).

³⁰¹ Jan mladší z Hradce (†1420).

³⁰² Adam I. z Hradce (†1531).

dědičného pána Telče. R. 1545 patřil Roštejn Hynkovi z Valdštýna, přijímám vranovskému pánu na Brtnici, a synu Zdenka z Valdštýna a Anny, dcery Vlka Krajíře z Krajku, jenž tehdy nejvyšším kancléřem českým a purkrabím pražským byl. Později připadl Roštejn opět pánům na Telči a jim podnes náleží (Dj R I 14, F 50, VM 6. 531³⁰³).

Rybníky Křížovský a Roštejnský

Dyje Moravská má trojí pramen, jehož údolí jsou nejméně 316 metrů nad hladinou mořskou vyvýšená. Levý pramen od Pavlova žene mlýny v Urbanově, Žatci, ve Dvorcích, a obce Malá i Velká Dyjice od něho jméno mají. Střední telčský pramen vyvívá za Řásnou z rybníka Pařezitého, žene jedenáct mlýnů, protéká rybníky telčské a pod Telčí na loukách Měrnících s levým pramenem spojený, Radkovem k Černíci a Dačicím teče. Pramen pravý myslovský, přichází z lesa nad Mrákotýnem, žene asi deset mlýnů a teče Horní, Kostelní a Malou Myslovou.³⁰⁴ V rybníku Černickém se všechny tři prameny spojují. V urbářích stojí, že úřad města Telče platil z lovení řeky Dyje ročně 4 kopy grošů. Dále čteme, kterak na daný rozkaz hradní úředník rybníky panství Telče do register zapsal. L. P. 1585 z rozkazu jeho milosti pana Zachariáše z Hradce, pána na Telči, místodržícího hejtmana a nejvyššího komorníka markrabství moravského, za mně, Krystofa Srbeckýho ze Zález, úředníka na Telči, jsou tato registra založena. V nich se všelijací rybníky i stávky a potoky, kterých jsem se až do těchto časů vyplatí a je vyhledati mohl, zapisují,

[46]

kterýž k panství telčskému náležejí. Též co se do kterého rybníka, zejména buď na kapry, neb na výtah, a na třílo usázivá, pořádně se v těchto registřích poznamenáno najde. Úředník ten neměl tedy žádné spisy z nich, by byl mohl založení těch neb oných rybníků vyhledati a určitě zapsati, ale musel sám se vyptávati na všechny stávající již rybníky, aby je do register zaznamenati mohl. Tam čteme v pořádku proti vodě tak, jak

---

³⁰³ Dyje, roč. I, 1879; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Repertorium archivu zámecké kanceláře*, kniha I, s. 14; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 531.

³⁰⁴ Myslůvka.

se lovívají pojmenované rybníky Černický, Radkovský, Rohozenský, Dyjecký, Zátecký, Svatomarský, Ulický, Ostrovský, Křížovský, Roštejnský, Třeštický a dále až jich pro ten čas vypočítáno čtyřicet a poslední rybník udělaný v oboře roštejnské, kde se klisny a hřebci chovali. Křížovský a Roštejnský rybník jsou v těch registrech jmenovány mezi starými, již dávno založenými. Volný udává 18 rybníků panských na kapry, 48 na výtah a 3 na tření ryb, celkem 69 rybníků. Z nich na středním pramenu řeky Dyje více rybníků zůstalo, anžto na levém pramenu u Velké Dyjice pak na loukami ponechány jsou. Mimo zdí městských a příkopu jak Staroměstský, Ulický, U Kamenné zahrady, Cihelný, Ostrovský, Křížovský a Roštejnský, pak osmý Nadymák, poněvadž stále vodou nadmutý jest na zaopatření města vodou do kašen. Za chobotem rybníka Ostrovského jest podnes hráz rybníka Křížovského, který zase chobotem svým dosahoval až ke mlýnu Kotnovu, nad nímž jest rybník Roštejnský. Povodní r. 1827 strhaly se hráze šesti rybníků, proto z Křížovského a toho U Kamenné zahrady louky udělány byly. Z rybníka Cihelného mezi panským dvorem a lihovarem r. 1878 louka udělána byla. Velikost rybníků nechá se posouditi dle násady. Do Staroměstského sázela se plodu tříletého na kapry 50 kop, do Ulického 40, U Kamenné zahrady 16, do Cihelného 10 do Ostrovského 36, do Křížovského 50 a do Roštejnského 30 kop násady. Křížovský rybník jméno má odtud, že stál tady jeden z nejprvnějších křížů města. Podnes tu jest mistrně tesaný kamenný kříž, u něho při církevních průvodech štace se koná (Ur, Ur 38, VM 6. 498³⁰⁵).

Školy v Telči a okolí

Dle řádu biskupa Chrodeganga všady podle kostela blíže domu kněžského stavěly se školy. Zvláště králi Přemyslu Otokarovi děkuje Morava tehdejší [za] vzdělávací školy kláštery od něho tak silně podporované. Jak známo, píše Dudík, byla v té době při každé katedrální kapitole škola, jejížto správce nazýval se školastikem. Hned při založení biskupství ustanoven byl rektor škol při škole katedrální. Od biskupa

---

³⁰⁵ MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*, fol. 50, s. 50; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 498.

Brunona³⁰⁶ v Olomouci 1250 založenou školasterii potvrdil Sv. Otec Řehoř X.³⁰⁷ r. 1274.

[47]

Ve všech třech urbářích a památních knihách zámku i města čteme záhy o panství telčském i na vesnicích, jak jmenují se učitele mládeže jmenem školmistři, kantoři, rektoři a varhaníci. První škola v Telči postavená byla od zakladatelky farního kostela sv. Jakuba vedle domu farního a v požáru r. 1273 i s kostelem a farou v popel obrácená jest. Po ohni stavělo se důkladněji. Než ale se vystavělo, připomíná se škola ve hradbách městských v ulici města. Z těch časů známí jsou rektoři školy: Havel, varhaník, který měl dům a držel školu v rynku, pak rektor Ondřej v ulici města, který též zahradu při škole měl. Okazuje to, že chlapecká škola byla ona Havla varhaníka a dívčí škola oná Ondřeje, který se píše ve městské ulici blíže kostela. R. 1471 rektorem školy byl bakalář svobodných umění Jakub, syn Štěpána Slavonického, kantorem byl Jan, syn znojemského měšťana Vavřince. Dále jmenuje se školmistr František Myslík, měl dům v ulici města, z něj 4 groše úroků platil. Koupil dům ten od Jiljího, kloboučníka, a výslovně školmistr se píše. R. 1531 Janu, varhaníkovi, prodal dům Brychta. Od poručníků Pavla Metelky koupil dům rektor Ondřej v ulici s tou zahradou jako k Starému Městu. Jan kantor koupil dům po Václavu Kučerovi. Pak znamenitý muž byl rektorem Adam. Též se připomíná židovský školmistr v ulici města, který po Zaškovi od vdovy dům koupil a 4 groše úroků platil; tj. nyní číslo 117 synagoga. Při zakladání roštejnské obory za zahradu, již k oboře postoupil, obdržel kantor řídelovský na 13 provázků odměřený kus louky. Zachariáš, pán Telče, ve své závěti varhaníkovi odporučil deset kop grošů. R. 1596 školní rektor byl kněz Mikuláš spolu v zámku zpovědník. V artikulích várečníkům přikázáno bylo z každé várky do školy půl vědra piva dodávati; tolik se i z panského pivovaru dávalo. Jemnický varhaník Jan Bystřický ze Studnic byl otec telčského děkana. Chlapecká škola ve hradbách města na rynku když po ohni vystavená byla, stála až do r. 1663 na místě, kde jest nyní kostel jezuitský. Hraběnka Františka Slavatová školu tu i s domem děkanským koupila, aby na tom místě kostel postaviti mohla. Za ty peníze koupen dům Bedřicha Formánka a na místě jeho ze základu nová důkladná škola vystavená jest r. 1703, jak stojí podnes. Dívčí škola z městské ulice přestěhovaná byla do rynku do domu obecního, předtím tunklového.

---

³⁰⁶ Bruno ze Schauenburku (†1281) byl olomouckým biskupem od r. 1245.

³⁰⁷ Řehoř X. (1210?-1276) byl na papežském stolci v letech 1271–1276.

Založením řádu jezuitského v Telči povzneslo se školství celého úkolí. Rozšířená byla škola chlapecká na gymnásium. Studenti tu měli kapli a divadlo. Po svém vyzdvižení r. 1773 vyučovali jesuité ještě jeden rok. V tom vyjednávano bylo, aby Řád kanovníků premonstrátů z Nové Říše také v Telči se osadil a gymnásium převzal. Když se státi nemohlo, byly pak latinské školy na školu hlavní o třech třídách proměněny. Z divadla a kaple jsou čtvrtá třída a příbytek pana řídícího. Události chlapecké školy od vyzdvižení gymnásia jezuitského ve zvláštní knize sepsány ve

[48]

školní knihárně chovají se, taktéž kronika dívčí školy v Telči. Národní škole telčské přiškoleny jsou osady: Velká a Malá Dyjice, Dvorce, Hostětice, Krahulčí, Volevčice a dvůr Rosičský (D V 353, D VI 101-102, F 32, Kl 131, Kr 35, L 14 lit. B, MK, Rg, U 2, Urb 6, 8, 10, 12, VB III 108, 109, VM 6. 483, Z³⁰⁸).

Zdravotnictví v Telči.

Od rytířů Řádu Sv. Ducha založený a po nich od jeptišek převzatý špitál ve hradbách města byl k ochraně nemocných a ve válce raněných. Rytíři, jako i pak řeholnice, byli léčení nemocí znalí, uměli léky připravovati a z lásky ke Kristu nemocných obsluhovali. Když oba ty řády zašly a časy se změnily, stal se špitál městským. Měšťané dary, příspěvky a odkazy se ho zaujali a jej v chorobinec pro staré, churavé, věkem i statkem sešlé své spoluměšťany přetvořili. Nemocných ve městě počali obsluhovati lékaři po domech. Říkalo se jim tehda lazebníci. Kdo na rozkaz

---

³⁰⁸ Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. V. Band*, Brno 1870, s. 353; týž, *Mährens allgemeine Geschichte. III. Band*, Brno 1875, s. 101-102, Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879, s. 32; Koleda. Kalendář 1858, Brno 1857, s. 131; SOkA Jihlava, 2. národní škola Telč, *Kronika dívčí školy v Telči*. neinventarizováno, s. 35; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Lánů přehledný soupis panství Telče 14*, lit. B; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Městské knihy*; tamtéž, *Registrum civitatis Telcz projudice 1531*; tamtéž, *Základní škola Telč, Události chlapecké školy*, neinventarizováno, s. 2; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*, fol. 50., s. 6, 8, 12; Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Brüner Diöcese III*, Brno 1860, s. 108-109; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 483; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Pamětní knihy*, rok 1571.

panovníka převzal řízení prací při opevňování města, obdržel s jinými výsadami i též právo zříditi sobě lázně. V prvním a nejstarším urbáři připomíná se lazebník Kaspar ve hradbách v ulici městské a platil úroků z lázní do panského důchodu 15 grošů. Zařídil sobě dle tehdejšího obyčeje lázně pro nemocné při rybníku Ulickém. Pak byla v ulici lazebnice neb lázná a ta dávala úroků z lázní svých celoročně 30 grošů. Jiný lazebník jménem Hans Vidman měl dům svůj v rynku a lázně pro nemocné zřídil při rybníku Ostrovském. Jan lazebník z Dačic koupil lázně po Kasparu zvané Kasparovské; pak jména jiných lazebníků byly Leházy a Můk. V lázních lazebníci a lazebnice, pak lékaři v domech svých léky pro nemocné připravovali, než byly ve městech zřízené řádné lékárny. Prvně dle zdravotních předpisů zeměpánských lékárnu v Telči zařídili jesuité ve klášteře svém. Přeložení špitálu z města do zrušené fary staroměstské známe z artikulí Zachariášových (B III 52, L 6, MK, Rg, Ur 10, 12³⁰⁹).

Telčské mlýny

Při takové hojnosti rybníků v nich se nám zrcadlí naše otčina zemská i nebeská, a které tak malebně ve městě i kolem města zahrady a louky ovlnují, snadno bylo dobré mlýny stavěti. První a nejstarší známý mlýn jest na baště k odměně řízení prací při opevňování města králem Otokarem výsadou povolený. Byl vodou Ostrovského rybníka tažený, však práva mlecího nyní zbaven jest. Pak mlýn v podhradí, na něj podnes vantroky voda se vede rybníka Seminarského. Dle knih městských koupil mlýn ten r. 1574 Zachariáš pán Telče od Jana, mlynáře, pak byl mlýn opět odprodán. Jest nyní hraběcí mlýn číslo 13 velkého předměstí. Obecní mlýn, od nepaměti Kotnov zvaný, sobě založili a nákladem společným vystavěli měšťané rynkovský, zvláště též k mletí sladu na várky piva. To jest nového předměstí čísla 79 mlýn, hnaný rybníka roštejnského vodou,

[49]

---

³⁰⁹ SOkA Jihlava, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63, sešit 3, s. 52; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Soupis lánů 1750*, s. 6; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Městské knihy*; tamtéž, *Registrum civitatis Telcz proiudice 1531*; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*, fol. 10, 12.

do zvláštního stávku spadající, byl ještě r. 1717 majetek měšťanstva. Hned po založení staroměstského rybníka pod hrází udělán byl mlýn, který však povodeň odplavila. Při prodeji mlýna staroměstského r. 1547 mezi poručníky jmenován jest Filip, farář a děkan starotelčský. Jest nyní parní mlýn pána hraběte Leopolda Podstatskýho z Lichtensteinu³¹⁰ vnešený v deskách zemských číslech domovních 43 a 44. Pak náleží k Starému Městu mlýn Hladov a pod Hladovem u Rohozenského rybníka z bývalé valchy soukenické též mlýn udělán jest (MK, Rg, Ur 403. VM 6. 518³¹¹).

Socha sv. Prokopa

Země české a moravské patrona sv. Prokopa kamenná socha životní velikosti postavená jest v Telči proti nejstaršímu mlýnu na hradní baště, pod ní voda rybníka Ostrovského do Seminářského teče. Pevný hrad Chotoun byl rodištěm sv. Prokopa, jehož otec vladyka Ladislav míti chtěl rytířem a hradu hájitelem. Prokopa však více vábila bohoslužba matčina, proto stal se knězem při kostele sv. Klementa na Vyšehradě. Pak vstoupil do Řádu sv. Benedikta v Břevnově u Prahy, kde s Boleslavem II. sv. Vojtěch klášter založil. Otud zatoužil po samotě zvané Sázavské a tu 15 roků setrval. Když r. 1031 kníže Oldřich³¹² na lovu stíhaje laň před poustevníkem se octnul, nabídnul mu založení klášter, jehož prvním Prokop stal se opatem. Odtud šířil po vlastech našich vzdělání i umění, ujímal se pronásledovaných a chudých. Za živa jako k svatému putovali a po smrti veřejně slavně za světce prohlášen byl r. 1208. Na evangelium vzácné rukou jeho psané frančtí králové přísahy korunovací skládali. Vyobrazuje se, jak zlého ducha na řetězu drží, co značí boj proti tělu, světu a ďáblu. Též ve chrámě sv. Anny oltář sv. Prokopa se nalezá. Na Moravě zasvěceno jest 13 chrámů Páně sv. Prokopu (Sv. Petr Ascet. bibl. č. I. P. Mathona, VJ25³¹³).

---

³¹⁰ Leopold Podstatzky – Lichtenstein (1840-1902).

³¹¹ SOKA Jihlava, *Archiv města Telče, Městské knihy*; tamtéž, *Registrum civitatis Telcz proiudice 1531*; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*, fol. 403, s. 403; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 518.

³¹² Oldřich (†1034), český kníže v letech 1012-33 a 34.

³¹³ Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s.25.

Panský dvůr a stavby domů

V urbáři popisuje se starý panský dvůr telčský. Jest z kamene všečen postranně vystavený. Při něm kolna pro prkna a jiné potřeby hospodářské. Zahrada při dvoře zdí obehnaná Široká slove. Druhá zahrada naproti dvoru Kamenná slove. Přes rybník (Cihelný) se do ní plavati může. Ta jest nejvíce pro kuchyňské všelijaké věci a něco štěpin vysazená. Za našich dnů v zahradě široké jsou bývalé sýpky. Z kuchyňské udělaná zahrada dle anglického způsobu. Kde ohradní zeď Kamenné zahrady byla, stojí zámek hraběte Adolfa Podstatského³¹⁴ z Lichtensteinu, pak hraběte Spangena, panské stavení pro příbytky a nákladný skleník až k lihovaru a obydlí panského zahradníka. Bývalý rybník Cihelný jest ona louka mezi dvorem a lihovarem. Kuchyňská zahrada založena jest podél stromořadí lípek. Zvláště připomíná se, že dvůr všečen z kamene jest vystaven k rozdílů některých domů nového předměstí ještě tehdá částečně ze dřeva stavených. Dům v rynku číslo 61 nese rok 1555, ve kterém byl přestavěn. Znalci vyřkli, že staven byl tím samým stavitelem, který Zachariáši, pánu Telčskému,

[50]

hrad na zámek přestavěl. Mnohem starší jsou jiné domy rynkovské tak důkladně a ozdobně stavené. Nebo v knihách městských čteme, že r. 1547 Václav, panský porybný, prodal dům svůj v městě urozenému pánu vladykovi Jiřímu Čeloudovi z Palovic a na Řečici, toho času úředníku na Telči. Známí jsou nejvyšší úředníci, kteří měli domy v rynku. Po Dětrichu Dobrovodském byl až do r. 1553 Čeloud, po něm Zikmund Kába z Dubňan až do 1557, pak následoval Baltazar Šertinger ze Šertingu. Po tom Florian Pravětský z Radvanova po zrušení starotelčské fary nešťastné paměti. Za času Káby staven byl onen dům č. 61 a mnohem dříve stojící dům Čelouda č. 57 podnes znám jest. Jsou totiž domy rynkovské souměrně sloupům na chůzi přestavované po těch velkých požárech dílem po r. 1386, jiné až po r. 1530. Když r. 1655 polovice města vyhořela,

---

³¹⁴ Adolf Podstatzky – Lichtenstein (1805-1893).

tehdá již jen krovy dávaly se a nebylo třeba vsady od základu stavěti (MK, Rg, Ur 405, VB III 110³¹⁵).

Měšťané rynekový právovareční

Již od svých zakladatelů Oty II. a Svatopluka měl starý městys Telč právo vaření piva pšeničného a ječního, svůj pivovar, právo útrpné a některých svobod. Ona práva a tytéž svobody s provozováním živností městských přešly na obyvatele Nového Města Telče. Mimo řemesel pak provozování obchodů jedno z předních živností městských bylo vyření piva. Po domech vařilo se pivo bílé ze pšenice, pak z ječmena pivo zvané Staré, poněvadž trvanlivé. Obojí ta piva sobě vařili měšťané jak na městysy starém, tak ve hradbách města v rynku. Když byli obdrželi město dědičně, tehdá tím raději na potřeby města peníze vynakládali. Aby k vaření piva důstatek vody dobré na blízku měli, taktéž by slady své pohodlně semleli, jakož aby obilí na slady v hojnosti chovali, společný náklad vedli na svůj obecní mlýn, na dvory obecní, na brány mosty zdi a příkopy města, pak na vodovody do rynku, zvláště na zachování Nadymáku v dobrém stavu. Na Starém Telči pak zanikl pivovar a v Nové Telči rynečníci po mnohá leta majíce zvláštního písaře pivovarního, dobrý pořádek společný vedli. Jako jiná bratrstva nebo cechovní řemesla, téžtak sobě artikule své vystaviti a potvrditi nechali. Pobožnosti své s jinými bratrstvy konali v kostele Sv. Ducha. Že všechny potřeby města společný náklad vedli, nazvaní jsou nákladníci. Jako v Římě patriciové a optimáti zvláštní čest i vážnost měli, tak vyznamenáním bylo v rynku dům nákladnický držeti. Proto hradní neb zámecký úředníci nejlepší domy v rynku na jižním osluní sobě kupovali. Když pak potvrzením svých artikulí po domech dle pořádku právo ustálené měli vařiti pivo, nazývání jsou všech počtem 60 domy jejich právovarečné (MK, Rg, Sv³¹⁶).

---

³¹⁵ SOKA Jihlava, *Archiv města Telče, Městské knihy*; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*, fol. 405, s. 405; Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Brünnner Diöcese III*, Brno 1860, s. 110.

³¹⁶ SOKA Jihlava, *Archiv města Telče, Městské knihy*; *tamtéž, Registrum civitatis Telcz proiudice 1531*; *tamtéž, Kniha svatebních smluv 1568*.

Nadymák, vodovody a kašny

Proti obecnímu dvoru ve břehu na místě u obvodu města nejvýš ležícím dělali sobě měšťané spotřebu cihel. Do této své cihelny přičinili se vodu védsti ze strouhy, která k tažení obecního mlýna Kotnova vodu přiváděla.

[51]

Potřebou puzení myšlenku pojali vodní nádržku zde vyhráziti a vytarasiti. Odtud pak po trubách neb rourách rozváděl vodu čirou, vždy čerstvou, k vaření piva potřebnou, do městských kašen, které společným nákladem z kamene důkladně a ozdobně postaviti dali. K řízení a ošetřování vodovodů měli zvláštního a vodáka. Čteme, že i svatební smlouva dcery vodákovy dali pečetí městskou menší stvrditi. Svou vodní nádržku nazvali Nadymák a vodovod snadno zdokonalili. Aby voda stále tekoucí, čistá a vždy čerstvá byla, vedli ji až z rybníka Pařezitého Řásnou a třemi rybníky, pak strouhou do Nadymáku, krátce řečeno, upravili částečně střední pramen Dyje. Nadymák jest celý dokola dobře vytarasený, všady stejně hluboký, ne sice široký, ale od Kotnova až k děkanskému domu č. 77 bývalým sýpkám dlouhý, podle silnice kamennými sloupy ohrazený a čistě držený. Do zámku voda se vede rourami z Nadymáku, pak z jedné studně Velkého Vanova i ze studánky od sv. Karla neb od kaple Olivetské. Náměstí zdobí dvě kašny. Na dolní v středu na postavci jest socha sv. Markéty, panny, mučednice Páně, jejíž památka připadá 20. julia. Otec její byl vlchovcem či pohanským knězem. Markéta od chůvy, tajné křesťanky, ve sv. víře vyučené nemohla po dobrém ani po zlém od víry odvrátiti, udal soudci Olibriovi. Po strašných mukách druhého dne ze žaláře zdravá vyšedší, řekla soudci: „Ne tvé modle, ale moc Syna Božího mne uzdravila.“ Mučednickou smrt podstoupila ne sice rukou vlastního otce jako sv. panna Barbora, ale na obžalobu otce. Ve farním chrámu sv. Jakuba na oltáři sv. Markéty chovají se ostatky této mučednice. Byly od jesuitů z Říma do Telče přineseny. Pozůstávají z pěti žeber a tří kostí. Nazíraly se tyto ostatky v nynější schránce, jak jest na oltáři každého roku na slavnost sv. Markéty po náměstí, který obyčej za časů našich zašel. Na horní kašně jest socha, bůžek času Kronos (Hladolet, Saturn). Dle bájesloví za jeho vlády na zemi zlatý věk býval. Chová dítě, které, když se nejmileji usmívá, pohltně. Tam stojíc, nás takřka napomíná: „Čas jako voda pline, poží ho k dobrém než

upline. Čas vše stráví též sám sebe pak nám věčnost nastane.“ (Sv, VM 6 512, Sv. Patr. Ascet. bibl. Č. I. P. Mathon³¹⁷).

Zakládání dvorů obecních

Majetníci domů ve hradbách města Telče, rynečníci, prvně neměli žádných polností k domům svým připsaných. Poblíž svého mlýna obecního Kotnova, proti vodní nádržce Nadymáku, založili a vystavěli sobě dvůr společným nákladem a sýpky na obilí. Pole ke dvoru buď vydělávali, neb obdělati nechali, a tak obilí k vaření piva i do mlýna sobě opatřili. Dvůr byl tehda na kraji předměstí. Za dvorem na nivě podle silnice až ke Kotnovu měli pak cihelny, když Nadymák vodou naplněn byl. Dvůr sloužil Nákladnický a že na kraji stál krajský ke dvoru patřící nivy teď celá trata Krajská nivy zvaná, rozloženy jsou na pravé straně silnice k Vanůvku. Po mnohá léta dvoru svého pak u sv. Anny druhého a třetího ve Lhotě Velké³¹⁸ várečníci rynkovský pro pěstování obilí chovali. Když časy po válečných převratech staly se pokojnější, kupovali sobě polnosti. Pak dělili se na majetníky polností a jiní dle svých

[52]

obchodu a řemesel bez polností tak v urbářích roztříděné a zapsané jsou. Jejich obecní krajský dvůr zalíbil se purkrabímu roštejským, rytíři Janu Feyrarovi. Koupil jej od nákladníků pro syna svého r. 1535. Tak se stal dvůr ten svobodný, nebo majetník jeho byl rytíř Stylfried Feyrar z Malikova. Následkem kupu toho čteme v urbáři r. 1631 takto: Dvůr obecní města Telče od starodávna platíval 35 grošů ročně. Úrok ten se od vrchnosti dle námluvy pasíruje. Z jitra panského ale každého roku po 14 krejcarích dávati se musí, že dvůr vyjma ono panské za 14 krejcarů ročně pronajaté jitro polí osvobozen byl od platu, přezděno mu fraiský dvůr. Feyrar přebýval v ohradě města, v domě tehda Lukšovém v rynku. On prodal dvůr jakémusi adjutantovi, od kterého měšťané zase jej koupili. R. 1650 prodali měšťané dvůr ten Valerianu Fabriciovi z Lövenburka. Ten do určitého času vyplatit nemohl. Měšťané za sedm let dvůr sobě nazpět vzali a dlouhý čas v zahradě střelnici měli. Pak statek ten č. 78 nového předměstí

---

³¹⁷ SOkA Jihlava, *Kniha svatebních smluv 1568*; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 512.

³¹⁸ Rozseč.

přecházel z ruky do ruky a nyní jest lihovar. Druhý dvůr na velkém předměstí blíže sv. Anny a třetí ve Lhotě drželi měšťané ještě r. 1717. Velkolhotský dvůr prodali r. 1756 držitelé panství, a do dvora na velkém předměstí přeložili z města svůj obecní pivovár, aneb jak se také říká městský pivovár (I, Kt, L 27, VM 6. 514, 518, Ur 350, Ur³¹⁹)

Cihelny a vápenice

Cihel již v nejstarších časech buď jen sušených, pak i pálených k stavbám děláno. Hlína nesmí být vápenatá, poněvadž by cihly vypálené pak ve vlhku pukaly. [V] Okolí Telče převládá písčité a hlinitá půda, nános a naplavenina, hodí se výborně k děláni cihel. Ve městysy Starém Telči k stavbě dělali si cihly na zahradách a polích svých. K stavbě hradu v Nové Telči byla první cihelna u kamenné zahrady. Až došla hlína udělán tu rybník zvaný cihelný a z něho [je] teď louka. Měšťané ve hradbách města z cihel stavěli, které dělány byly, co jest nyní vodojem Nadymák. Pak přes cestu proti Nadymáku za obecním dvorem byly cihelny, kde nyní řada domů stojí až ke Kotnovu. Dle pamětní knihy Zachariáše od r. 1571 nemající listů číslovaných, vyměněny jsou pozemky od měšťanů jako i z kněžské rolí od Starého Města k založení panské cihelny tam, kde podnes jest. Čteme v oné knize: „Toto oddáno za místo, kde se cihelnou zastavilo a co se země již těch let na cihly vybralo a ještě za některé léto bráti bude, z kněžské roli od starého města: Jakubovi Fenzlovému odavku, jak vycejchováno proti jeho rolí. Mikulášovi ze Starého Města oddáno toliký kus a vycejchováno. Paloušce, vdově, oddáno toliký kus, jak vycejchováno.“ Celý břeh na cestě k Radkovu jest hlinitý. Když hlína v obvodu cihelny byla na cihly zdělaná, příležití pole byly r. 1756 a 1787 od měšťanů telčských k panské cihelně vyměněné. V novějším čase na Starém Městě <přez> přes silnici <vyst> proti panské vystavená jest cihelna

[53]

---

³¹⁹ MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Index archivu panství Telče*; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Katastrální protokol*; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Lánů přehledný soupis panství Telče*, s. 27; SOkA Jihlava, *Archiv města Telč, Kniha svatebních smluv 1568*; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 512; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*, fol. 350.

městská. Dle urbáře vápenice byly dvě. Do velké pece rovnalo se 30 a do druhé pece 12 sáhů kamena. Vápený kámen kupoval se od mlynáře Maška. U Strachonovic byly a ve Sleiboři (jinde Slaviboři) podnes jsou lomy vápeného kamena. Ve Strachonovicích Jan Vápeník měl půl lánu polí (I, R, Ur 50, 81, 404, Z³²⁰).

Trhy, výsady a práva města

Markrabě Jindřich Vladislav,³²¹ zakladatel kláštera velehradského, počal Němce na Moravě usazovati. Příkladu jeho následovali biskupové olomoučtí, kláštery a rytíři Řádu německého i Řádu sv. Jana, johanité neb špitálští. Jim r. 1204 markrabí propůjčil právo na své statky osadníky odkudkoli povolávati a německým právem vysazovati. Mezi roky 1210 až 1280 byla krajina na Dyji poněmčená. Hlavní práva městská byla: právo trhové, mílové, utrpné neb hrdelní, pro vaření piva, práva řemesel umění a živností, prodej soli a vůbec obchod ve věcech k živnostem, ve věcech oděvu i v jezivu. Morava děkuje markraběti svému, potomnímu králi Přemyslu Otokaru,³²² ustálení práva německého, pak práva městského a tím také stavu měšťanského i řemeslnického. Panovníci městyse na města povyšovali, obdarovavše města udělováním svobod a rozmnožením výsad k odbývání trhů. Udělovali hájenství řemesel neb mílové právo stran usazování se řemeslníků i živnostníků a jiná privilegia. Když město Telče po vyzdvižení řádu templářů královské koruně připadlo, potvrdil mu markrabě Karel r. 1335 tři výroční trhy a hrdelní právo, jak bylo odedávna mělo. Albrecht³²³, markrabě moravský, r. 1436 dovolil ve městě Telči výroční trh svatomartinský odbývati. R. 1464 potvrdil král Jiří³²⁴ městu Telči mílní právo na zboží rozličného druhu, sklad soli, vaření piva a ho na míli vůkol prodávání. Ludvík³²⁵ král r. 1526 potvrdil vybírání cla, cestného

---

³²⁰ MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Index archivu panství Telče*, SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Registrum civitatis Telcz proiudice 1531*; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*, fol. 50, 81, 404; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Pamětní knihy, rok 1571*.

³²¹ Vladislav Jindřich (†1222), moravský markrabě v letech 1192-94 a 1197-1222.

³²² Přemysl Otakar II. (asi 1233 – 1278), moravský markrabě v letech 1247-1253.

³²³ Albrecht II. Habsburský (1397-1439), moravský markrabě v letech 1423-1439.

³²⁴ Jiří z Poděbrad (1420-1471), česká král v letech 1458–1469.

³²⁵ Ludvík Jagellonský (1506– 1526), český král v letech 1516–1526.

a mostního mýta. Právo k držení výročního trhu Nanebevzetí Panny Marie³²⁶ udělil městu císař Maximilián II.³²⁷ r. 1570, který trh neb jarmark za císaře Rudolfa II.³²⁸ a 1579 na den po Narození Panny Marie³²⁹ přeložen byl. Maximilián též potvrdil Telči všecka té doby mající práva. Císař Ferdinand III.³³⁰ na prosbu Viléma hraběte Slavaty³³¹ r. 1650 udělil právo městu odbývati výroční trh po neděli družebné³³² jakož i dobytčí a koňské trhy ten den před výročními trhy a každý úterek týdenní trhy. Právo míle bylo r. 1661 tak hájeno, že Vilém Salava z Lipy, jenž držel statek Borovnou a pivovar tam vystavěl, na zakročení Ferdinanda hraběte Slavaty³³³ pivovar zrušiti musel. Z trhů šlo do panského důchodu stále mýto, jenž od níže psaných rycht o trzích dobytčích se odvádí, a jak zámecký hejtmán zaznamenal, v tomto urbáři nikde zapsané nebylo. Z rychet mrákotýnské, vyderské, studnické a radkovské přes 1 zl. několik krejcarů; z rychet vanovské, urbanovské, třeštické, čenkovské a lhotské zdůla zlatého. Z dědin Pavlova, Nevcehle, Sumrakova i Bulikova³³⁴ po 30 kr. i méně. Tyto rychty a místa, napsal tehdejší hejtmán panství telčského J. Bohdanecký, jsou všechny na jednu míli vzdáleny od města Telče, jiná vzdálenější nedávají nic. Od r. 1830 má Telč privilegované cestní a mostné mýto. Aby průmysl

[54]

a obchod oživován byl, jest nyní v Telči pět výročních trhů a sice: úterý po Obrácení sv. Pavla,³³⁵ úterý po Družebné neděli, úterý před svátky Svatodušními,³³⁶ úterý po slavnosti Anjela Strážce,³³⁷ úterý po sv. Martinu³³⁸ a spolu trh na len. Velké trhy na

---

³²⁶ 15. srpen.

³²⁷ Maximilian II. (1527-1576), českým králem od r. 1562.

³²⁸ Rudolf II. Habsburský (1552-1612), českým králem od r. 1575.

³²⁹ 8. září

³³⁰ Ferdinand II. Štýrský (1578-1637), českým králem od r. 1612.

³³¹ Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1572-1652).

³³² 4. postní neděle před Velikonocemi.

³³³ Ferdinand Slavata (1630-1673).

³³⁴ Horní Bolíkov.

³³⁵ 25. leden.

³³⁶ Letnice, 50 dní po Velikonocích.

³³⁷ 2. říjen.

³³⁸ 11. listopad.

vlnu: úterý po sv. Filipu Jakubu³³⁹ a úterý po sv. Havlu.³⁴⁰ Velký trh na Zelený čtvrtek.³⁴¹ Trhy na dobytek jsou každé pondělí před výročním trhem, pak měsíční trhy na dobytek první úterý každého měsíce. Padne-li tento den svátek, drží se tu středu na to. Týdenní trh každé úterý (B IV 63, Br 19, D V 353, K14, Kl 115, Ur, VM 6 512, 514, 516, 517, Moravan³⁴²).

Katastrální traty města

Stálý úřední seznam jednotlivých pozemností v jistém státu ležících dle obce pooddělený, slove po řecku kataster. Katastrální protokol jisté obce jest úřední směření a sepsání všech pozemků, stavení, řemesel a vůbec živností, aby daly se vyměřiti příslušné daně zeměpanské. Obsahuje tedy udání, mnoho-li míry má jedna každá pozemnost, jakým číslem jest poznamenána a komu náleží, tu naznačeno kolikerým způsobem se v každé obci půdy užívá, v kolikero stupňů výnosu (tříd) se každý tento způsob užívání dle přirozené povahy půdy a místního položení dělí a v kterou třídu jedna každá pozemnost jest vřaděna. Vyčítáno tam, mnoholi úrody a užitku podle uvyklého v obci způsobu vzdělávání každý pozemek dává. Pozemková kniha města Telče založená r. 1359 s jinými knihami městskými ohněm strávena byla r. 1530. Staré urbáře velkostatků jsou v naší vlasti katastru počátek. Za základ spořádanému zřízení daně pozemkové (gruntovní) slouží katastr a jest nyní již téměř zaveden ve všech

---

³³⁹ 1. květen.

³⁴⁰ 16. říjen

³⁴¹ Čtvrtek před Velikonocemi.

³⁴² SOkA Jihlava, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno stará sign. Rampula Č63, sešit 4, s. 63; Vincenz BRANDL, *Stručný přehled vlastivědy Moravské*, Praha 1865, s. 19; . Beda DUDÍK, *Mährens allgemeine Geschichte. V. Band*, Brno 1870, s. 353; Jan KYPTA, *Stručný dějepis města a panství Telče*, Brno 1857, s. 14; Koleda, *Kalendář 1858*, Brno 1857, s. 115; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*; Gregor WOLNY, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 512, 514, 516-517; *Moravan: Kalendář na rok obyčejný*, Brno 1863-1882.

civilisovaných státech. První historickou stopu nalézáme v Řecku, v Athenách, za časů Solónových. Odtud i slovo katastr jest původu a kořenu řeckého. Katastr zaveden pak u Římanů a rozšířil se zároveň s jinými institucemi římskými i v jiných státech. Z rozkazu zemských stavů moravských musely pozemky velkostatků a všech k nim patřících obcí dle urbářů čas od času přeměřované a sepsané býti. První takový lánů přehledný soupis panství telčského byl předložen r. 1656 a druhý r. 1750. Pak jiné popisy častěji. Tak se dělo, aby zemský katastr ve stavovské registratuře co možná dle skutečností polnosti země Moravy obsahoval. Soupisy takové při všech obcích přeměřených a sepsaných pozemků musely zemským stavům ku přirovnání předloženy býti. V mocnářství rakouském byl katastr v nynějším rozměru v tak zvaných Německých korunních zemích dědičných založen císařem Josefem II. (tak zvaný Josefínský katastr) a opraven nařízením v letech 1818 a 1824 (tak zvaný Nový katastr). Až do r. 1850 vztahoval se pouze na veškeré země kromě Koruny uherské. Císařským patentem od 4. marca 1850 rozšířen však pod názvem Provisorium daně pozemné též na Uhry, Chorvatsko, Slavensko i s Přímořím, Sedmihradsko, Vojvodinu Srbskou a Temešský banát. Z knihy katastrální vyhotovují se jednotlivým držitelům katastrální archy o celé usedlosti. V každém pak

[55]

okresu politickém chovají se akta katastrální u dotyčného berního úřadu. Tam jest každému volno v akta tato nahlédnouti, aneb opisy jich sobě objednati. Potřeba jest, aby se zaznamenala každá změna v osobě držitelově a v rozsáhlosti držebnosti, ježto se během času dějí. Jinými slovy: kdo koupil dům neb nějaký pozemek, hned bez prodlení co koupil, musí sobě úředně připsati nechat, neboť musí c. k. okresní úřady nad správností katastru bdíti. Pak ustanovení jsou při zemských úřadech berních (finančních ředitelstvích) zvláštní dozorci katastrální a generální ředitelství katastru ve Vídni co zvláštní oddělení ministeria financí. Mapy katastrální chovají se v úřadech a na povolení od finančního ředitelství dané vydávají se lithografické otisky dotyčných map za ustanovené ceny akordní. Dle katastrálního protokolu na radnici města Telče leží polnosti městské v 29 tratích. Na Veselý, Na Krahuleckém kopci, U Nového rybníka, Na Žabinci, Na Kozminkách, V Bůzovech, Za Ohradou, Za Jamováčkem, U Radkova, měrnice Pod Strání, U Hladova, U Širokých lůk, Na Novoříšské cestě, Padělky u Měrnice, měrnice Pod Dyjicí, Na Dyjické cestě, Padělky žatecké, Na Bábě, V Židovci, Padělky palejtovske, Na Kbelkách, Za Stínadly, Na Posvátné, Na Mokrovcích, V

Pahorkách, Na Studnickém kopci, Krajské nivy a Panské nivy. Ostatní v lidu užívaná běžná pojmenování polohy polností jako Na Sabinkách, Na Oslednicích, U Valchy, U Klínku, Pod Chmelnicí, Přední a Zadní křemený žlaby, U Hraniček, U Kleperdy, Za Cihelnou, U Dvorců, Výtopky, Pod Zájezdem (řeky Dyje), U Mysliboře a podobná nejsou co zvláštní trata v katastru psána, ale dle rolní knihy města jména starodávná lidu k bližšímu naznačení polohy prospěšná. Na povzbuzení spisovatelů přidáno, že mnohá jména polních trat na Moravě i v Čechách jsou důkazem předkřesťanského původu, tedy více jak tisíciletého trvání té které obce. O tom ze slovníků a mythologie slovanské možno se přesvědčiti (G, J, Kt, L, R, Rl, Ur, Sn 4³⁴³).

Válka husitská

Tak jmenují se krvavé bouře, které trvaly od r. 1421 do 1437. Onen vetřelec ze Stojecína, co se za kněze vydával, byl nebezpečný městu. V té válce husitské byla Telč r. 1423 jedním oddělením zhoubců starých památek strašně přepadená. Vůdce oddělení toho Žižka³⁴⁴ (dle jiných Bzdina³⁴⁵) zmocnil se města ač dosti pevného. Vylomiv brány městské, pobil mnoho na náměstí shromážděných měšťanů; s ostatními velmi zle nakládal. Čtyři radní pány rozkázal z oken radnice svrhnouti. Mezi nimi Jakub, perníkář, městský sudí neb rychtář, stařec 81 let starý, tak se poranil, že třetího dne zemřel. Jeptišky v klášteře u Sv. Ducha dle sv. Kateřiny Sienské, které do třetího řádu sv. Dominika k obsluze nemocných vstoupily, od rot husitských zbojníků vyhubeny byly. Klášter se špitálem velice byly poškozeny. Ta sběh husitská pak táhla z Telče ku hradu Sternberku, vyloupila zapálila a zbořila ho. Dozvěděl se ale

[56]

---

³⁴³ SOkA Jihlava, *Archiv města Telč; grutovní knihy*; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Index archivu panství Telče*; SOkA Jihlava, *Archiv města Telč, Katastrální protokol*; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Lánů přehledný soupis panství Telče*; tamtéž, *Repertorium archivu zámecké kanceláře*; SOkA Jihlava, *Archiv města Telč, Rolní kniha města Telče 1688*; MZA v Brně, *Velkostatek Telč, Urbář města Telče*; Kol., *Slovník naučný*, Praha 1859-1874.

³⁴⁴ Jan Žižka (1360?-1424), husitský hejtman.

³⁴⁵ Jan Hvězda z Vícemilic zvaný Bzdinka, husitský hejtman.

vůdce, že Jan z Hradce³⁴⁶ s mnohým ozbrojeným lidem se blíží, hleděl útekem se zachránit. Však ale dohonil ho Jan a u rybníka zvaného Bory, nyní Krvavec, blíže vesnice Panských Dubenek, tak ho na hlavu porazil, že jenom některým z těch loupežníků se podařilo do Čech utéci. Bílek píše, že sám Žižka 11. septembra 1423 v Telči tak zle činil. Po jeho z města odtahnutí byl poškozený kostel sv. Jakuba po celých osm let stavěný a opravovaný. Boží muka podle čís. 1 na Starém Městě stojící u cesty vedle rybníka Seminarskýho nesou znak Rožmberků a letopočet 1423, ve kterém roce Jan husity porazil. Dal jí postaviti na památku té porážky u silnice, kudy z města odtáhli. Těž polní trata podle té silnice „Na Veselým“ se jmenuje. Nejen onen rybník nazván Krvavec, ale i Krvavská pustina v těch místech zvaná, byla r. 1490 od Jindřicha³⁴⁷ daná rolníkům obce Střížovské na výměnu za pozemky, které nově založeným tehdá rybníkem (tak zvaným střížovským) zatopeny byly. Vůdce husitů Prokop Holý r. 1430 svým oddělením Novou Říši vyplenil a klášter spálil, co zatím jeptišky utekly se do Telče. Po vystavění a opravení od kacířů poškozeného chrámu sv. Jakuba kardinál Julian r. 1443 faráři staroměstskému Václavu dal povolení, v tom nově vystavěném chrámě tak dlouho na oltáři nosečím, portatile zvaným, mši svatou obětovati, než kostel ten opět posvěcen byl. Pak farní chrám Svatojakubský obdržel na prosbu faráře Tomáše Retla r. 1467 jak od kardinála Františka, tak od jiných třech kardinálů na rozličné svátky částečné odpustky (B II 27, F 40, Kt, MK, VB III 109, VM 6 515, Z³⁴⁸).

Svatý Jan Kapistrana

---

³⁴⁶ patrně Jan III. z Hradce (†1423)

³⁴⁷ Jindřich IV. (†1507)

³⁴⁸ SOkA Jihlava, Jan Pavel Bílek, *Pamětihodnosti z dějin města Telče*, neinventarizováno, stará sign. Rampula Č63, sešit 2, s. 27; Karel FILIPOVSKÝ, *Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického*, Třebíč 1879, s. 40; SOkA Jihlava, *Archiv města Telč, Katastrální protokol*; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Městské knihy*; Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Brüner Diöcese III*, Brno 1860, s. 109; týž, *Die Markgrafschaft Mähren. VI. Band, Igaluer Kreis und mährische Enklavuren*, Brno 1842, s. 515; SOkA Jihlava, *Archiv města Telče, Pamětní knihy*, rok 1571.

Po těch bouřích husitských sv. Jan Kapistrán³⁴⁹ s Methodky v Telči kázal. Jan se narodil v Neapolsku v městečku Kapistran³⁵⁰, odkud má příjmi. Stal se výborným právníkem, takže král sicilský učinil jej místodržitelem. Když jednou pořádal při o pomezí, byl od obyvatelů sporného města zajat a do žaláře uvržen. Byv na svobodu propuštěn, vstoupil do řádu františkánského. Na kněžství vysvěcen, stal se kazatelem. Byltě jeden z divů svatořečnictví. Kde on kázal, tam byl svátek. Kupci zavřeli krámy, řemeslníci odložili práci, lid se hrnul v houfech, takže obyčejně pro nedostatek místa na náměstí kázati musel. Když jednou o marnosti světa mluvil, snesly paničky své ozdoby házejíce je do ohně. Jindy po kázání přišlo více než sto mladíků odhodlaných vstoupiti do řádu. Na vyzvání císaře Bedřicha³⁵¹ přišel do říše německé hlásat pokání. Všude byl vítán jako posel nebes, ze všad k němu donášeli nemocné a bez počtu jich uzdraveno pouhým jeho dotknutím. Ve Vídni byly ulice kvítím zdobeny, kudy jíti měl. Též na Moravě v Brně, Olomouci, Jihlavě, Třešti, Telči, Jemnici, Znojmě a jinde kázal. Mnoho tisíc husitů do lůna církve sv. uvedl. V Brně kázal r. 1451 z oné kamenné kazatelny na Petrově s takovou horlivostí proti husitům, že Václav

[57]

z Boskovic³⁵² se dvěma tisíci poddaných svých kacířství se odřekl. Kázal tu sv. Jan asi 40 dní okolo svátku sv. Petra v okovech, jenž jest 1. augusta. Založil tu klášter františkánský. Když cech řeznický šlachtu a masné krámy postoupil, aby na místě tom klášter postaven býti mohl. Též ještě v augustu toho roku kázal v Olomouci, kde následkem kázání jeho taky klášter františkánský založen byl a velká část obyvatelstva do bratrstva řádu toho přijatá byla. Na své misionářské cestě kázal sv. Jan v Jihlavě ještě v oktobru toho roku a mnoho přispěl k utvrzení obyvatelů ve svaté víře. Pak sv. Jan z Kapistrana se svým tlumočníkem kázal z kamenné své kazatelny v Třešti. Odtud připutoval do Telče a toho ještě roku 1451 kázal z kamenné kazatelny Methodky. Pobytoval muž svatý déle v Telči, protože odtud do Jemnice přišel r. 1452, kde jako kladivo kacířů kázáním svým měšťany pohnul k vystavění kostela i kláštera františkánského. Pak bral se věrověst horlivý ke Znojmu a též tady bylo požehnané ovoce kázání jeho, založení kláštera františkánského. R. 1453 sv. Jan Kapistrán byl na

---

³⁴⁹ Giovanni da Capistrano (1386-1456).

³⁵⁰ Capistrano, město ve střední Itálii, cca 100 km východně od Říma.

³⁵¹ Friedrich III. (1415-1493), německý císař v letech od r. 1452.

³⁵² Václav z Boskovic, moravský zemský hejtman.

misionářské pouti v Opavě ve Slezsku. Potom kázal ve Hlubšicích 13 mil severně Olomouce ve pruském Slezsku. Povzbudil měšťany k založení kláštera, do kterého již r. 1454, když z Krakova do Hlubšic se vrátil, několik bratrů františkánů přivedl. Toho času Turci ohrožovali Uhry a Říši německou. Kapistran odešel do Uher a kázal všude Sv. Kříž proti Turkům. Na slova jeho stálo brzy šedesát tisíc mužů ve zbrani. Avšak sultán stanul se čtyřikrát sto tisíci Turků před Bělehradem. Kapistran sám táhl v čele vojska křesťanského proti Turkům. S Křížem Sv. v ruce ustavičně volal „Ježíši, Ježíši“ a přesila Turků brzy úplně poražena byla. Svatě zemřel 23. oktobra 1456 (VO I 238, VO V 303, VB I 17, 140, VB III 17, 41, 104, 301, VB IV 116, Sv. Patr. Ascet. bibl č. 1, P. Mathon³⁵³).

---

³⁵³ Gregor WOLNY, *Kirchliche topographie von Mähren, Olmützer Diöcese I*, Brno 1855, s. 238; týž *Kirchliche topographie von Mähren, Olmützer Diöcese V*, Brno 1863, s. 303; týž, *Kirchliche topographie von Mähren, Brünnener Diöcese I*, Brno 1856, s. 17, 140; týž, *Kirchliche topographie von Mähren, Brünnener Diöcese III*, Brno 1860, s. 17, 41, 104, 301; týž, *Kirchliche topographie von Mähren, Brünnener Diöcese IV*, Brno 1861, 116.

Prameny a jejich známky.

(Přední číslice římské neb arabské, prameny značejí díl neb svazek, druhé stránku.)

- B Jana Pavla Bílka 1790 psaný dějepis města Telče. Čtyry sešity. V knihárně rodiny p. J. Bílka v Telči
- BCM Dějiny sv. Apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda. K tisícleté jubilejní slavnosti pokřesťanění Moravy a Čech. Sestavil Dr. Jan Bílý. V Praze 1863
- BD Dějiny sv. Katolické Církve. Sestavil Dr. Jan Bílý. Nákladem dědictví SS. Cyrilla Methoda v Brně 1859.
- BK Archiváře a profesora Ant. Bočka „Přehled knížat a markrabat Moravských“. Nákladem jednoty sv. Cyrilla Methoda. V Brně 1850.
- Br Stručný přehled vlastivědy Moravské. Vepsal Vincenz Brandl, archivář Moravský.
- C Codex diplomaticus. A. Boček prof. et historiographi statuum Marchiomatu Moraviae.
- D Dějiny Moravy. Sestavil Dr. B. Dudík ř. sv. B.
- Dj Dyje, týdeník hospodářství věnovaný, průmyslu, obchodu, samosprávě, poučení a zábavě. V Telči, R[očník] I. 1879.
- F Zeměpisný nástin hejtmanství Dačického. Sepsal K. Filipovský profesor při C. K. slov. ústavě na vzdělání učitelů v Brně. V Třebíči 1879.
- G Gruntovní knihy města Telče, v c. k. úřadě.
- I Index archivu panství Telče.

- K Stručný dějepis města a panství Telče. Vypravuje Jan Kypta učitel na dívčí škole v Telči. V Brně 1857.
- Kl Koleda. Kalendář 1858. Nákladem Matice Moravské.
- Kr Kronika dívčí školy v Telči. Ve školní knihárně.
- Kt Katastrální protokol v radnici města Telče.
- L Lánu přehledný soupis panství Telče 1750. V centrální kanceláři zámku.
- Ls Listiny, buď původní, nebo přepsané a pověřené.
- M Matrica Ecclesiarum Decanatus Telčensis ab anno 1668-1672. V archivu na děkanství v Telči.
- MK Města Telče knihy purkrechtní, knihy testamentů, kupů a prodajů, vícero svazků. V archivu na radnici městské, a v c. k. gruntoknihovním úřadě.
- Mt Matriky od r. 1635 a Regestum Ecclesiae Sti jacobi Majoris Telčii. Ve farním archivu na děkanství.
- O Kněze Josefa Olivy (kaplana v Telči) 1785 psaný dějepis města Telče. Rukopis nalezá se v c. k. bibliotéce v Olomouci a opis ve farním archivu v Telči. Slovuťný Jos. Tešík? děkan Telčský, shledával prameny sepsané dějepisu města Telče; smrt však mu zabránila, práci provedsti.
- P Františka Palackýho „Dějiny národu českého“.
- Pr Protokol sezení rady městské.
- R Repertorium archivu v centrální kanceláři zámku Telče.
- Rg Registrum civitatis Telcz projudice 1531. V archivu městském.

- Rl Rolní kniha města Telče 1688. V archivu městském.
- S Sborník Velehradský R. I. II.
- Sn Slovník naučný, jedenáct dílů. Nakladatel Kober v Praze od 1859 do 1873
- St Stamenpaumb der Grafen vom Lichtensteing. V archivu zámku Telče
- Sv Knihy smlův svatebních při měste Telči 1568. V archivu radnice městské
- T Vypravování dějin domácích. Sepsal Em. Tonner, matice lidu r. V. V Praze 1871.
- U Události chlapecké školy, od vyzdvižení gymnasia jesuitského v Telči
- Ur Urbáře tří, v archivu zámku města Telče. Původní bez číslovaných stránek v letech 1531 až 1631 a dále.
- VM Gregor Wolný Benediktiner und Professor der Weltgeschichte „Markgrafschaft Mähren“. 6 Bände. Brünn 1835-1842
- VO G. Wolný. Kirchliche topographie von Mähren. Olmützer und Brüner Dioecese. 9 Bände. Brünn 1855-1866. V každém farním archivu na Moravě.
- Z Pamětní knihy 1571 z rozkazu Zachariáše z Hradce, hejtmana markrabství Moravského, pána na Telči založené a v zámku chované.

Při některých známkách pramenů stránka neudaná proto, že prastaré knihy jak znalcům známo, nemají listy číslované. Které udalosti ve více knihách obsažené jsou, při nich v závorce udané jsou knihy ty všechny; aby kdo tu neb onou při ruce má, o pravdách těch obšírněji dočísti se mohl v souvislostí.

Vyhledáním pramenů v archivech, díky obecnstvu mají Telčský pánové: Okresní děkan Frant[išek]. Plhal zachováním pramenů od předchůdce p. [Josefa] Těšíka. Vysoce uroz. Pána hraběte Leopolda Podstatských z Lichtensteinu hospodářský rada p. Ed[uard]. Klíma. Měšťanosta p. Alois Petzl.

Místní rejstřík

- A -

Aspern – 39

- B -

Bánov (Banov) – 38, 39

Bejdov (Waidhoffen an der Thaya) – 7

Bělehrad - 57

Bílina – 27

Bílkov – 12, 15

Bítov – 22, 26, 32, 33, 34

Blížkovice – 27

Bohuslavice – 32

Bolzano - 36

Borovná – 34, 53

Brno – 7, 8, 10, 11, 13, 15, 16, 19, 22, 23, 32, 33, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 56

Brtnice – 36, 45

Břeclav - 12, 17

Břevnov – 20, 21

Budišov (Evanč) - 39

Buchlov – 13

- C -

Cařihrad – 27, 28

- Č -

Čejkovice - 32

Čeňkov (Čenkov) – 32, 53

Černíč (Černič) – 39, 45

Český Krumlov – 29, 38

- D -

Dačice – 7, 12, 15, 45, 48

Dambořice – 14

Dědice - 17

Děvín – 12, 21
Dobřínsko - 32
Dolní Dvorce – 7, 45, 48
Domažlice - 29
Doubravice – 18, 32
Doupě – 7, 44
Drnholec – 12
Dubňany – 32
Dukovany – 32
Dyje – 7, 8, 12, 13, 15, 17, 32, 39, 43, 45, 46, 51, 55
Dyjice (Velká Dyjice)– 7, 17, 39, 45, 46
Dyjička (Malá Dyjice) – 7, 48

- H -

Hluboká nad Vltavou – 35
Hlubšice - 57
Hodonín – 27
Horní Bolíkov (Bolíkov) - 53
Horní Břečkov – 17
Horní Kounice – 33,
Horní Myslová – 32, 45
Hostěradice – 40
Hostětice (Hostinice) – 7, 39, 48
Hrádek – 12, 32, 34
Hrotovice – 33
Hrušovany – 33

- CH -

Chlumec – 25
Chotoun – 49

- I -

Ingromov – 32

- J -

Jamolice - 32

Jaroměřice – 18

Jemnice – 15, 26, 32, 34, 56, 57

Jeruzalém – 27, 30, 31

Jevíčko - 35

Jihlava – 7

Jindřichův Hradec – 8, 38, 39

- K -

Kelč – 17

Kostelní Myslová – 7, 32, 43, 45

Kostelní Vydří – 34

Krahulčí (Krahujčí) – 7, 32, 39, 48

Krakovec – 18

Krekvice – 32

Kressenbrunn – 34, 39

Kroměříž – 40

Kunovice – 20

Kunžak (Kumžak) – 32

- L -

Laškov - 18

Lednice – 12,

Lhotka (Lhota) – 31, 32

Lipany - 40

Litomyšl – 18, 21

Litovel – 36,

Loděnice - 14

Lorch – 10,

Loštice – 18

- M -

Matra – 13

Měrnice - 45

Mikulov – 9,

Mohelno – 32, 34
Moravský Krumlov – 36
Mrákotín – 7, 8, 32, 45, 53
Mušov – 12
Muzatec (Mrzatec) - 32
Mysliboř – 7, 39, 55
Myslůvka (Malá Myslová) - 45

- N -

Nevcehle – 34, 53
Nová Říše – 7, 32, 33, 34, 37, 39, 56

- O -

Ohnice – 18,
Olomouc – 20, 22, 25, 36, 37, 39, 42, 46, 56, 57
Olšany - 7
Opava - 57
Orlovice – 33
Ořechov - 45
Osvětimany – 16, 17

- P -

Palonín - 18
Palupín - 7
Panské Dubenky – 7, 56
Pasov – 10, 11, 29
Pavlov – 45, 53
Pešť – 12, 13
Pisa - 39
Podivín – 12, 17, 20
Pohořelice – 17
Polešovice - 17
Popelín – 7
Praha – 8, 10, 11, 18, 11, 20, 21, 28, 49
Práskolesy - 32
Prostějov – 16,

Přibice – 17, 33

Ptolomais - 31

- R -

Račice - 35

Radkov – 7, 39, 42, 43, 45, 52, 53, 55

Radlice – 32

Radonín - 32

Rízov – 32

Rosička – 7

Roštejn – 7, 32, 35, 40, 45

Rozseč (Roseč/Velká Lhota) – 32, 51, 52, 53

Rožnov pod Radhoštěm – 13

Růžená – 7

- Ř -

Řásná – 32, 46, 51

Řečice - 34

Řídelov – 7, 8

Řím – 8, 10, 12, 16, 18, 19, 21, 25, 29, 36, 39, 50, 51

Římnice – 18

- S -

Sedlejev – 39

Senice na Hané – 18

Slatina - 39

Slatinice – 18

Slaviboř (Sleiboř) – 39, 53

Slavkov - 33

Slavonice – 7, 15, 32, 40,

Soluň – 10, 11, 12

Sriem (Sirminum) – 10, 16

Stínava – 16, 17

Staré Město – 12

Starý Petřín – 13

Stoječín (Stoječín) – 42, 55

Strachoňovice (Strachonovice) – 39, 44, 45, 53

Strachotice – 12

Strakonice – 36, 39

Strmilov – 32

Střížov - 56

Studená – 7, 8, 40

Studnice – 7, 8, 21, 47, 53, 55

Sudoměř – 36, 39

Sumrakov - 53

Světlá – 7, 32

Svitavy – 18

- Š -

Šach (Šachy) - 32

Špičky (Spěč) - 17

Špilberk – 11, 13, 16

Šternberk (Štamperk) – 30, 32

- T -

Templštejn (Tempelstein) - 32

Trstenice - 18

Třebíč – 7, 25, 26

Třeboň – 29, 38

Třešť – 8, 13, 21, 32, 56, 57

Tulcea – 12

Tulczyn – 13

Tuřany – 13

Týnec – 17

- U -

Uherské Hradiště – 12

Uhliště - 32

Uhřice – 14

Uhřinov - 17

Urbanov – 7, 45, 53

- V -

Valentinovo Vydří – 32
Vanov – 7, 51, 53
Vanůvek – 7, 8, 51
Velehrad – 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 53
Velká Senice (Senice na Hané) - 18
Velké Meziříčí – 17
Velký Pěčín (Velký Pičín) - 32
Vídeň – 36, 40, 55, 56
Vilímov – 18
Vojkov - 32
Volevčice – 7, 48
Vranov – 12, 23, 34, 40, 45
Vyšehrad – 9, 11, 16, 49
Vyškov – 17, 35

- W -

Wagram (Vagram) - 39
Waidhoffen an der Thaya (Bejdov) - 7

- Z -

Zábrdovice - 39
Zábřeh – 16
Zbraslav - 37
Znojmo – 9, 12, 17, 19, 22, 27, 33, 34, 35, 56, 57
Zvolenovice – 7, 39

- Ž -

Žarošice – 14
Žatec - 45
Žďár nad Sázavou – 20
Želetava – 7, 32
Žerotice - 40
Židlochovice – 17
Žižkov – 39

Jmenný rejstřík

- A -

Adalbert,

- děvínský arcibiskup – 21
- pasovský biskup - 29

Adam, telčský učitel - 47

Albrecht II. Habsburský (1397-1439), moravský markrabě - 53

sv. Andronik – 10

Angelar, žák Cyrila a Metoděje – 18

Arnulf Korutanský(†899), vládce Panonie a Korutan – 19

Assemani, Giuseppe Simone (1587–1768), knihovník vatikánské knihovny – 49

Attila (406-453), vůdce hunských kmenů - 9

- B -

Béla IV. (1206-1270), uherský král - 39

Benedikt, biskup -19

Beránek, Jakub, radkovský farář - 43

Bílek, Jan Pavel (1753–1826), dějepisec a lékař – 29, 37, 38, 56

Bílý, Jan Evangelista (1819–1888), moravský kněz a církevní historik - 14

Boček, Antonín (1802-1847), moravský archivář – 14, 23

Bohdanecký, J., hejtman telčského panství – 53

Bohuněk, majitel svobodného dvora v Radkově - 42

Bohuslava, příslušnice rodu přemyslovců – 23,

Bohuta z Bíliny – 27, 28, 29, 36, 43m

Boleslav I. (915?-967/972), český kníže – 22, 29,

Boleslav II. (932?-999), český kníže – 21, 49,

Boleslav III. Lehnický (†1352) – 38

Boleslav III. Ryšavý (965–1037) - 21

Boleslava,

- dcera Oty I. Olomouckého – 23
- příslušnice rodu přemyslovců - 23

Bonaparte, Napoleon - 39

sv. Bonifác – 10

Boris I. (†907), bulharský kníže – 11

Bořivoj (852?-888/9?), český kníže – 18, 20,

Bořivoj, příslušník rodu Přemyslovců - 32
 Bořivoj II. (†1124), český kníže – 23, 24,
 z Boskovic, Václav, moravský hejtman – 56, 57
 z Botenštejna, Konrád (†1320?), domnělý vrah Václava III. - 36
 z Bouillonu, Godefroy (†1100), jeden z vůdců první křížové výpravy - 30
 Brychta, telčský měšťan - 47
 Břetislav (konec 11. stol – po 1130), moravský kníže - 23
 Břetislav I. (1002-1055), český kníže – 16, 17, 21, 22, 23, 25
 Břetislav II. (†1100), český kníže – 23, 24, 27,
 z Březnice, Štěpán – 38
 Bystřický, Jan
 - jemnický varhaník - 47
 - telčský děkan – 47
- C -
 Cesarini, Giuliano (1398-1444?) – 41
 Commodus (177–192), římský císař - 9
 sv. Cyril (Konstantin) – 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 26,
- Č -
 Čeloud z Palovic, Jiří – 50,
- D -
 Daniel, biskup – 19
 Dětmár (†982), biskup pražský - 21
 Dobrovodský, Dětřich, roštejnský purkrabí – 40, 45
 z Doubravic, Protiva - 32
 Dudík, Beda (1815-1890), moravský historik – 16, 19, 25, 27, 36, 46
- E -
 Ekko, komtur templářského řádu v letech 1294-1309 - 32
 Eliška (1292-1330), česká královna – 37
- F -
 z Falkenštejna, Závíš (1250?-1290), český šlechtic – 35
 Fenzl, Jakub, telčský měšťan - 52

Ferdinand I. Habsburský (1503-1564) - 40
Ferdinand II. Štýrský (1578-1637), český král –
Feyrar z Malíkova,
- Jan – 45, 52
- Stilfried – 45
Filip, farář na Starém městě – 49
Filip II. Habsburský (1527-1598), španělský král – 40
sv. Florian – 9, 10,
Foit, Jiří, měšťan – 14
Foltánek, Kašpar, radkovský farář - 43
Formánek, Bedřich, telčský měšťan – 47
František, kardinál – 56
Fredegar, francouzský kronikář - 9
Friedrich III. (1415-1493), německý císař – 56
Fritigilda, královna Markomanů - 9

- G -

Gertruda, komorná Elišky Přemyslovny - 37
sv. Gorazd, žák sv. Metoděje – 18

- H -

Havel, varhaník - 47
Heřman, probošt novoříšského kláštera – 39
z Hodic,
- Jan, roštejnský purkrabí – 45
- Judita - 32
z Hohensteina, Heřman, loupeživý rytíř - 35
z Hradce,
- Adam I. (†1531) – 40
- Dětrich, olomoucký biskup – 39
- Heřman z Hradce (†1404) – 44
- Jáchym (1526-1565) - 40
- Jáchym Oldřich (1577/9-1604) – 40
- Jan mladší (†1420).
- Jan I. (†1423) - 39
- Jan III. (†1423) – 40, 56

- Jan IV. (†1452) – 40
- Jindřich I. nejstarší (†1365) – 38, 39, 44
- Jindřich (Jindřich Vítkovec) - 38
- Jindřich (†1398) – 32, 39, 41, 45
- Jindřich III. (1384–1412) – 36, 40,
- Jindřich IV. (†1507) – 40, 42, 44, 56
- Oldřich I. (†1282) – 33, 34, 35, 39
- Oldřich (†1452) – 40
- Oldřich Vavák ml. (†1421) – 39
- Oldřich II. z Hradce (†1312) - 39
- Oldřich III. z Hradce (†1348) – 38, 41
- Oldřich IV. z Hradce (1351–1384) – 36, 44
- Menhart z Hradce (†1376) – 39, 42, 43
- Menhart z Hradce (1391–1449)
- Vítěk z Hradce (1218-1259) – 38, 39
- Zachariáš – 7, 40, 44, 45, 47, 48, 49, 52

Hrneček, Jan – 39, 45

Hus, Jan (1371?-1415) - 39

- CH -

Chrodegang – 46

- I -

Inocenc III. (1160-1216), papež – 36

Inocenc IV. (1195–1254) papež - 33

Irad, majitel Hrušovan ve 12. stol. – 32

- J -

Jagello,

- Ludvík, (1506–1526), český král - 53
- Vladislav II. (1456-1516), český král - 49

Jakub,

- rektor dívčí školy – 47
- telčský rychtář - 55

Jan,

- dačický a telčský lazebník – 48
- mlynář - 48
- novotelčský farář – 41
- telčský učitel – 47
- telčský měšťan – 47

sv. Jan Kapistránský (1386–1456) – 40, 56, 57

Jan Lucemburský (1296-1346), český král – 35

Jan IX. papež v 9. století – 19

Jan XII. Železný, biskup litomyšlský – 39, 40

Jan Jindřich Lucemburský (1322-1379), moravský markrabě – 44, 45
olomoucký – 19

Jarek, majitel svobodného dvora v Radkově – 42

Jaromír (1040?–1090), biskup pražský – 21, 22

Jaroslav, majitel Radkova – 42

Jiljí, telčský měšťan - 47

Jindřich, telčský děkan - 41

Jindřich (Jasomirgot) II. Babenberský (1107–1177), vévoda rakouský – 14

Jindřich IV. (†1106), německý císař - 23

Julius Maximinus (172/3–238), římský císař – 11

- K -

Kába, Zikmund, telčský měšťan - 50

Kaich - 18

Kalivoda, Günther, opat rajhradského kláštera – 16,

Karel Veliký (747-814), franský panovník – 10, 26

Karel IV., - 34, 38, 39, 53,

Kašpar, lazebník – 48

Kazi, sestra kněžny Libuše - 9

sv. Klement – 11, 14, 18,

Klement V. (1264–1314), papežem – 38

Kocel – 10

Koloman Uherský (1070? – 1116), uherský král - 14

Konrád I. Brněnský (1035-1092), moravský kníže – 21, 23

Konrád II. Ota (1136/1141-1191), znojemský kníže. – 27

Konrád III. (1093-1152), římský král. - 27

Konstancie Uherská (1181–1240), manželka Přemysla Otakara I. – 27
Krajíř z Krajku, Vlk – 45
Krok, bájný vladyka - 9
z Křižanova, Přibyslav – 33
Kučera, Václav - 47
Kunhuta Uherská (1246?–1285) – 35
sv. Kvirin - 9
z Kynic,
- Theodorich – 44
- Smil – 44
Kypka, Jan (1818–1868), učitel a hudební skladatel v Telči – 29, 38

- L -

Ladislav, český vladyka – 49
z Landštejna, Vilém (1296-1356) – 38
Leházy, telčský lazebník – 48
Leon XIII. (1810-1903), římský papež – 12, 16, 20
Leopold VI. Babenberský (1176–1230) rakouský vévoda – 36
Libuše, bájná česká kněžna – 9, 11,
z Lichtenštejna,
- Kristian – 37
- Vilém – 36
z Linavy, Bedřich, loupeživý rytíř – 35
Litold Znojemský (†1112), moravský kníže – 23, 25
z Lovčovic, Kuneš – 42
z Löwenburku, Václav Fabricius - 52
sv. Ludmila (860?-921), česká kněžna – 18
Ludvík II. Němec (805–876), východofranský král – 12
Ludvík Pobožný (778-840) – 26

- M -

Manuel I. Komnenos (1118–1180), byzantský císař - 27
Markvard z Hrádku – 32
Marobud (†38), markomanský král - 8
Martin, podkomoří – 33, 36
Mašek, telčský mlynář - 53
Maxmilian II. (1527-1576), český král – 53

Meziříčský z Lomnice, Jan - 40

Metelka, Pavel – 47

Michal III. Methystes (840–867), byzantský císař - 11

Mikuláš,

- rektor – 47

- ze Starého Města – 52

- nevlastní bratr Václava II. - 35

sv. Metoděj – 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 26,

Mojmír (†846), moravský kníže v letech 830-846 – 10, 15,

Mojmír II. (†907?), moravský kníže v letech 894-907 – 19

z Montpellier, Quido -36

z Mutyše, Martin, roštejnský purkrabí – 44

Můk, telčský lazebník - 48

Myslík, František, telčský měšťan – 47

- N -

sv. Naum (†905), žák sv. Metoděje – 18

Nero Claudius Drusus (38 př. n. l. – 9 n. l.), římský politik a vojevůdce - 8

Nöttig, Karel (1806 – 1882), brněnský biskup – 15

- O -

Octavianus Augustus (63 př. n. l. – 14 n. l.), římský císař - 8

Olbramovic, Vilém - 39

Oldřich (†1034), český kníže – 21, 49

Oldřich Brněnský (†1134), moravský kníže – 23, 25

Oldřich, radkovský farář – 42

Olibrius, soudce - 51

Oliva, Josef (1762-?), telčský kaplan – 11, 29, 38

Ondřej, rektor telčské dívčí školy - 47

Ota I. Olomoucký (†1087) olomoucký kníže – 21, 24, 25, 29

Ota II. (Černý) Olomoucký (†1126), moravský kníže – 23, 24, 25, 26, 50,

- P -

Palacký, František (1798-1876), historik – 28, 29, 38,

z Pardubic, Arnošt (1297-1364) – 41

z Payen, Hugo(1070?–1136), francouzský rytíř řádu špitálních - 31

Podstatzký,

- Leopold (1840–1902) – 49

- Adolf (1805-1898) – 49

sv. Pavel – 10, 14, 15

Petr, telčský farář – 39, 41, 43

Petr Štika z Rosic - 45

Pipin III. Krátký (714 – 716), franský král – 10

z Poděbrad, Jiří (1420 - 1471), česká král – 35, 38, 39, 53,

Pravětský, Florian z Radvanova – 50

z Prčice, Vítek I. (†1194) – 29, 34, 38, 43

Pribina (? - 860), nitranský kníže. – 10

Přemysl, manžel kněžny Libuše – 10,

Přemysl Otakar I. – 12, 14

Přemysl Otakar II. (asi 1233 – 1278), český král – 21, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 46, 53

Ptolemaios, Klaudios (85?–165?), řecký astrolog, geograf a astronom. – 11

du Puy de Provence, Raimund (1083 - 1160), velmistr špitálních – 30

- R -

z Radkova,

- Bohuslav – 42

- Chval – 42

- Petr – 42

- Seifrid – 42

- Vlček – 42

Rádla, kněz na Libici – 20

Radobod, vlašský šlechtic – 29

Rastislav (Rostislav), moravský kníže v letech 846-870. – 11, 12, 13, 18,

Reginar (Rinhar), pasovský biskup v letech 818-838 – 10

Retl, Tomáš, telčský farář - 56

z Rožmberka,

- Jindřich (†1310) – 37

- Petr I. (†1347) – 38

- Vok I. z Rožmberka (†1262) – 38

Rudolf I. Habsburský (1218-1291) český král – 35, 39

Rudolf II. Habsburský (1552-1612), český král – 34, 53

- Ř -

z Řečice,

- Adam – 45
- Alžběta - 45

Řehoř X. (asi 1210 - 1276), papež - 46

- S -

Sankot, Josef, radkovský farář - 43

Sáva, žák Cyrila a Metoděje – 18

ze Schauenburku, Bruno (†1281), olomoucký biskup – 32, 39, 46

Skála z Doubravky a Hradiště, Jan (1486–1553), biskup, český historik a kronikář - 19

ze Slatiny, Volek – 39, 42

Slavata,

- Vilém (1572-1652) - 53
- Ferdinand (1630-1673) – 53

Slavatová,

- Lucie Otilie – 40
- Františka - 47

Slavomír, příslušník rodu přemyslovců – 18

Slavonický, Štěpán – 47

Spytihněv I. (875?-905/15), český kníže – 18

Spytihněv II. (1031-1061), český kníže – 21, 22, 23

Srbecký ze Zález, Kryštof, telčský úředník - 45

Stanislav Znojemský, bohoslovec - 39

ze Stojecína, Mikuláš, – 42

Stranimiř – 26

ze Stráže, Smil - 38

Svatopluk,

- moravský kníže – 10, 15, 17, 18, 19, 26,
- přemyslovský kníže – 23, 24, 25, 26, 50

- Š -

Šeberle, Kašpar, radkovský farář – 43

Šertinger, Baltazar, telčský úředník - 50

- T -

Telec, bulharský chán - 12

Teta, sestra kněžny Libuše - 9

Tomek, Wácslav Wladivoj (1818–1905), český historik – 19

Tonner, Emanuel (1829-1900), český politik a novinář – 27

Trámek, Mikuláš, telčský měšťan – 39, 45

- U -

Ursini

- Aribert – 29

- Aribert II. - 29

- Aribert III. - 29

z Ustrašína,

- Mareš, roštejnský purkrabí – 45

- Anna - 45

- Hojek – 45

- Zikmund – 45

- V -

Sv. Václav (907?-929/35), český kníže – 22, 29

Václav,

- farář na Starém městě v Telči – 42, 44, 56

- panský porybný – 50

Václav I. (1205-1253) byl českým králem od r. 1230 – 36, 38

Václav II. (1271-1305) český král – 35, 37

Václav III. (1289-1306), český kál v letech 1305-1306 – 37,

z Valdštejna

- Anna - 45

- Hynek – 26, 45

- Zdeněk - 45

Vápeník, Jan – 53

Vavřinec, znojemský měšťan – 47

sv. Viktorin - 9

Viola Těšínská (1290?-1317) – 37

Vítek, olomoucký správce – 34

Vladislav II. (1110?-1174), český kníže a král – 14, 27, 28

Vladislav Jindřich (†222), moravský markrabě – 12, 53

z Volfřova,

- Bohunek – 44

- Ctibor - 44

Volný, Řehoř Tomáš (1793–1871), moravský historik – 14, 23, 24, 26, 30, 32, 33, 36, 42, 44, 46

Vratislav I. (888?-921), český kníže – 18

Vratislav II. (†1092), český kníže – 21, 22, 23, 24, 32

- W -

Walpot z Bessenheimu, Jindřich (†1200), velmistr řádu německých rytířů – 31

Widman, Hans, lazebník – 48

- Z -

Zap, Karel Vladislav (1812-1871), historik a publicista –

Zašek, telčský měšťan - 47

Zdík, Jindřich (†1150), olomoucký biskup – 26

Zvachová, Anna , měšťanka – 14

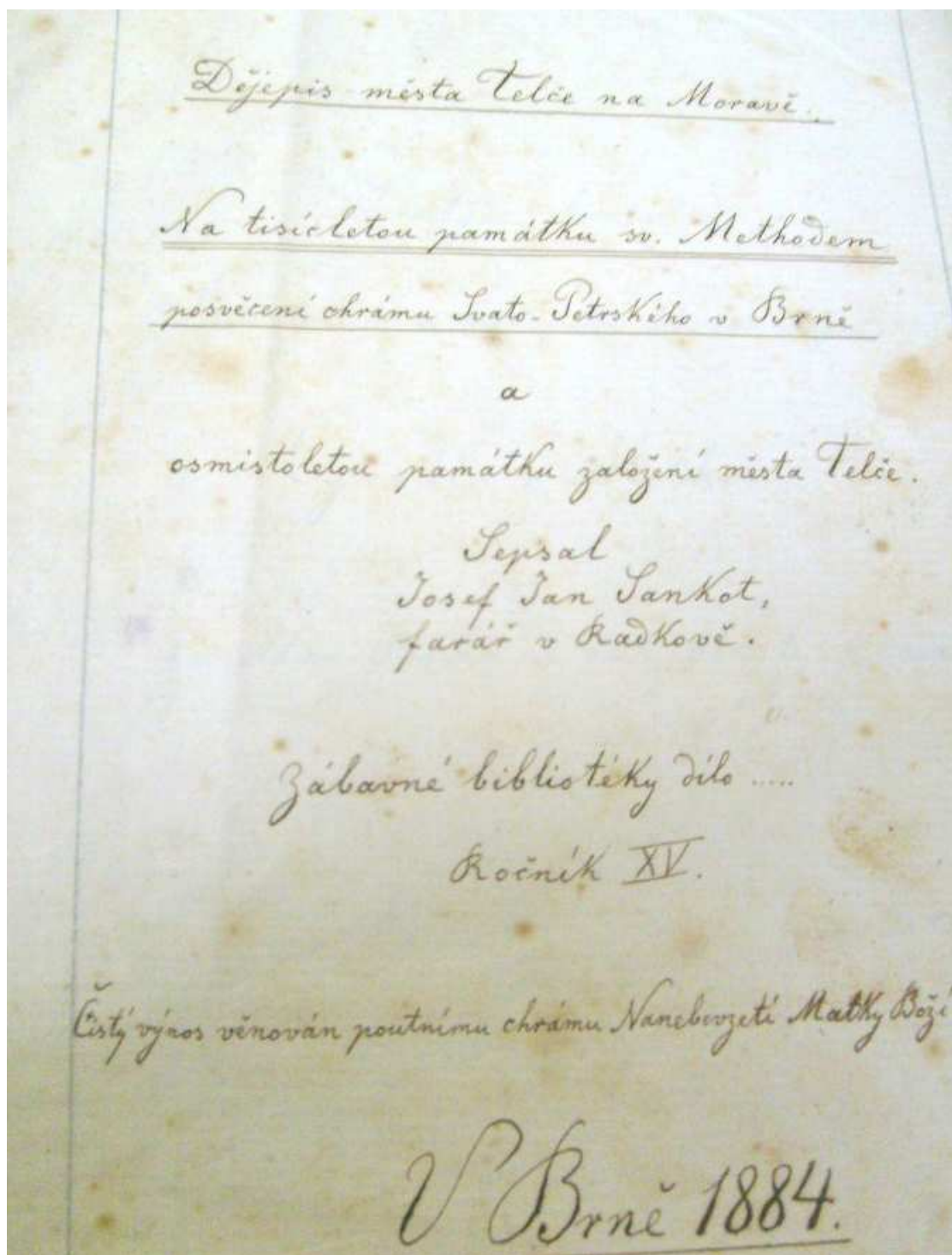
- Ž -

Želetavský, Oldřich – 42

9. Obrazová příloha

Obr. 1: Titulní strana díla

Obr. 2: Ukázka z textu

Tisíciletá památka v Boně.

Ude starého v XI. století v listinách zapsáno něho podání, stal již za času Mojmíra, prvního křesťanského knížete na Moravě, chrám Páně na Petrově v Boně. O chrámu toho vrch a hrad ten jméno Petrov obdržel. Dějepisem úplně stvořeno jest, že sv. Method náš apoštol moravský, na konci života svého L. D. 884 chrám na Petrově ke cti sv. Apoštolů Petra a Pavla slavně posvětil, a přítomnosti Svatoopluka i velikého množství lidí. Na oslavu tisícileté památky toho posvěcení, již v Danu seznalý biskup Karel, velekněz královská kapitola boněnská, velebné duchovenstvo, pak okrašly domu Božího milovní Boniáni, celá dieceze i věšci vůbec skla dali milodary; z nichž chrám stolicný Svato. Petrský obnoven, a zvýšenou věží důkladně dostavěnou, k té tisícileté památce posvěcení svého ozdoben, i ostatky sv. Cyrilla obdařen jest. Zkazyplauu pohromou, která kapitola i chrám potkala, byly bouře husitské, protestantismus a dvoje obležení města Bona v letech 1643 a 1645 nepřátelskými Šveďy. Při prvním obležení obrácen chrám sv. Petra nepřátelskou střílnou ve zboroninu. Hlavní klanba jeho zřítěla se, většinu vnitřní úpravy, všechny oltáře,

Obr. 3: Fotografie Josefa Jana Sankota

